

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Min hjerte allerkæreste Frit

Breve fra Louise Juell
til hendes nevø Frederik Ludvig Schulin
1763-1767

Udgivet ved Karen Hjorth

Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie
København 2004

Min hjerte allerkæreste Fritz

*Breve fra Louise Juel
til hendes nevø Frederik Ludvig Schulin*

1763-1767

Udgivet ved
Karen Hjorth
med sproghistorisk medvirken af
Karen Margrethe Pedersen

*Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie
København 2004*

© 2004 Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie

Sats og tryk: Winds Bogtrykkeri A/S • Haderslev

ISBN 87-7500-192-6

Omslag: Silhuet af Louise Juel, måske det eneste kendte billede af hende. Hun levede i næsten hele 1700-tallet og blev 91 år gammel. Hendes storhedstid var de tyve år, hvor hun boede som skyggetante hos sin halvsøster, grevinde Schulin, og tog sig kærligt af lille Fritz. Foto: Roberto Fortuna.

Kildeskriftselskabets forord

På sit årsmøde i 2001 antog Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie et forslag fra arkivar Karen Hjorth, Rigsarkivet om udgivelse af Louise Juels breve til nevøen Frederik (Fritz) Ludvig Schulin under hans dannelsesrejse gennem Europa i årene 1763-67. Det er en glæde for Kildeskriftselskabet her at kunne fremlægge Karen Hjorths udgave af denne lille brevsamling, der giver et levende tidsbillede fra Københavns aristokratiske cirkler samt ikke mindst et psykologisk portræt af brevskriveren Louise Juel selv. Ud over brevenes kultur-, køns- og personalhistoriske interesse repræsenterer brevene også en interessant sproghistorisk kilde. Louise Juel skrev tilsyneladende i vid udstrækning, som hun talte, både med hensyn til stavning og sætningsbygning. Det er derfor en stor glæde, at lektor Karen Margrethe Pedersen, Københavns Universitet, har bidraget med en redegørelse for Louise Juels sprog. For at bevare udgavens sproghistoriske relevans og samtidig åbne den for en bredere kreds af brugere bringes brevene derfor både i normaliseret nudansk og i original bogstavret udgave. Adjunkt Sebastian Olden-Jørgensen, Københavns Universitet og lektor Michael Bregnsbo, Syddansk Universitet, Odense, har ført det faglige tilsyn med udgaven på selskabets vegne. Endelig er det en glæde at kunne bringe en varm tak til Tømmerhandler Johannes Fogs Fond, Lyngby, hvis økonomiske hjælp har gjort udgivelsen mulig.

København, oktober 2004

Sebastian Olden-Jørgensen Christian Larsen

Michael Bregnsbo Grethe Ilsø Niels Geert Bolwig

Per Ingesman Leon Jespersen

Indhold

Indledning	9
Louise Juels sprog	25
Nudansk tekst	35
Original tekst	91
Noter	137
Navne ifølge Louise Juel	143
Personregister	147
Stedregister	151

Indledning

»Det gode privatbrev begynder straks, føles kort, skifter hurtigt, fylder alt, slutter brat..... Et vigtigt træk ved privatbrevet er overflødighed. Jo mere overflødigt, dvs. jo færre budskaber det bringer, som kan forældes eller kun forstås af korrespondenterne, desto mere varigt og genlæseligt er det. At skrive om ingenting er svært. For at fastholde sin adressat må man skrive godt og underholdende. Gør man det, risikerer man til gengæld, at brevet læses op som underholdning«¹.

Udgaven

Med de breve, der gøres tilgængelige med denne udgave, skrev Louise Juel sig ind i den tradition, der fra det 17. århundrede havde gjort brevskrivning til en særlig feminin genre med madame de Sévigné som den uovertrufne repræsentant. Louise blev født 1701 i en adelig familie og har fået undervisning dér, men om dens indhold vides ikke mere end det, der kan udledes af brevene; hun kunne læse, skrive og tale fransk. I sine breve overholder Louise Juel nogle formelle regler med indledning og afslutning, men derimellem flyder hendes fortælling som en fortsættelse af samtale, og det er sprogetonen og disse fortællinger, der er begrundelsen for at udgive hendes breve. Gennem dem får vi også to kvindehistoriske billeder, nemlig af den ugifte, adelige kvinde der bliver skyggetante som alternativ til opholdet i et frøkenkloster, og samtidig åbnes også det liv, som enkegrevinde Schulin valgte at leve alene med ansvaret for husholdning, ejendomme, formue og børn. Vi kan ane Louises personlighed gennem de følelser, hun udtrykker for nevøen, og få en fornemmelse af hendes position i familien. Hendes beretninger om familielivet, om dagens gøremål, husstandens medlemmer, venner og omgangskreds bringer læseren ned på mikrohistorisk niveau. Louise Juel fortæller om det, der har interesseret hende og rørt hende. Det er rodet og efter hendes prioritering og

1. Marianne Alenius: Brevet – en genre for kvinder. Traditioner og forbilleder for kvinders breve. *Nordisk kvindelitteraturhistorie*, bd.1, Kbh. 1993 s. 364.

fortæller dermed også om personen Louise. Hun fortæller om det, hun læser i Adresseavisen, hører af gæster og på visitter i byen. Hun levendegør hjemlige situationer, hvor hun og grevinde Schulin spiller kort med forvalteren, eller hvor de syr, læser og keder sig. Hun beretter om de kongelige begivenheder, der krævede opmærksomhed, Frederik 5.s død og begravelse, Christian 7.s bryllup, hoffets baller og den unge dronning Caroline Mathilde. Hun fortæller om andre adelsfamilier og fryder sig lidt over deres ulykker.

Brevene befolker den adelige families bypalæ og lystslot og bliver en kilde til periodens og miljøets kulturhistorie.

I mit arbejde med en fremstilling af de tre første generationer af familien Schulin på Frederiksdal har jeg fundet og benyttet de breve, Louise Juel skrev til sin nevø på hans to dannelsesrejser i Tyskland, Schweiz, Frankrig og Italien i årene 1763-1767. Jeg blev fængslet af brevenes livlighed, sprog og fortællinger, der flyder i en strøm fra øverste til nederste linie på papiret med stort og småt imellem hinanden, glæder, ulykker og begivenheder, der har optaget hende levende. Louise Juels univers var et snævert, aristokratisk miljø, men hun var en opmærksom iagttagere, og brevene formidler et engagement, en stemning, en personlighed og et tidsbillede, der kan interessere forskere i flere fag, men også læsere med almindelig kulturhistorisk nysgerrighed for 1700-tallet.

Ved siden af at være eksempel på den kvindelige brevsriver har brevene også sproghistorisk interesse. Man kan næsten høre Louise Juel tale. Derfor er brevene udgivet såvel i deres originale form som i en nudansk læsevenlig version.

Hendes sproglige univers er analyseret af lektor Karen Margrethe Pedersen, Afdeling for Dialektforskning, Københavns Universitet, nedenfor.

Grand Tour

»Du skriver, du længes ikke efter at komme hjem, men din gode Mama og jeg vi længes efter at se dig igen, før end du fortsætter din rejse videre i verden... og sidder i vores enlighed og takker Gud for, det går dig og din gode ven vel og I lever vel sammen, og så velsigner vi jer, så læser vi noget, så syer vi noget, så iblandt tager vi os en lille quadrille med Brandt og Springer, så går da tiden så sagte bort«.

Det første brev, som Louise Juel i 1763 skrev til sin 16-årige nevø, lensgreve Frederik Ludvig Schulin, giver denne situationsbetragtning fra hjemmet, som han sammen med sin huslærer havde forladt for at tage på dannelsesrejse til udlandet.

Dannelsesrejser var fra 1500-tallet en fast del af en ung adels-

mands uddannelse i Europa og således også i Danmark². Man rejste ud for at lære, men det var ikke kun faglige kundskaber, der skulle erhverves, man skulle lære levemåde, blive beleven, dannet og taktfuld for at opnå en fremtræden, der kunne gøre den unge adelsmand værdig til en position i nærheden af den enevældige konge. Den unge mand skulle se de berømte byer, besøge lærde mænd og strålende hoffere for at iagttage, hvordan man gebærdede sig i den store verden. Han skulle gøre sig bemærket som et interessant ungt menneske. Når han vendte hjem, havde han lært »politesse«, fremmede sprog og havde prøvet at stå på egne ben. Han havde set og erfaret det nyeste såvel i tankegods som i materielle forhold i de fremmede lande. Han var rede til at blive en rigtig hofmand.

Den unge adelsmand rejste med hovmester eller huslærer og kammertjener, og disse fik også del i dannelsen. For mange borgerlige var tjenesten som ledsagende hovmester et springbræt til senere karriere. Johan Sigismund Schulin (1694-1750) fra Prichsenstadt i Bayern rejste som huslærer med to brandenburgske markgrever i Europa i 1720'erne. De var brødre til Sophie Magdalene af Brandenburg-Culmbach, der i 1721 blev gift med den danske kronprins Christian. Da han i 1730 kom på tronen som Christian 6., kaldte han sine svogres huslærer til Danmark, hvor Schulin hurtigt avancerede til gehejmeråd og oversekretær i Tyske Kancelli. Fem år efter sin ankomst til landet var han i realiteten udenrigsminister. Han blev ridder af Elefanten i 1747 og kort før sin død ophøjet til lensgreve.

Hans søn, Frederik Ludvig Schulin (1747-1781), blev født til sin position som adelsmand. Hans opvækst fulgte nærmest et skema. Kongen var fadder ved hans dåb i Christiansborg Slotskirke, han havde amme, barnepige og française i sine første år. Han fik en teologisk student, Otto Friderich Müller, som huslærer i 1753, da han var 6 år gammel, og dertil kom tegnelærer, fægtelærer, ridelærer, danselærer og sproglærer. Elleve år gammel blev han dimitteret til universitetet og derefter fortsat undervist hjemme, indtil han var gammel nok til at tage på dannelsesrejser til udlandet sammen med huslæreren, der i sin ansættelseskontrakt havde forpligtet sig til at følge den unge greve rundt til de rigtige steder.

Grevinde Schulin, der var blevet enke i 1750, havde i samråd

2. Vello Helk: *Dansk-norske studierejser fra reformationen til enevælden 1536-1660*. Odense 1987 og samme: *Dansk-norske studierejser 1661-1813*, I-II, Kbh. 1991.

med familie og venner påtaget sig at sørge for, at sønnen blev uddannet, så han kunne følge i sin fars fodspor. I 1763 mente hun, at tiden nu var kommet til at sende Fritz, som han blev kaldt, ud i verden, for at han kunne tilegne sig de egenskaber, der var nødvendige for, at han kunne få en karriere, der var lige så strålende som den, hans far havde haft. Den første rejse skulle ikke være så lang. Den skulle gå til Leipzig, hvor professor Christian Fürchtegott Gellert (1715-1769) holdt forelæsninger om poesi, talekunst og moral. Han var meget populær blandt de danske adelsfamilier, og mange sendte deres sønner til ham. Efter opholdet i Leipzig fra efteråret 1763 til sommeren 1764 vendte Fritz og Müller hjem for at forberede en *Grand Tour*, den store europæiske rejse som de drog ud på i august 1765. Den førte dem over Hamborg, Hannover, Göttingen, Kassel, Marburg, Frankfurt, Mannheim og Karlsruhe til Strassburg, hvor de opholdt sig i fem måneder. Derfra tog de til Schweiz og så Basel, Schaffhausen, Zürich, Bern og Genève. Et år efter afrejsen var de i Norditalien og besøgte Milano, Verona, Venedig, Bologna og Firenze, hvorfra de rejste til Rom og Napoli. Det havde ikke været grevinde Schulins mening, at de skulle så langt, og efter ordre hjemmefra rejste de i begyndelsen af 1767 hurtigt gennem Frankrig til Paris, der ikke levede op til Fritz' forventninger. Turen fortsatte over Bruxelles til Antwerpen, Rotterdam, Haag og Amsterdam. Rejsen skulle også have omfattet England, men da Frederik 5. døde i 1766, måtte Fritz hjem for at være med til Christian 7.s salving. Det var vigtigt, at han var i København og fremme i første række, når den nye konge skulle sammensætte sin kreds af rådgivere. I slutningen april 1767 var han derfor hjemme igen og kunne deltage i salvingen 1. maj.

Programmet for opholdet i Leipzig lå fast, men for den store rejse synes det at have været mere løst. Fritz skulle ikke studere ved noget universitet, men se verden, opsøge interessante steder, betydningsfulde personer og hoffer. Han besøgte Voltaire på hans gods, Ferney, så på kunst i Venedig og antikke mindesmærker i Rom, hvor han i øvrigt kedede sig. Han hørte opera i Milano og Napoli og deltog i en endeløs række af modtagelser, middage og baller. Under opholdet i Frankrig blev han præsenteret for Ludvig 15. og hele den kongelige familie i Versailles.

Flere gange på turen fik Fritz opfordring til bare at bruge penge. Der skulle ikke spares, og han måtte endelig more sig og købe, hvad han havde lyst til. Da regningen blev gjort op, havde de to rejser tilsammen kostet grevinden næsten 15000 rigsdaler. Dertil kom 6000 rigsdaler, som Müller ifølge sin kontrakt skulle have for at ledsage ham. Det var en udgift, der kom til at belaste familiens

økonomi. Beløbet kan sammenlignes med omkostningerne til opførelse af Frederiksdal; det havde kostet 16000 rigsdaler.

Mange unge adelsmænd skrev rejseberetninger og førte stambøger, der var en slags rejsejournal. Fritz Schulin førte ingen rejsejournal. Hans rejser er dokumenteret gennem hans egne meget kortfattede breve og Otto Friderich Müllers mere omfattende breve til grevinde Schulin om forløbet³. Hjemmefra sendte grevinde Schulin breve til Fritz og Müller med krav, råd og formaninger samt pengeanvisninger. Hun fattede sig som sin søn i korthed. Anderledes var det med hendes halvsøster, Louise Juel. Hun havde mere på hjerte, når hun skrev til sin nevø.

Brevene

Johan Sigismund Schulin efterlod sin enke, Catharina Maria Møsting en formue, en gård på Østergade i København og Frederiksdal Slot ved Furesøen. Her kom også grevindens halvsøster, Louise Juel, til at bo. Hun havde værelser i begge huse og deltog i husets liv og selskabelighed. Hun havde sin egen kammerpige, og som et værdsat medlem af husholdningen er der blevet sørget for hendes materielle behov. Hun tog sig af de to små børn, Elisabeth Susanne og Frederik Ludvig. Efter den lille komtesse's død i 1758 kastede hun hele sin kærlighed på nevøen Fritz.

Da Fritz Schulin 16 år gammel blev sendt på sin første dannelsesrejse til Tyskland, blev der tomt i hjemmet, som det indledende citat viser, men tante Louise trøstede sig med at skrive breve til ham. Der er bevaret 23 breve, som udgives her. Samlingen synes at være komplet. Fritz har modtaget dem rundt omkring i Europa, gemt dem og taget dem med hjem, ligesom han har gjort med de breve, hans mor skrev. Til sammenligning er bragt et af grevinde Schulins breve fra 18. januar 1766. Det viser tydeligt forskellen mellem de to kvinder som brevskrivere. *Mama's* breve er skrevet på tysk, de er korte og kærlige, men de fortæller ikke ret meget. *Tante Louises* breve er skrevet på dansk. De er stavet ret vilkårligt, som hun sikkert har udtalt ordene. Vanskelige ord som castrum doloris og krigsdirektorium, har hun klaret ved en slags lydskrift. Tegnsætningen er ret flydende. Hendes breve er modstykket til de rejsendes breve. Hun kommenterer det, de har skrevet, men mest for-

3. Jean Anker: *Otto Friderich Müller. Et bidrag til den biologiske forsknings historie i det 18. århundrede*. Kbh. 1943.

Arkivet på Frederiksdal. Personarkiver. Catharina Maria Møsting, grevinde Schulin

Louise Juels breve er skrevet i bypalæet i Østergade i København, hvor familien boede om vinteren og på lystslottet Frederiksdal om sommeren. De findes nu på Frederiksdal. Her ses hele samlingen på et chatol, som også var i huset, da Louise Juel boede der. Foto: Roberto Fortuna.

tæller hun om det kendte derhjemme, om dagligdagen, om de mennesker, Fritz kendte, om hans føl og hans hunde og om sidste nyt fra København; begivenheder ved hoffet, udnævnelser og afskedigelser, rygter, ægteskaber og skilsmisser, samt de spektakulære begivenheder, der fandt sted i adelskredse og i familien. Fortællingen flyder i én strøm med stort og småt imellem hinanden. Hun er god til at fortælle om ulykker; branden på herregården Lundsgaard ved Kerteminde, som hendes bror Jens Juel ejede, står klart. Grev Wedels selvmord og Frederik 5.s sygdom, død og begravelse optog hende levende. Hun har evnen til at formidle sit engagement.

Breve blev sendt med ridende eller kørende post over Hamborg en gang ugentlig. Leveringen varierede afhængig af årstiden og passagen over bælteerne. Brevene til Fritz blev sendt til postkontorerne i de byer, som lå på rejsruten. Der lå de og ventede på de rejsende. Når det var postdag i København, blev en af tjenestefolkene fra Frederiksdal sendt af sted for at se, om der var breve fra Müller og Fritz.

Brevene bringer ikke noget nyt om den *store* historie. Louise

Juels univers var snævert, men hun var en levende og opmærksom iagttager af det. Hun tager læseren med ind i den lille adelige families daglige liv ved midten af 1700-tallet. Vi ser de to enlige damer, enken og den ugifte søster, deres daglige univers, omgangskreds, vaner, fornøjelser, familiebegivenheder og hofsladder. Vi får en fornemmelse af personen tante Louise, der allerede var en ældre dame, da Fritz drog ud i verden, men som alligevel overlevede ham. Hun trivedes ved at tale, se, høre og fortælle videre og sammen med strømmen af beretninger løber hendes bekymrede omsorg for den lille »bly og melancoliske« Fritz, der skulle uddanne sig til at blive en stor statsmand ligesom sin far.

Brevmodtageren

Frederik Ludvig Schulin var knap 3 år, da faderen døde, så det var hans mor, der var ansvarlig for hans opdragelse og uddannelse. Den fulgte tidens gældende norm og var på det formelle plan som alle andre unge adelsmænds. Han fik huslærer fra sit 6. år og blev undervist i hjemmet. Som 11-årig blev han dimitteret til Københavns Universitet, ikke for at studere dér men blot for at kunne indskrive sig ved fremmede universiteter. Det er usikkert, hvad Fritz fik ud af al sin undervisning, for han synes ikke at have været som de andre. Tante Louise kalder ham melankolsk, og grevinde Schulins veninde, fru Desmercières, omtaler ham som bly og tilbageholdende. Han har ikke efterladt sig meget andet personligt kildemateriale end de breve, som han skrev hjem mellem 1763 og 1767. Der er ingen direkte vidnesbyrd om, hvad han brugte sine erfaringer til. Han talte og skrev dansk, tysk og fransk, kunne danse og spille forskellige musikinstrumenter. Da han kom hjem og måtte anses for færdiguddannet, fik han ingen embeder hverken ved hoffet eller i statsforvaltningen. Da moderen døde i 1770, evnede han ikke at styre sine økonomiske forhold og kom hurtigt ud i stor gæld. De få udsagn, der findes om ham uden for familien, afslører, at han ikke var særlig godt begavet, og at han drak for meget. Han giftede sig kort efter moderens død med en uformuende 17-årig pige. Det blev ikke noget lykkeligt ægteskab. Da han døde i 1781 kun 34 år gammel, var reaktionen hos slægt og venner letelse. Hans opdragelse havde været dårlig og forsømt, udtalte de, og han var faldet i dårligt selskab.

Man kan ikke vide, hvad der var galt med Fritz Schulin, men hvordan det end var fat med ham, så elskede tante Louise ham og han utvivlsomt hende, for det er ham, der har samlet hendes breve, når han modtog dem ude i Europa, gemt dem og taget dem med hjem til Frederiksdal.

Brevskriveren

Louise Juel blev født 11. juli 1701. Hun var datter af admiral Niels Juels eneste søn, Knud Juel⁴, der døde i 1709. Hendes mor, Christine Elisabeth Knuth giftede sig i 1714 med Frederik Alexander von Møsting. Deres datter, Catharina Maria, blev grevinde Schulin. Tyve år gammel var Louise blevet indskrevet i Roskilde Kloster, en stiftelse for adelige frøkener som hendes farmor, admiralens enke, Margrethe Ulfeldt, havde oprettet sammen med Berte Skeel, enke efter en anden krigshelt, Niels Rosenkrantz⁵. Selv om Louise havde været indskrevet i klosteret det meste af sit liv, boede hun der kun det sidste år af sit lange liv. Hvor og hvordan hun har tilbragt sine første 50 år, ved vi ikke.

I 20 år, fra 1750 til 1771, boede hun hos familien Schulin. Da grevinde Schulin døde i 1770 blev Louise boende hos sin nevø, men kort efter sin mors død måtte Fritz Schulin opgive sin københavnske bopæl af økonomiske grunde, og tante Louise måtte finde et andet sted at bo. Der synes heller ikke at have været plads til hende på Frederiksdal, efter at Fritz havde giftet sig i 1771.

Louise Juels historie

Selv om hun kunne flytte til Roskilde Kloster, blev hun boende i København, hvor hun lejede sig ind hos Fritz Schulins tidligere huslærer, Otto Friderich Müller, der havde giftet sig med en velhavende dame i 1773 og erhvervet en gård i Amaliegade. Det må siges at være skæbnens ironi, at hun fandt husly hos den mand, som hun betragtede med nogen skepsis, og hvis indsats for Fritz Schulin hun ikke havde ubetinget tiltro til. Om hendes grunde til denne løsning og om hans grunde til at hjælpe hende kan der kun gisnes. Det kan ikke være en beslutning, som Fritz Schulin havde del i, for han brød totalt med Müller i midten af 1770'erne som følge af deres økonomiske mellemværender. Efter Müllers død i 1784 blev Louise Juel boende hos hans enke⁶.

I 1791, da Louise Juel var 90 år, tog Fritz Schulins enke, lensgrevinde Sophie Hedevig Schulin, initiativ til at hjælpe den gamle dame, som åbenbart levede under miserable forhold. Der er ingen tegn på, at de har haft forbindelse med hinanden, siden Louise Juel flyttede fra familien Schulin, så hvordan Sophie er blevet opmærk-

4. *Danmarks Adels Årbog* XLIV, 1927, II, s. 43.

5. Louis Bobé: *Roskilde Adelige Jomfrukloster 1699-1899*. Roskilde 1899.

6. Folketælling 1787, Amaliegade 71.

som på hendes omstændigheder er ukendt. Et fælles berøringspunkt kan være komponisten J.A.P. Schultz, som hørte til Sophie Schulins omgangskreds. Han boede i 1790 i Amaliegade 71. I de første måneder af 1791 lod Sophie Schulin et par gange en vogn hente frøken Juel til besøg, og hun tog kontakt til Frederik Juel, Louises brorsøn, der var patron for Roskilde Kloster, for at få hans bistand til at hjælpe den gamle tante i den elendighed, hvori hun befandt sig ved slutningen af sine dage. Han svarede positivt, selv om han påpegede, at tante Louise havde nogle fejl især uforsigtighed, så var hun dog straffet strengt, mente han, og det ville være barbarisk ikke at komme hende til hjælp. Sophie Schulin havde foreslået Roskilde Kloster som det hjem, der bedst vil passe Louise Juel, og hvis Sophie kunne overtale hende til at tage dertil og forsyne hende med de fornødenheder, der krævedes, så ville Juel gerne bidrage dertil med 100 rigsdaler. Tante Louise blev flyttet til Roskilde, og Juel takkede for den indsats, som Sophie Schulin havde ydet, for at den gamle tante kunne ende sine dage anstændigt⁷.

Det blev ikke længe, Louise boede i Roskilde Kloster. »Den gamle frøken Juel er nu død. Det er ejendommeligt, at hun ville se os samlet, før hun døde«, skrev Sophie Schulin til sin bror, Frederik Carl Warnstedt den 27. november 1792⁸. I Klosteret tog man pænt afsked med den gamle dame: »alt paa den her brugelige maade«⁹. Det betød store lys i Domkirken med sort flor og lyseplader med Louise Juels våben malet på, kiste betrukket med sort, liglavets bærere, klokker og disciple til at bistå i sangen og den store kirkeports åbning. Det var, hvad der tilkom den døde. Til de levende var der kaffe, the, sukker, 1 pund konfekt indforskrevet fra København, chokolade og pomerantz, syltet ingefær, makroner, sukkerbrød, hvedebrød, fløde, mælk, 2 flasker rhinskvin, 6 flasker rødvin, 2 pletter fransk brændevin og 6 pletter kommenakvavit. Det har været et godt gravøl. Klosteret betalte begravelsen, således som det var fastsat i fundatsen og arvede alt løsøre og en tiendedel af konventualindens midler. I Louise Juels tilfælde var det ingenting. Hendes samlede bo indbragte 90 rigsdaler ved offentlig auktion, og udgifterne til hendes begravelse beløb sig til 148 rigsdaler.

Da Louise Juel var direkte efterkommer af en af stifterinderne, var hun formentlig indsat uden indskrivningsbeløbet på 2000 rigsdaler. Siden indskrivningen i 1721 havde hun modtaget *hævning*,

7. Frederiksdal, Privatarkiver, Sophie Hedevid Schulin, født Warnstedt.

8. Som 7.

9. Roskilde Kloster, H 21 Korrespondanceprotokol 1790-1795, s. 128.

en årlig ydelse, der var steget fra 80 til 120 rigsdaler gennem årene. Som fast indtægt havde hun nogle hundrede rigsdaler i årlige rentepenge.

Den Juelske Stiftelse

Den uforsigtighed, som Frederik Juel omtalte i 1791, vedrørte Louise Juels forvaltning af *Den Juelske Stiftelse*. Hendes to år yngre søster, Sophie Hedevig, der også var indskrevet i Roskilde Kloster, havde i 1759 købt en gård, der grænsede op til klostret, og med en kapital på 1500 rigsdaler oprettet en stiftelse, der skulle give bolig og en lille årlig pension til en enke. Da fundatsen blev tinglæst, var Sophie Hedevig død, men hun havde i sit testamente bestemt, at hendes søstre efter alder skulle efterfølge hende som administratorer af stiftelsen. Som den ældste blev Louise hendes efterfølger, og som den længstlevende blev hun også den eneste af søstrene i den funktion. Når de alle var døde, skulle bestyrelsen overgå til Roskilde Klosters priorinde og de fire ældste frøkener.

Imidlertid kneb det med at få kapitalen på 1000 rigsdaler frigjort fra det fædrene stamhus, Tåsinge, og Louise måtte efter sin søsters død føre proces mod broderen, Niels, for at få frigivet pengene, således at udgifterne til drift af enkesædet og pensionen kunne udbetales. Da den var afgjort, blev kapitalen placeret hos en købmand Hansen i København. Louise bestyrede stiftelsen sammen med sin halvbroder, Frederik Christian Møsting. Hun anviste den årlige pension og tog stilling til spørgsmål vedrørende drift og vedligeholdelse af hus og grund. Efter Møstings død i 1773 udleverede hans enke alle papirer og likvider til Louise, der påtog sig administrationen alene, selv om priorinden krævede dokumenterne udleveret til Roskilde. Da Louise var omkring 80 år gammel begyndte man at blive lidt urolige i Roskilde Kloster for den økonomiske forvaltning af stiftelsen. Tilsyneladende var forbindelsen til frøken Juel ustabil og betalingerne ligeså. I 1782 bad man om at få stiftelsens dokumenter udleveret. Louise forsikrede, at de var i den skønneste orden, og at pengene var anbragt godt. I begyndelsen af 1784 prøvede man igen. Louise svarede, at hun selv ville komme til Roskilde samme sommer med papirerne, men denne gang gav priorinden ikke op. Da de hverken havde set Louise Juel eller papirer i Roskilde i 1784, rejste rådmand Gierlev i slutningen af december til København og henvendte sig personligt i Müllers hus i Amaliegade. Han traf en meget konfus frk. Juel, måske især fordi Müller netop var død, men han fik dog en protokol og nogle dokumenter med hjem. Da klosterforvalteren havde set på dem, karakteriserede han dem som unyttige og forvirrede. I hovedprotokollen var en

del sider makulerede og klistret over med blankt papir, og nogle steder var der spildt blæk. Obligationen på de 1000 rdl. havde han ikke fået, den kunne hun først udlevere til 11. marts. Klosterforvalteren var tydeligvis bange for, at Louise Juel havde belånt obligationen, og rådmanden havde derfor været hos grosserer Hansen for at bede ham om ikke at give frk. Juel flere penge, men så længe hun havde obligationen, der var udstedt i hendes navn, kunne hun belåne den hos andre. Derfor fik hun 12. januar 1785 meddelelse om, at klostret ville henvende sig til notarius publicus for at hente obligationen, som hun dog frivilligt udleverede 13. januar. Det kneb mere med kontantbeholdningen på 500 rdl. Den var reduceret til 400, fordi der var brugt 100 rigsdaler på istandsættelser af huset i Roskilde, som Louise desværre ikke havde kvitteringer for. Men kontanterne var heller ikke til stede, og klostret fik en obligation på 400 rdl med sikkerhed i Louise Juels indbo, der dog ikke var så meget værd. Grosserer Hansen var en medfølelse mand, og han foreslog selv at forsøge at formå enkefru Müller, der var velhavende, til at betale Louises gæld »for ikke at plage den gamle frøken Juel mere«¹⁰. Det mislykkedes tilsyneladende.

I efteråret 1785 døde Louise Juels søster, Christine, som også var indskrevet i klostret, der derfor gjorde krav på en tiendedel af hendes formue. I samme forbindelse spurgte klosterforvaltningen Christine Juels arving, som var hendes brordatter Elisabeth Juel, grevinde Ahlefeldt, om hun ikke kunne tænke sig at betale Louises gæld til den Juelske Stiftelse. Priorinden kunne ikke begribe, hvordan det kunne gå til, at Christine Juel »til det yderste have haft saa haardt et hjerte rent at udelukke hendes trængende søster«¹¹. I betragtning af at Roskilde Kloster anlagde sag mod Elisabeth Juel for at få del i arven, var det måske ikke så sært, at også dette forsøg på at få dækket Louise Juels underskud mislykkedes.

Arv og gæld

Da Louise Juels dødsbo var gjort op og hendes pige betalt, var der 76 rigsdaler til afbetaling på gælden. Den ny direktion ansøgte derfor kongen om at blive fritaget for at have ansvaret for mankoen i stiftelsens formue. Roskilde Klosters patron, Frederik Juel, Louises nevø, var naturligvis orienteret om dette skridt og tilsluttede sig ansøgningen. Han tilbød desuden at betale 100 rigsdaler som et

10. Roskilde Kloster, H 20 Korrespondanceprotokol 1782-1786, s. 251

11. Roskilde Kloster, N 19 Adskillige dokumenter. 79 Decimationssagen efter frk. Juel 1785-1788.

bidrag til at skjule hendes »slette forvaltning« af stiftelsen, uagtet at han i hendes sidste leveår havde forstrakt hende med »ikke ubetydelige penge, som var aldeles tabte«¹². Direktionen blev fritaget for ansvaret for gælden, og man satte enkepensionen ned for at spare på renterne.

Skæbne

Så meget kan udledes af arkiverne om Louise Juels liv, der strakte sig over næsten hele 1700-tallet. Hun var født i en privilegeret klasse, men ugift og uden formue var hendes muligheder begrænsede. Hun var den fjerde i en stor søskendeflok, som formentlig blev spredt, da faderen døde, og moderen giftede sig igen. Brødrene fik godser og karrierer. Den ældste af de fem søstre skulle arve en broderpart, men døde mentalt forstyrret 36 år gammel. De fire andre blev alle indskrevet i Roskilde Kloster og var således sikret bolig og forsørgelse, men ingen af dem var tilsyneladende tiltalt af den mulighed, og de synes kun at have boet der i kortere tid. Louise flyttede først ind, da andre muligheder var udtømt og hun ikke længere kunne råde for sig selv. Hvorfor det blev sådan, kan man ikke vide. De juelske søstre har måske været for livlige til det stillestående liv i klostret i Roskilde, og de har været i stand til at finde alternativer. Louise Juels storhedstid var utvivlsomt de 20 år i det schulinske hus i København og på Frederiksdal. Hun havde i denne periode ofte kontakt til sine brødre på Fyn, Jens og Carl Juel, som er omtalt i hendes breve, hvad ingen af søstrene Juel er.

Louise Juels rolle var skyggetantens, men hun synes ikke at stå i skyggen af nogen. Over en afstand på næsten 240 år får brevene den gamle dame til at fremstå som en personlighed.

Hovedpersonerne

Brevenes modtager, »Min hjerte allerkæreste Fritz« er Frederik Ludvig Schulin, født 1747, død 1781¹³.

Brevskriveren, »Din oprigtige ven og hengivne tjenerinde« er Louise Juel, født 1701 og død 1792, moster til Fritz¹⁴.

»Din gode Mama« er Catharina Maria Møsting, født 1714, død 1770, gift 1732 med lensgreve, gehejmeråd og oversekretær i Tyske Kancelli, Johan Sigismund Schulin, født 1694, død 1750. Fritz var hendes yngste barn og eneste overlevende af fem børn.

12. Roskilde Kloster, Q 1 Forskellige papirer vedr. frk. Juels stiftelse.

13. *Adelsårbogen XLVI*, 1929, s. 269

14. *Adelsårbogen XLIV*, 1927, s. 42.

Silhuet af Louise Juel, måske det eneste kendte billede af hende. Hun levede i næsten hele 1700-tallet og blev 91 år gammel. Hendes storhedstid var de tyve år, hvor hun boede som skyggetante hos sin halvsøster, grevinde Schulin, og tog sig kærligt af lille Fritz. Foto: Roberto Fortuna.

»Din gode ven hr. Müller« er Otto Frederik Müller, født 1730, død 1784, fra 1753 huslærer for Fritz. Han havde studeret teologi og jura, men var på Frederiksdal begyndt at dyrke naturvidenskaberne. Det gjorde ham i de følgende år til en berømt videnskabsmand. På udlandsrejserne fik han udgivet *Fauna insectorum Fridrichsdalina* (1764) og *Flora Fridrichsdalina* (1766) og skabt faglige kontakter til videnskabelige selskaber. Han berømmes for en skarp iagttagelsesevne og stor forståelse for det sete. Med sin evne til at systematisere mikroskopiske dyr og planter var han langt forud for sin tid¹⁵.

For de øvrige personer henvises til personregisteret.

Udgivelsesprincipper

Brevene udgives i to versioner, den originale og en nudansk. Den originale version er en ordret transskription, der gengiver Louise Juels stavning, brug af store og små bogstaver og interpunktion. Den giver en levende fornemmelse af hendes skrift- og talesprog og kan let læses, når man erindrer, at mange ord er stavet som lydskrift. Se Karen Margrethe Pedersens afsnit om Louise Juels sprog.

Den nudanske version bringes for at lette læsningen for den almindeligt kulturhistorisk interesserede. Den er en *oversættelse* til moderne retskrivning, ordstillingen er bibeholdt, men sætningerne er blevet delt i flere med punktum imellem.

»Det glar mig hierelig at høre af din mama at du med din gode ven befinder dig fresk og vel og at du er munter og i god humeur, springer og er møget forneyet som vi hierelig tacker den gode gud for,« er oversat til:

Det glæder mig hjerteligt at høre af din mama, at du med din gode ven befinder dig frisk og vel, og at du er munter og i godt humør, springer og er meget fornøjet, som vi hjertelig takker den gode Gud for.

Fremmedord er bibeholdt men bragt i moderne retskrivning, f. eks. »avantassieux«, avantageux. Vanskelige ord og vendinger er forklaret i noterne til hvert brev.

Tak

Brevene ligger i Frederiksdal Slots arkiv. Jeg takker lensgrevinde Vibeke Schulin for at stille dem til rådighed for denne udgave. Medlemmer af familien Schulin har bistået med transskriberingen og stiftet bekendtskab med den gamle tante, derfor tak til Ulrik

15. *Dansk Biografisk Leksikon*.

Jantzen, Louise Schulin og Carola Schulin. Tak til klosterforvalter Bent Andersen som venligst åbnede Roskilde Klosters arkivkælder, hvor jeg har søgt og fundet brikker til Louise Juels liv. Tak til lektor Karen Margrethe Pedersen for den sproghistoriske analyse af brevene, for stor hjælp og gode råd.

Til slut tak til Kildeskriftselskabets to tilsynsførende ved denne udgave, adjunkt, ph.d. Sebastian Olden-Jørgensen og lektor, ph.d. Michael Bregnsbo og ikke mindst til Tømmerhandler Johannes Fogs Fond for økonomisk støtte til trykning af bogen.

Karen Hjorth
September 2004

Louise Juels sprog

Af Karen Margrethe Pedersen

Omkring 1750, da Louise Juel skrev sine breve, var ortografien i trykte skrifter i vidt omfang standardiseret – og ikke meget afvigende fra moderne dansk ortografi. Men Louise Juel behersker øjensynlig ikke tidens skriftsprogsnorm, eller hun behersker den kun delvis. Det kan tænkes, at hun har lært at læse og skrive tysk snarere end dansk, men at hun har foretrukket at skrive på dansk, fordi dagligsproget mellem hende og hendes nevø har været dansk. At hun har lært at skrive fransk kan helt udelukkes, når man ser, hvordan hun staver franske ord. I øvrigt fulgtes læse- og skriveundervisningen ikke nødvendigvis ad i 1700-tallet. Mange lærte at læse, især at »læse prent«, men færre lærte at skrive.

Men netop fordi Louise Juel ikke følger skriftsprogsnormen, bliver hendes breve sprogligt interessante. Brevenes staveformer og ordforråd kan bruges til at afsløre hendes baggrund – geografisk og socialt – og former og ordforråd kan give ny viden om tidens talesprog.

Højsocialt københavnsk

Louise Juel har med stor sandsynlighed talt et sprog, der kan karakteriseres som højsocialt københavnsk, måske med enkelte nord-sjællandske træk iblandet. (Ved Nordsjælland forstås her Sjælland mellem Roskilde fjord og Øresund). Det kan man slutte ud fra sproget i brevene¹⁶.

-
16. De vigtigste hjælpemidler til sprogbestemmelsen er flg:
- ODS = *Ordbog over det Danske Sprog* (omfattende tiden 1700-1950).
 - *Ømålsordbogen* bd. 1ff .1992ff. (omfattende dialekterne på Øerne i tiden 1800ff).
 - Samlingerne til de endnu ikke redigerede dele af *Ømålsordbogen*, ved Afdeling for Dialektforskning, Københavns Universitet.
 - Lars Brink og Jørn Lund (1975): *Dansk Rigsmål. 1-2. Lydudviklingen siden 1840 med særligt henblik på sociolekterne i København* (og med tilbageblik på tiden før 1840).

I 1700-tallet eksisterede der ikke et fællesdansk talesprog, dvs. et talesprog, der kunne høres overalt i landet, men bønderne talte hver deres dialekter, og det dannede borgerskab i provinsbyerne talte et sprog med mange lokale træk¹⁷. I en by som København var der stor sproglig variation, dels mellem tilflytternes forskellige danske dialekter, og dels mellem dansk og tysk. Tysk havde siden hansetiden været stærkt repræsenteret i Danmark – først i form af nedertysk, senere også i form af højtysk – og tysk blev forstået og talt af mange mennesker, i det mindste i købstæderne. Kommandosproget i hæren var tysk indtil 1773, og flere danske konger havde tysk som deres førstesprog. Det gjaldt bl. a. for den gamle konge, Frederik den femte, som Louise Juel skriver om i sine breve. Ved siden af disse forskellige talesprog fandtes der også et særligt dansk foredragssprog. En af tidens grammatikere, Jens Høysgaard, skelnede i 1747 mellem »den brugeligste og beste daglig Tale« og »offentlig Oration og Prædiken«, dvs. mellem et dannet eller højsocialt samtalesprog og et foredrags- og prædikelsesprog¹⁸. Det sidste var karakteriseret ved en mere bogstavret udtale, en slags læseudtale, hvor man fx udtalte *mig* og *dig* med *i*, og *havde* og *sagde* med hårdt *d*.

De enkelte ord og former kunne have større eller mindre udbredelse, geografisk, socialt og stilistisk. Nogle ord var fællesdanske (som *komme* og *gå*), nogle var geografisk begrænsede (som det sjællandske *fæhus* om kostald), nogle var socialt begrænsede (som mange franske låneord), nogle tilhørte kun talesprog (som *inte* ikke, og *vos* os) og nogle kun skriftsprog. Om talesprogene efter 1800 har vi mange oplysninger, fra datidens sprogbeskrivelser og fra dialektoptegnelser med mennesker født i 1800-tallet. Før 1800 bevæger vi os på mere usikker grund.

Hvis det kan påvises, at Louise Juel talte højsocialt københavnsk, vil hendes breve kunne bruges som kilde til dette sprog, fordi hendes stavning til en vis grad afspejler udtalen. Men man skal naturligvis vogte sig for ringslutninger. Og man skal vogte sig for at tolke alle hendes former som udtaleformer. Hun har mange stavemåder, der skyldes fejlskrivning eller sjusk, fx i brev 10: *adet* for *andet*, *patroler* for *patroner*, *sal* for *skal*, *hese* for *helse*, og hun skriver undertiden *a* for *æ*, *a* for *aa*, og *o* for *ø*, fx *glader* for *glæder*, *foraret* for *foraaret*, *kofit* for *køft*. Omvendt har hun også hyperkorrekte

17. Jf. Brink og Lund s. 773ff.

18. Jf. Inge Lise Pedersen: Sprogbrug i 1800-tallet, i *Danske talesprog* bd. 5 (2004) s. 146f.

stavemåder, som fx *beskribe* for *beskrive*, der viser, at hun stræbte efter at skrive korrekt.

Dialektområder der kan udelades

Når man vil bestemme Louise Juels sproglige baggrund, kan man straks udelade Jylland. Man kan se bort fra hele Nørrejylland, fordi Louise Juel har stumt h foran v (fx *vad* hvad, *vor* hvor). I de nørrejske dialekter udtales h foran v. Og man kan se bort fra hele Sønderjylland, fordi Louise Juel ikke skelner konsekvent mellem -nd og -n, men fx skriver *baan* bånd, *van* vand, *span* spand, *skyn* skynd, *hinner* og *hinder* hendes. I sønderjysk udtales -nd og -n forskelligt, som -nj og -n.

Louise Juels talesprog har heller ikke været fynsk eller tåsingsk. Det fremgår blandt andet af, at hun bruger ordene *bort*, *borte* og *hos* (fx *hos kongen*), hvor man på Fyn foretrækker *væk* og *ved*. Og det fremgår af, at hun behersker det bløde d. I dialekterne på Fyn og de sydfynske øer og størstedelen af Møn og Lolland-Falster er blødt d stumt, og hvis Louise Juel talte dette sprog, skulle man vente at finde former med manglende d og former med forkert d (hyperkorrekte former), men de forekommer stort set ikke. De få former uden d (fx *afskeen* afskeden, *klær* klæder, *ber* beder, *glær* glæder, *lae* lade subst.) var også d-løse i ældre sjællandsk og københavnsk.

At Louise Juel behersker blødt d så godt, som hun gør, kan måske tolkes som tegn på, at hendes sprog har været københavnsk snarere end nordsjællandsk. Ældre sjællandsk havde langt færre bløde d'er end 1900-tallets sjællandsk, og nordsjællænderen Ole Kollerød, der er 100 år yngre end Louise Juel, har mange d-fejl i de erindringer, han skrev i 1840¹⁹.

Også den konsekvente skelnen mellem *ang* og *ong* i ord som *gang*, *lang*, *bange*, modsat *konge*, *tongt* (tungt) peger bort fra sjællandsk dialekt. I Nord- og Østsjælland udtales alle disse ord med *ong* som i *konge*, og i ældre sjællandskpræget skriftsprog kan man finde dem stavet med *ong*.

Nogle former der kan lokaliseres til Nordsjælland og København

Louise Juel skriver hyppigt *inte*, ved siden af *icke*. *Inte* har aldrig været et skriftsprogord, men ordet har tilhørt talesproget i Nordsjælland og København. Ordet lever endnu i Nordsjælland, men er

19. Jf. indledningen til Ole Kollerød: *Min Historie*. Udg. 1978.

tidligt gået af brug i højsocialt københavnsk. Præcist hvornår vides ikke, antagelig i begyndelsen af 1800-tallet. Det er svært at afgøre, netop fordi det var en talesprogsform. Inden da nåede ordet at brede sig til det højere borgerskab i provinsen, i strid med den lokale dialekt²⁰.

Ordet *flyve* skriver Louise Juel *fley*, svarende til udtalen *fly(e)*²¹. Denne form var almindelig i nordsjællandsk og ældre københavnsk²². Det samme gælder *kagelon* (kakkelovn), udtalt med langt *o*²³.

Formerne *skul* og *unskulde* er nordsjællandske, mens det er uvist, om de også har været københavnske. I Nordsjælland har man -uld svarende til moderne dansk -yld, i ord som *undskyldde*, *fyld*, *fylde*, *hyld*, *hylde*. Det kunne dog tænkes, at *skuld* og *unskulde* hos Louise Juel er former lånt fra tysk, men så ville man vente at finde formerne hos Louise Juels samtidige, og det er ikke tilfældet²⁴. I øvrigt er Louise Juel ikke sikker mht. formen, for hun skriver også *skyl*, *unskylt*, *unskylning*.

Også formen *indskude* kan have nordsjællandsk baggrund. I Nordsjælland har man *y* i ord som *ude*, *tude*, *lude*, dvs. ord med langt *u* foran *d*. Formen *indskude* kan da være en hyperkorrekt form: Når talesprogets *yde*, *tyde*, *lyde* skal skrives *ude*, *tude*, *lude*, så må talesprogets *indskyde* også skrives *indskude*. Louise Juel skriver dog korrekt *skyde* og *indskydelse*.

Nogle former der kan lokaliseres til København

Louise Juel skriver konsekvent *vorren* eller *voren* svarende til moderne dansk *været*, og *møget* svarende til *meget*. Disse former findes ikke i sjællandsk dialekt, hvor det hedder *væt* og *meget*. Formerne er almindelige på Sydfyn og de sydfynske øer, men de skal ikke henføres til Tåsinge og Juel-slægtens besiddelser dér. De er københavnske.

Vorren – eller *våren* som det ofte skrives af andre – var en almindelig form i skriftsproget i første halvdel af 1700-tallet²⁵, og formen var i brug i københavnsk talesprog (ved siden af *væt* og *været*) til et stykke ind i 1800-tallet²⁶.

20. Jf. Brink og Lund s. 758.

21. Jf. nedenfor om *ey*.

22. Jf. Ømålsordbogen under *flyve*, og jf. Brink og Lund s. 481f.

23. Jf. samlingerne til Ømålsordbogen, og jf. Brink og Lund s. 746.

24. Jf. ODS.

25. Jf. ODS.

26. Jf. Brink og Lund s. 662.

Møget hørte ikke til skriftsproget og er derfor dårligt belagt eller bevidnet. Hidtil har man kun haft kendskab til, at Frederik den 6. (født 1768) brugte formen, og det er derfor interessant at finde den hos Louise Juel.

Former med -ft og -f

Svarende til moderne skriftsprogs -vt og -bt skriver Louise Juel -ft, fx *køft* købt, *lefte* levte (dvs levede), *strafte* stræbte. Formerne med -ft var almindelige i københavnsk²⁷, og de er kendt fra dialekterne på Amager, Nordsjælland, Møn og Lolland-Falster, hvor de er optegnet ved siden af former på -vt. Formerne har haft en vis prestige, således at de bredte sig som »halvforneffe« former til områder, hvor de var i strid med dialekten²⁸.

Ordene *havde* og *haft* skrives *hade* og *hat*, svarende til udtalen i sjællandsk og ældre københavnsk. En enkelt gang skrives dog *havde* og *hafte* i stedet for *hade*. Disse former kan repræsentere en gammel læse- eller foredragsudtale, hvor ordet *havde* blev udtalt med hårdt d.

Svarende til moderne dansk udlydende -v skriver Louise Juel -f, fx *bref*, *skref*, *gref*, *gaf*, *braf*, *sof*, *lof* (få lov), *gif*, *lif*, *skrif*, *self*, *sølf*, *toif*, *half*, *arf*. Enkelte af disse former (fx *bref* og *sølf*) kendes fra gammeldansk (før 1500) og ældre nydansk (1500-1700), men er ikke belagt i ODS efter 1700. Formerne er så hyppige og så gennemførte hos Louise Juel, at de må høre til hendes talesprog. Tilsvarende former kendes ikke fra Nordsjælland, men derimod fra Amager²⁹. De kan antages at være københavnske i 1700-tallet, og de stemmer smukt med de københavnske -ft-former. I begge tilfælde er der tale om en lydudvikling -v > -f, dvs. en afstemning (detonalisering).

Forholdet -v/-f er i øvrigt ikke ukendt i moderne dansk, jf. *stiv/stift*, *grov/groft*, *have/haft*, men det var mere gennemført i ældre københavnsk.

Former med ei og ey

Svarende til moderne dansk *ej/eg* og *øj/øg* skriver Louise Juel som regel *ei* og *ey*, fx *pleier*, *deilig*, *reise*, *omveie*, *reines*, *veine* (vegne) og *forneyet*, *eyeblik*, *heyeste*, *heyet*, *eyne*, *leyn* (løgn). *ei* i disse ord har hun udtalt *æj*.

27. Jf. Brink og Lund s. 615.

28. Jf. Dyrhund: *Udsigt over de danske Sprogarter* (1857) s. 65.

29. Ifølge samlingerne til Ømålsordbogen.

Men *ei* og *ey* forekommer også hyppigt svarende til moderne dansk *i* og *y*, især i ord med lang vokal, fx *speise*, *veile* (hvile), *skreiver*, *forbei* og *deyb*, *leys*, *Feyn*, *deyrebare*, *forbeyde*, *beyen* (byen), *sey* (syg), men også i mange ord med kort vokal, fx *forseigring* (forsikring), *heinner* (hender), *reydelig* (ryddelig), *leygelig* (lykkelig), *beygning*, *leyst* (lyst subst.), *ŷeyland*.

I de langvokaliske ord kunne skrivemåden dække over en udtale med glidende vokal, *ej* og *øj*, kendt fra mange dialekter, men i de kortvokaliske ord er en sådan udtale usandsynlig. Det er da mest sandsynligt, at *ei* og *ey* i både de langvokaliske og de kortvokaliske ord er en rent ortografisk variant af *i* og *y*, og man kan da også finde variantpar som *skreiver/skriver*, *speiste/spiste*, *heinner/hinner*, *peinge/pinge* og *deyb/dyb*, *leyst/lyst*. Disse *ei*- og *ey*-skrivemåder kan måske tages som indicium for, at Louise Juel har lært at læse og skrive tysk.

Former som *pinge*, *linge* og *tinke*

Ord som *penge*, *længe* og *tænke*, der i moderne rigsdansk udtales med *æng*, staver Louise Juel som regel med *i*, eller undertiden med *ei*, der som ovf. vist er en grafisk variant af *i*. Hun skriver fx *pinge* penge, *linge*, *lingere* længe, længere, *sing* seng, *hingenes* hængendes, *hingt* hængt, *tinker/tinger* tænker, *inke* enke, *munskinck*, *-skinger* mundskænk, *-skænker* (med *-ng* som grafisk variant af *-nk*), eller *peinge* penge, *eingle* engle, *einge* enke. Formerne er hyppige hos Louise Juel (mens *penge* og *længe* er sjældne), og de må afspejle en udtale med lukket vokal, hvor *pinge* rimer på *bringe*, *sing* på *ting*, og *inke* på *blinke*.

En tilsvarende lydudvikling *æng* > *eng* fandt sted i 1900-tallet på Sjælland og i slutningen af 1900-tallet i København, hvorfra den har bredt sig til resten af landet. Men dens forekomst i 1700-tallet er overraskende.

I moderne københavnsk omfatter lydudviklingen også *æn* > *en*, således at *vende* kommer til at rime på *vinde*. Det gælder ikke hos Louise Juel. Hun skelner konsekvent mellem ord som *sende*, *ende*, *kende*, *brendevin* og ord som *finde*, *vinde*, *spinde*.

En enkelt *ing*-form bekræftes i 1800-tallet af den ovenfor omtalte Ole Kollerød, der skriver *pinge ved* siden af *penge*³⁰. Ole Kollerøds sprog er nordsjællandsk, muligvis med københavnske træk iblandet. En anden knapt så gammel *ing*-form findes i Uhrskovs

30. Jf. Ole Kollerød: *Min Historie* s. 112 og 139.

»Kulsvierbogen« fra 1933, hvor »en gammel staldmester« fra Nord-sjælland siger *tinkte* og *tinkt* tænkte og tænkt (s. 74).

Verbalbøjningen

Mens *stavningen* i trykte skrifter omkr. 1750 i vidt omfang var standardiseret, var *bøjningen* forholdsvis fri.

Mange verber, der nu bøjes med *-ede* og *-et* (som *sparede*, *sparet*), havde stadig deres oprindelige bøjning med *-te* og *-t* (fx *sparte*, *spart*, med samme bøjning som *hørte*, *hørt*). Der er således intet påfaldende i, at Louise Juel skriver *spelte* (*spilte*, dvs. spillede), *svar-te*, *bevarte*, *besvimte*, *lefte*, *diverterte* m.fl., og *spelt* (spilt, dvs. spillet), *spart*, *styrt* m.fl. Også *skede*, *sked* (skete, sket) og *fød* (født) er korrekte former, med en gammel *de*-bøjning.

Mere interessant er det, at Louise Juel ofte skriver *participium* af stærke verber med *-en*, fx *har skreven*, *tilbuden*, *overvunden*, *vorren* og *er bleven*, *kommen*, *overvunden*, *reven*, *gaaen*. Disse former er ikke almindelige i sjællandsk dialekt, men Louise Juel kan enten have dem fra skriftsproget eller fra samtidigt københavnsk talesprog³¹.

Endelig er det påfaldende, at hun staver *præteritums* *-ede* med *-et*, fx *ønsket* (ønskede), *bregtet* (brækkede), *vognet*, *ventet*, *forseckret*, *snublet*, *svømmet*. Kun en enkelt gang skriver hun *-ede*, *i levede*. En udtale med *-et* i *præteritum* findes kun i jysk (og moderne fynsk), men da brevene ikke i øvrigt har jyske træk, kan formen ikke tolkes som en jyskhed. Stavemåden kan dække over udtalen *-ed* (med blødt *d*), der er den sjællandsk-københavnske udtale. Der er da tale om en hyperkorrekt stavning: Når *-ed* i ord som *huset*, *bordet* og (*har*) *ønsket*, (*er*) *brækket* staves med *-et*, så kan også *-ed* i *ønskede*, *brækkede* osv. staves med *-et*. Tilsvarende kan formerne *hoved* (hoved), *maanet* (måned) og *lærret* (lærred) være hyperkorrekte former.

Omskreven genitiv

Ved omskreven genitiv forstås genitivforbindelser som *den gode gamle man hans legeme* dvs. den gode gamle mands legeme (brev 1), *ale deres underdanig respekt* dvs. alles underdanige respekt (6), og *den lede [h]ans indskudelse* dvs. den ledes indskydelse (18).

Denne type genitiv er almindelig i dialekterne i Vestjylland og dele af Sønderjylland, med typeeksempler som *æ mand hans hat* eller *æ mand sin hat* dvs. mandens hat. Konstruktionen er indlånt

31. Jf. Brink og Lund s. 662.

fra nedertysk i hansetiden, og den blev også indlånt i norske dialekter, i områder, hvor påvirkningen fra hanseaterne var stærk.

Typen er sjælden i skriftsproget, men der er enkelte vidnesbyrd om, at den har været kendt og brugt også af københavnere. Den kan findes i skrifter af københavneren Hans Mogensen fra slutningen af 1500-tallet, endvidere i breve skrevet af Christian den 4. fra første halvdel af 1600-tallet, og i Leonora Christines »Jammersminde« fra anden halvdel af 1600-tallet, men det er overraskende at finde den i 1700-tallet.

Højsocialt og lavsocialt københavnsk

En forudsætning for at tale om et højsocialt københavnsk talesprog er, at der også eksisterer et lavsocialt københavnsk talesprog – at der er to sociolekter. Det har man dokumenteret, at der er i 1800-tallet, hvor former som *hat* (haft), *inte*, *våren*, *kuns*, *ner* (ned), *vos* (os) og *kakkelon* er blevet eller bliver lavsociale former, og hvor der sker generelle lydudviklinger, der fjerner de to sociolekter fra hinanden. Men det er uvist, om der er socialt korrelerede forskelle af den art omkring 1750³².

Der er dog én ting, der klart skiller højsocialt sprog fra lavsocialt, og det er forekomsten af franske låneord. Fransk var på mode i 1700-tallet. Overklassen læste fransk og brugte fransk til markering af social position, og Louise Juel er ingen undtagelse. Hvor meget fransk hun har kunnet, er uvist, men hun har kunnet nok til at smykke sine breve med franske ord, fx i brev 7: *divertiseman* (divertissement), *mariache* (mariage), *etey* (étui), *coffere* (coiffer), *avanteyre* (aventure) samt *selebreret* og *separeret* (célebrer og separer, begge med dansk bøjningendelse).

Naturlig stil

Den stil, der var eller blev idealet i 1700-tallet, var den »naturlige« stil, i hvert fald uden for akademisk litteratur. Den naturlige stil havde rødder i 1600-tallets franske, aristokratiske salonkultur, og den vandt udbredelse dels gennem franske og engelske brevromaner, og dels gennem »brevbøger«, dvs. bøger, der gav regler og råd og mønstre for formulering af breve. Den brev bog, der fik størst indflydelse på brevkunstens udvikling i Tyskland og Danmark var en bog af den tyske professor C.F. Gellert fra 1751, der blev oversat til dansk og udgivet i 1762 med titlen: »Breve, tilligemed en praktisk Afhandling om den gode Smag i Breve«. Ifølge Gellert bør

32. Jf. Brink og Lund s. 743ff.

et brev være »en frie og utvungen Efterligning af en god mundtlig Samtale«³³.

Louise Juels breve lever fuldt ud op til Gellerts ideal – lige med undtagelse af de afsluttende formularer, der hører en ældre stil til. I brevene taler et *jeg*, der henvender sig til et *du*, fx i brev 9: *ieg ser nock at du est icke saa aldeles forneyet ..; det vel ieg hiertelig og inderlig bede dig ..; ieg kan forseckre dig paa ..; nu er du io et vogsen menniske ..; du kan icke tro ..; reis nu snart derfra; sørg inte* (osv. med ialt 16 imperativer). Hertil kommer stadige henvisninger til et *nu* og *her*, fx: *nu kom Patholem* (brev 3); *nu kom din mama og ieg fra kergen* (17); *der har du alt det neyt ..* (9); *nu noget andet* (9). Brevene virker i høj grad naturlige – og båret af ægte følelser – men det er et spørgsmål, hvor meget der er »natur«, og hvor meget der er »kultur« i brevene.

Nogle talesprogskonstruktioner

Brevenes mundtlige præg viser sig ikke kun i stilen, men også i grammatikken. Der er fx mange eksempler på genoptagende pronomen, af typen *den naadige herre han ..* (19), *prenssesterne di ..* (15), og en del eksempler på genoptagende adverbium, fx *ver postdag saa skriver ..* (5); *i gaar da var det ..* (17). Det er konstruktioner, der er typiske for talesproget, men som ikke tilhører skriftsprøgnormen.

Det samme gælder i nogen grad for konstruktioner med hovedsætningsordstilling i ledsætninger, fx *ieg ser nock, at du est icke saa aldeles forneyet* (9), i stedet for *.. at du icke est saa aldeles forneyet*. Denne ledstilling var almindelig i 1500-tallets litteratur, men i 1700-tallet var den stærkt på retur i skriftsproget. Ludvig Holberg har ledstillingen i 15% af sine *at*-sætninger, i »Epistler« 1748-54; J.S. Sneedorph har den i 12%, i »Den Patriotiske Tilskuer« 1761-63³⁴; men Louise Juel har den i 69%, i 7 tilfældigt udvalgte breve³⁵.

Også de mange udeladelser af konjunktion har præg af talesprog. Det gælder udeladelse i *som*-sætninger og *at*-sætninger, fx *du var .. den kereste [som] hun i verden hade* (9); *ieg tror icke [at] han gør det mange aar lingere* (7); *hun var ganske forneyet med [at] du inte tog turen over Eingelan* (23). Og det gælder i høj grad for udeladelse i følge- og tids-sætninger, fx *skriv mig nu snart til igen [så at] ieg*

33. Jf. *Dansk Litteraturhistorie 4. Patriotismens tid* (1983) s. 65ff.

34. Jf. Frans Gregersen og Inge Lise Pedersen: Hovedsætningsordstilling i underordnede sætninger, i *Danske Folkemål* bd. 39 (1997) s. 55ff.

35. Brev 1, 5, 9, 11, 15, 19, 21.

kan faa at vide .. (9); i sommer [når] du kommer hiem, skal du høre det (4).

Fremmed for skriftsprogsnormen er også de mange enklitiske forbindelser med ordet *det*. Efter trykstærk præposition: *af et, for et, om et, paa et, tel et* (af det, for det osv.), fx *dans var Dronningen møget for, saa di faar og nog af et* (23). Efter trykstærkt verbum: *er et, var et, gørret, hørret, beret* (bedre det), og *bliv et, gick et, skrif et, faa et*, fx *fates dig noget, saa skrif et, saa skal du faa et* (21). Også enklitisk forbindelse med *den* forekommer, efter tryksvag konjunktion, fx *og en* (og den) *er icke inu kommen* (6); *at en var reven itug* (19); *om en er saa sterg* (11); *paa samme fod som en* (som den, arméen) *har vorren før* (10). Enklise har hørt til københavnsk talesprog, og der er endnu københavnere, der bruger de trykstærke forbindelser.

Nogle skriftsprogskonstruktioner

De mange talesprogskonstruktioner skal ikke forlede én til at tro, at Louise Juel har skrevet som hun talte, fuldstændig spontant. For hendes breve indeholder også konstruktioner, der må formodes kun at tilhøre skriftsproget.

Det gælder måske konstruktionen »konnektiv inversion«, dvs. omvendt ordstilling efter *og*, fx i brev 23: *og har hun tit bedet mig helse dig ..; og var Kongen og Dronningen an Domino*. Konstruktionen hørte til tidens skriftsprogssnorm, og den bruges hyppigt af Louise Juel.

Det samme gælder konstruktionen »relativ kile«, fx *alt det som ont er* (5), hvor et led i relativsætningen er flyttet frem før verbet. Konstruktionen er særlig påfaldende ved længere led, fx *alt det som ont og fortredeligt er* (12); *som uforandret tel sin død skal findes* (8); [som] *hun i verden straffe for* (18); [som] *hun med denne post feck* (19); *velget vei inderlig med bøn og sog* (suk) *til gud ønsker* (21).

Mere sjælden er tyskpåvirket ordstilling som i *det er icke got da at reise* (12); *nu begynder foraaret her at komme* (17).

Talesprogets konstruktioner er dog klart dominerende i brevene.

Afsluttende bemærkninger

Sprogbeskrivelsen ovenfor har haft som mål at bestemme Louise Juels sprog – geografisk, socialt og stilistik. Det er gjort ved hjælp af udvalgte træk. Men brevene indeholder mange andre træk, som kunne fortjene at blive analyseret og beskrevet. Brevene udgør en værdifuld kilde til sproghistorien, og de vil kunne bruges både i forskningen og i undervisningen.

LEIPZIG

1

4-10-1763

Min hjerte allerkæreste Fritz

Det glæder mig hjerteligt at høre af din mama, at du med din gode ven befinder dig frisk og vel, og at du er munter og i godt humør, springer og er meget fornøjet, som vi hjertelig takker den gode Gud for, den almægtigste Gud holde sin hånd over dig og bevare dig fra alt ondt og al fortrædelighed for sit hellige navns skyld. Det beder og ønsker jeg af mit hjerte sildig og tidlig ja, hver time på dagen kan jeg med sandhed sige. Jeg kan ikke nok beskrive dig den store glæde, jeg har haft over, at professor Gellert har ikke alene skrevet din mama til, men endnu andre og givet dig sådan en berømmelse og skrevet så meget godt om dig, og at du og din hovmester levede kærlig og vel sammen. Forestil dig den glæde, det var for din kære mama og mig at høre det, ja den glæde er ikke at beskrive og den ros og berømmelse, du får iblandt alle til hove og i hele København, og din gode ven, overhofmester Vind, som af hjertet ønsker så meget godt over dig så vel som mange flere af dine gode venner. Du skriver, du længes ikke efter at komme hjem, men din gode mama og jeg vi længes efter at se dig igen, før end du fortsætter din rejse videre i verden. Gud være lovet, din gode mama befinder sig vel, hun har haft en hoven kind i nogle dage, men det er nu forbi, så hun er frisk og vel. Det fik hun, da hun var i Lyngby kirke, hun var med præstens barn. Det var den dag, det var sådan en blæst og kulde, men nu Gud være lovet er hun ganske frisk og vel og sidder i vores enlighed og takker Gud for, det går dig og din gode ven vel, og I lever vel sammen, og så velsigner vi jer, så læser vi noget, så syr vi noget, så iblandt tager vi os en lille quadrille med Brandt og Springer, så går da tiden så sagte bort. Hr. Ravnsø er kommet her over med hans kone og nogle af hans børn, og han har tilbuden sig at komme her ud at prædike for os på søndag. De siger, at grev Rantzau skulle blive justitiarius eller konferentsråd Bartholin. Hvilken det bliver, vides ikke endnu. Tak min hjerte Fritz at du tænker på mig og ville unde mig den fornøjelse, jeg skulle være i Leipzig og se de mange butikker, der er i denne tid. Din hovmester skrev

Christian Fürchtegott Gellert 1715-1769, forfatter og professor i Leipzig, hvor han gav forelæsninger i digtekunst, veltalenhed og moral. Han var meget populær i danske adelige kredse, og mange unge adelsmænd studerede hos ham. Foto: KB.

til din mama, at du havde sagt, nu skulle jeg være dér og se de mange butikker, ja var jeg en liden fugl, hvor skulle jeg flyve til Leipzig, ikke for at se andet end for at have den glæde at se dig. Så var det mig alt nok, så ville jeg med fornøjelse flyve bort igen. Nu ved jeg, at der vil falde mange smukke ting til købs af galanterier. Nu skal du og din gode ven købe noget og sende mig til din mama, jeg kun-

ne præsentere hende nu på hendes fødselsdag, som nu stunder til om en 14 dage. Det ville meget glæde og fornøje hende. Vi har i dag meget ondt vejr, en grumme stærk storm og regn. Jeg kan lade dig vide, at dit føl vokser bravt, og lille Tullabelle befinder sig vel. Forresten kan jeg ikke lade dig vide noget her fra. I Springers hus klager han, at der er så dødt for ham, siden den gode ærlige gamle Müller døde, den gode gamle mand, hans legeme kom dog til at hvile på Tyske kirkegård, hvor hans salig kone lå, som han alletider ønskede sig. Christian har været her ude en otte dage hos hans professor, men nu tager han ind og bliver der og hjælper hans moder at flytte. Nu skal Jens forrider bort og over at være møller på Tåsinge. Min compliment beder jeg til din gode ven. Herrens rige velsignelse være over jer, Herrens beskærmelse bevare jer fra alt ondt og lade jer leve sammen med godt helbred, glæde og i kærlighed og fornøjelse. Det ønsker den af inderste hjerte, som uforandret sin levetid er og forbliver min hjerte Fritz din hengivne og oprigtige tante og tjenerinde L. Juell.

PS: Jeg sender jer gerne nogle kramsfugle, men Brandt siger, at I kan få nok dér. Leipzig lærker spiser du nu vel hver dag, men fås ikke her, så jeg tænker, at I sender nok nogle i en liden æske til din mama. Hun har en stor fornøjelse af den vagtel og lille foderal med nålepude, hun har fået. Nu har I vel varme i jeres kakkellovn, vi har nu haft varme i 14 dage, så koldt er det her. Før november måned tænker din mama ikke at flytte ind til byen. Når Gud vil, til sommer du kommer hjem, så skal du se så mange alleér, din mama har ladet gøre for at fornøje jer med. Brandt, Springer og hele Frederiksdals indvånere lader deres respekt formelde. Gud velsigne dig, lev fornøjet og vel.

2

25-10-1763

Min hjerte allerkæreste Fritz

Det glæder mig at høre, du og din hovmester befinder jer friske og vel. Herren være lovet, tak og pris derfor og fremdeles lade jer leve sammen med godt helbred, kærlighed, glæde og fornøjelse. Din gode mama befinder sig Gud være lovet frisk og vel i alle måder, og hvor det glæder din gode mama, at din hovmester skriver alle tider så meget godt om dig og roser dig, at du er så flittig, så han giver dig stor berømmelse, så jeg kan sige med sandhed, hun inderlig glæder og fornøjer sig derover og takker Gud hjerteligt derfor, og det gør også, at hendes helbred er så godt, at hun glæder sig over

Min hjerte allerkæreste Fritz. Frederik Ludvig Schulin 1747-1781, tante Louises elskede nevø, som gemte hendes breve og tog dem med hjem fra sine rejser. Fritz blev aldrig den store statsmand, som tante Louise havde håbet på. Her malet af Erik Pauelsen i slutningen af 1770'erne. Foto: Hans Juhl.

din og din gode vens kærlige og gode opførsel, og vil det lægge mange år til hendes alder. Nu må jeg lade dig vide, at i søndags celebrerede vi din gode mamas fødselsdag, da hun den dag trådte i hendes 50. år. Her var etatsråd Friis, Horrebow og birkedommeren, flere ikke uden Brandt. Så havde vi først prædiken, så var der anrettet i dit kammer, der spiste vi inde og var lystige og glade og

drak din og din hovmesters skål. Musikken sparer vi, til Gud vil, I kommer hjem. Da klokken var 6, så kørte de bort uden den københavnske Brandt, han blev her. Så spillede vi quadrille til klokken var 9. Så gik vi til bords, og klokken 11 så gik hver til sengs og befalede sig Gud og sine gode venner Gud i vold. I fredags var din mama og jeg i visit hos gehejmerådinde Desmercières, og i går var hun her og gav os vor visit igen, og i går middags kom hr. Blume her og spiste her hos os. Hr. Rohne har ikke været her hos os i 3 uger, så de kommer ikke så tit, som de plejer, men den sorg, han har haft for hans svigersøn, gør ham også en hoben fortræd og chagrin. Grev Ahlefeldt, som var på Krigskancelliet, er blevet kommandant i København, og Krigskancelliet skal være indrettet som ved søetatens Krigskancelli. I har vel hørt den marriage med enkegrevinde Reventlow og hendes kødelige morbror, kammerherre von Thienen. Jeg har meget forundret mig over det parti, og så et parti endnu, som er etatsråds Wewers enke, som er en kone på nogle og tresindstyve år, skal have en generalmajor, hans navn har jeg glemmt. Blume fortalte os det i går. Hvem der kommer i Højesteret i Levetzaus sted vides ikke endnu. Der tales om, at der skal ske nogen forandring, men hvorledes ved jeg ikke ret. På søndag siger de, at sorgen for Kongen af Polen skal lægges an. Det er alt det nyt, jeg denne gang kan lade dig vide. Dog en ting endnu. Her er indkommet en, som skal plante træer og han har fået karakter af jægermester og skal have to tusind rdl. i gage, og nu skal der intet sælges af Kongens gods, som skulle ellers alt have været solgt. Nu må jeg lade dig vide noget fra os her. Vi lever gudskelov i vor enlighed ganske stille og rolig, og det bedste er, at din gode mama er frisk og vel og glæder sig hver postdag at få brev fra hendes 2 sønner, hun har i Leipzig, og når de er vel og lever fornøjet, så er hun glad og fornøjet. Springer har nu fået frosten af sit øre og i næsen, men ikke af stor betydning. Han kan dog endnu vinde garn og gå i husholdningen. Dit føl vokser bravt. Alle dine får er døde så nær som to lam og en bede, som har gået sygdommen igennem, og bukkene er også døde på et par stykker [nær], som han endnu har. Det er alt det, jeg kan lade dig vide herfra. Jeg glæder mig daglig på sommeren i det håb at se jer igen her. Jeg holder jer dagligt i mine suk og bøn til min himmelske fader, at hans rige velsignelse må være over jer og give lykke til alt, hvad I foretager, som kan være til hans ære og evige og timelige lykke og velfærd i verden. Ja, Herrens engle lejre sig om jer på alle jeres veje og fri og bevare jer fra alt ondt, ja den fromme Gud afvende al misfornøjelse og fortrædeligheder fra jer, og lad Eder leve i kærlighed, fornøjelse med hver andre. Det ønsker jeg af mit inderste hjerte. Oh, hvilken glæde vil det være for

et ømt moderhjerter, når I kommer hjem, at se, I to elsker hverandre og har levet kærligt og fornøjet med hverandre. Oh, den glæde vil blive ubeskrivelig stor og fornøjelsen på begge sider stor. Min compliment til din gode ven og det, han har givet mig kommission om, erindrer jeg flittigt den person om, at det kan være i god stand til hans hjemkomst. Nu Gud velsigne og bevare dig min gode lille Fritz. Jeg er og forbliver hjerte allerkæreste Fritz min levetid og uforandret til min død din oprigtige ven og hengivne tjenerinde L. Juell

PS: Brandt og alle indvånerne her lader deres respekt formelde. Den agende post er endnu ikke ankommen.

3

13-11-1763

Min hjerte allerkæreste Fritz

Jeg ønsker af mit hjerte, at dette måtte finde dig ved godt helbred og al fornøjelse med din gode ven, som ingen større glæde kan være i verden end at høre, I to gode venner lever fornøjet og vel sammen. Jeg kan lade dig vide, at vores ankomst her til byen var i torsdags og blev imodtaget af madam Müller og hr. Norbore, Jens Hansen og Brandt. Så gik vi til bords og spiste og drak jeres skål. I går eftermiddag så var etatsråd Schrødersee og justitsråd Horrebøw her og gav os en visit. Reichau, som var her i går middag, lader million gange hilse. Han kørte straks hjem, efter han havde spist. Han er nu meget svagelig, og tror jeg ikke heller, at hans tid i verden bliver mange år mere. Jeg må lade dig vide den ulykkelig hændelse, min bror Jens på Lundsgaard har haft, at den 3. dennes brændte hans gård af. Ilden begyndte klokken 3 om natten, da min bror så vel som alle hans domestikker lå og sødeligt sov og vidste ikke, at ilden var over dem. Til lykke husholdersken vågnede op og bliver ilden vår og sprang ud af sengen, begyndte at skrig og råbe, fik min bror og folkene op, da havde ilden taget så overhånd, at det var alt, de kunne komme ud af huset og få livet frelst, og fik min bror ikke så meget reddet som en kjole at trække på sig uden hans slåbrok, han kastede på sig, da han sprang af sengen. Hans sølv og møbler og alt hvad han havde, fik ikke reddet et stykke. Det er det hele stuehus, der er afbrændt, den tværbygning, som du ved, min bror lå i, mens vi var der, den blev reddet, og hans hollænderi og hans lade og stald og fæhus og alt hans kvæg blev gudskelov reddet, men alt, hvad der var i hans stuehus, ligger i aske, og skal det have brændt fra om natten klokken 3, de blev det vår, og til om fre-

dag aften, inden de kunne få det slukket. Fra Kerteminde fik de sprøjter. Hvorfra ilden kom, vides ikke endnu. Da jeg fik brev, vidste de ikke, hvor ilden kom fra, og de var i sådan en forvirrelse, at de vidste det ikke. Som du kan tænke, min stakkels bror var altereret og i stor konfusion. Posten er ikke kommet endnu, så jeg ikke ved videre, før jeg får brev igen. Jeg er vis på, at det vil gøre dig og din hovmester ondt, at min bror er sat i den bedrøvelige omstændighed. Ja, Herrens navn være lovet, at han dog beholdt noget. Den 24. i denne måned kommer enkedronningen og prinsesserne herind, og den 26. siger de, at Kongen og Dronningen kommer. I Kongens stald skal der være sygdom blandt hestene. To af Kongens vognheste skal være døde og en del syge, blev mig nu fortalt. Det er alt det nyt, jeg kan lade dig vide herfra. Din gode mama befinder sig Gud være lovet frisk og vel i alle måder og er glad og fornøjet over, at du og din hovmester lever fornøjet og vel sammen og din hovmester skriver, at du bliver færdig med dine kollegier, så vi kan vente os den glæde og fornøjelse at få dig hjem til os i tilkommende sommer. Som Gud ved, vi længes meget efter at se dig igen. Ja, Herrens navn være lovet, tak og pris, at I lever kærligt og fornøjet med hverandre, som glæder os hjerteligt. På Frederiksdal forlod vi alle ting vel og Springer med. Det var endnu så grønt på jorden af det milde vejr, vi havde haft, og sender jeg dig her en liden blomst af benvedbusken, som du ved står nede ved Madses. Den busk stod så dejligt fuld af de blomster, som ret fornøjede mig, så tænkte jeg at skulle sende jer en, som var kært tænkt, siden den var fra Frederiksdal. Nu vil jeg slutte med min compliment til din hovmester. Reichau, som nu kom, lader jer flittig hilse. De to Brandt'er lader deres respekt formelde. Nu kom Patholm, som også lader sin respekt formelde. Nu Herrens velsignelse være over jer, Herren lade sine hellige engle være om jer, vogte og bevare jer fra alt ondt. Gud lade jer fremdeles leve med godt helbred og i kærlighed og glæde og fornøjelse og afvende alt fortrædelighed og misfornøjelse fra jer. Det ønsker den af hjertens grund, som sin levetid forbliver, hjertegode Fritz, din hengivne og oprigtig ven og tjenerinde L. Juell.

København den 13. november 1763.

4

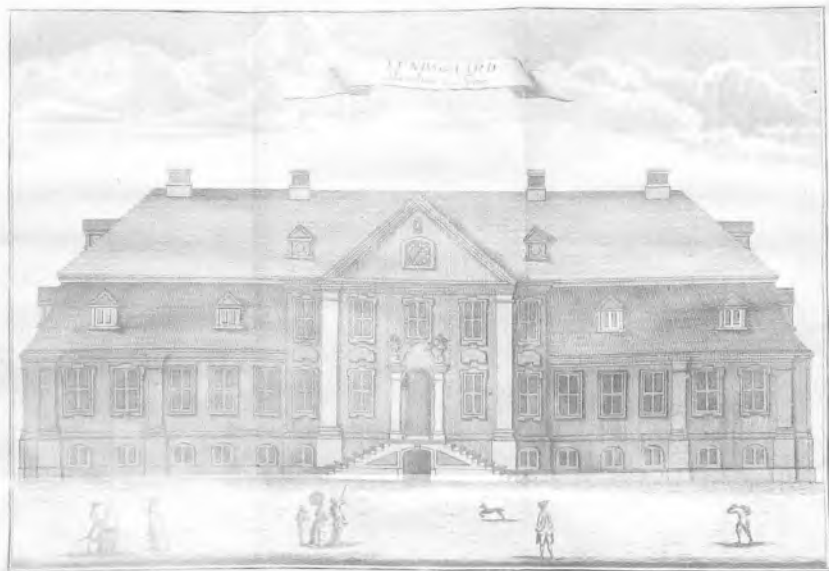
16-11-1763

Min hjerte allerkæreste Fritz

Det glæder mig hjerteligt at høre, at du befinder dig frisk og vel, og

at din hovmester skriver, du er munter og lystig og fornøjet, som glæder din gode mama og mig meget, og takker og lover og priser vi Gud derfor. Den fromme Gud bevare dig fremdeles og fri og bevar dig fra alt det, som kan gøre dig misfornøjet og fortrædelig. Din gode mama befinder sig Gud være lovet vel, hun har en hoben at bestille med at pakke ud og sætte alting i stand i sit hus. I søndags var vi i kirken, ellers har vi ingen steder været. Reichau er vores gæst hver middag, når han er så vel og har lige så god appetit, som han alletider har haft, men quadrille har han ikke så stor lyst til, som han plejer. Han kører straks hjem om eftermiddagen. Fra min bror på Lundsgaard fik jeg brev. Han gudskelov er efter den måde vel, og finder sig i den ulykke, ham er vederfare. Han skriver, at fik ikke det ringeste reddet, han fik ikke videre end hans bukser og strømper i hånden og sprang så af sengen ud i gården nøgen med det i hånden. Hvorfra ilden kom, ved de ikke, men ilden kom fra begge ender af huset på en gang, som er meget forunderligt. Gud ved hvorledes det er tilgået. Gud være lovet, som sparede min bror i live, som han også selv skriver og takker Gud, som frelste ham livet, da han lå og sov midt i ilden, som var på begge sider af ham, og han igennem ilden kom ud. Jeg kan lade dig vide at hr. Norbore har fået et kald i Jylland nede ved Randers på Rosenholm gods. Kongen har kaldet, og jeg tror at kunne han, gjorde han det samme, som [han] gjorde ved Tåsinge kald, thi han sagde selv, han havde kun for at være med, givet memorial ind om det, men ventede ikke at have fået det. Så det kom ham uformoden på. Men grev Laurvig havde lovet ham ekspektance på et kald på hans grevskab i Norge, når vakance blev, så han ville tage dette så længe. På torsdag kommer prinsesserne her til byen, men hvor snart Kongen og Dronningen kommer herind, vides ikke. Jeg kan lade dig vide, at vognmandslavet er her nu ligesom i Holsten. De har deres posthorn og blæser i, så det går fermt. Så med Guds hjælp i sommer du kommer hjem, skal du høre det. Skriv mig et lille brev til imellem, det er mig dog så stor fornøjelse at få brev fra dig imellem. Min compliment beder jeg til din hovmester. Gud lade jer leve i kærlighed og fornøjelse sammen. Herrens rige velsignelse være over jer, Herren lejre sine hellige engle om jer, vogte og bevare jer fra alt ondt. Ja søde nådige Gud beskyrme og bevare dig, det ønsker den af inderste hjerte, som sin levetid er, min hjerte aller kæreste Fritz, din oprigtige ven og hengivne tjenerinde L. Juell.

PS: Da jeg havde mit brev færdigt, havde din mama alt forsegle sit brev, så jeg fik det ikke med. I går kom enkedronningen herind og

Lundsgaard ved Kerteminde, der var ejet af Louise Juels bror, Jens Juul, brændte 3. november 1763. Tante Louise fortæller dramatisk om ulykken i to breve fra 13. og 16. november. Den nye hovedbygning, som her er gengivet efter Danske Atlas, blev opført i 1765. Foto: Roberto Fortuna.

prinsesserne, men når Kongen kommer herind, ved man ikke. Ellers kan jeg lade dig vide, at her er stor sygdom blandt hestene. I Kongens stald er der død 9 stykker og hos bryggerne er alle deres heste syge og nogle er de døde for. Jens Hansen har 3, og de er syge alle, så han frygter for, at han ikke beholder en. På landet hører man gudskelov ikke til det. Det er kun her i byen endnu. Gud lade den sygdom med hestene ikke tage overhånd, så vil det se bedrøvet ud for landmanden. Jeg kan lade dig vide, at din lodseddél er kommet ud med 12 rigsdaler. Du fik dog noget, men jeg slet intet. Gud være lovet, at du skriver din mama til, at du befinder dig frisk og vel og din hovmester med, og at vi kan vente, om Gud sparer liv og helsen, at se jer igen til sommer, som skal inderlig glæde os, og vi hjertelig længes efter. Min compliment beder jeg til din hovmester. Herren velsigne og bevare jer og lade jer leve friske og sunde, fornøjede og vel alle tider. Klæd jer vel varmt, når I går ud, thi det er meget koldt. Din gode mama taler hver dag om at vil på opera, men endnu har hun ikke været dér og heller ikke haft musik, siden I rejste fra os. Vi lever i ganske stilhed og enlighed og glæder os, når posten kommer, at få breve fra jer.

DEN STORE UDLANDSREJSE

5

5-10-1765

Min hjerte allerkæreste Fritz

Det skulle være din mama så vel som mig kært, at dette måtte finde dig og hr. Müller ved godt helbred og fornøjelse, og I var kommet lykkelig og vel til Strassburg. Jeg ønsker kun, at du var så fornøjet og munter, som hr. Müller skriver, at du er. Gud give, at du var det, men jeg frygter for, du er det ikke. Gud ved, hvor vi længes efter at vide ret, hvorledes det går dig. Gud holde sin hånd over dig og bevare dig fra alt det, som ondt er, og fra alle fortrædeligheder, som kan møde dig. Sørg ikke og vær ikke melankolsk, Gud hjælper dig visselig, og tiden går snart, at du kan komme hjem igen. Så har du overvundet alting. Jeg tror, du får ikke vore breve, og hver postdag så skriver din mama dig til, og når hun ikke skriver, så skriver jeg. Så du skulle holde din tjener til, at han gik på posthuset og tog dine breve og flyede dig. Alle brevene er gået til Strassburg i over 5 uger, og endnu er I ikke kommet dér, så de må ligge der alle. Så din mama tænker, at du nok længes noget at have nogen efterretning fra os her. Gud være lovet din mama er frisk og vel og lever i enlighed, som hun plejer. I torsdags kom hun med hele husholdningen herind, så vi er kommet i vinterkvarter. Gud give, du var nu også kommet i dit vinterkvarter, thi nu er det noget koldt at rejse, og onde veje er det vel også. Det er ikke ret godt at rejse. Kronprinsen og prins Frederik er alt kommet herind fra Frederiksberg. Vor nådige Konge siges skal ikke være vel, og der skal være skrevet til Hannover efter den doktor, som blev forskrevet til salig kong Christian og var her dengang, og somme siger, at han skal alt være kommet, og nogle vil sige, han har undskyldt sig, at han ikke kunne komme. Det er ikke godt, når man skal forskrive doktorer så langt fra. Jeg kan lade dig vide, at grev Adam Moltke er nu rejst og skal være rejst til Frankrig, og kan jeg vel tænke til at bruge badet og brønden for at være ganske kureret. Grev Ludvig, som er kommet hjem, hører man ikke til hans store visdom, heller ikke til hans emploi endnu. Ellers er her intet nyt, jeg kan lade dig

vide. Patholm har jeg ikke talt med, for han er syg. Madame Desmercières kan jeg hilse dig fra. Endnu er hendes selskaber ikke begyndt, og hun råber nok på, at du må være bravt lystig og munter og alletider i selskab og ikke så bly, og de, som var hos dig, skulle alt søge og muntre dig op, og hvad du havde lyst til, skulle du gøre og ikke være tvungen til noget, alt frit og med fornøjelse. Ja du må tro, hun lod munden bravt løbe, og om et par år så måtte du være hjemme igen. Så svarede din mama, at om halvandet år håbede hun at se dig igen, det var længe nok. Gehejmeråd Bernstorff har også ladet forhøre her hos din mama ved Schrödersee, om hun ikke havde haft nylig brev fra dig, og hvor du var, siden du ikke var kommet til Strassburg, og din mama sagde, at nu med sidste post havde hun ingen breve, men med forrige post, og da var du rejst fra Mannheim, og du rejste så om til alle hofferne, men mente, at du var nok nu kommet til Strassburg. Endnu ved vi ikke, hvor snart din kusine kommer til hove, det sker vel ikke før til foråret, for før [er] nok ikke Levetzaus bryllup. Herskabet, siger de, kommer herind den 12. i denne måned, og Kongens sygdom, frygter de for, skulle være vattersot, og skulle det være så, var det ikke godt. Gud forbyde, han skulle komme noget til. Den gode Gud spare ham i live endnu mange år. Kronprinsens sygdom har været, at han er styrtet med en hest, han ville ride ud til Gyldenlund. Gud ske tak, som bevarede ham. Nu ved jeg ikke mere at skrive denne gang, uden alting er her i byen og alle vegne, som da du rejste. Nu Gud velsigne og bevare dig og lev fornøjet og vel og slå alle melankolske tanker bort. Du har gudskelov ikke nødig at lide noget ondt eller fattes noget, thi din mama vil sandelig ikke have, du skal fattes noget enten til din divertissement eller andet, og hun har også den fortrolighed til hr. Müller, at han på alle måder omgås dig med alt, hvad som kan fornøje dig, og med kærlighed og lader dig ikke fattes noget, ihvad du har lyst til eller vil have. Nu vil jeg slutte med million hilsener til dig og til hr. Müller fra din mama, og jeg beder også min compliment til hr. Müller. Herren bevare jer, jeg er min levetid og forbliver til min død, min hjerte aller kæreste Fritz, din oprigtige ven og tjenerinde L. Juell.

PS: Alle gode venner lader formelde deres respekt til dig. Din SanSousi lever godt, skriv mig endelig til og lad mig vide, om du har fået mine breve.

København, den 5. oktober 1765.

Min hjerte allerkæreste Fritz

Det skulle meget glæde mig, at du med din rejsekompanion hr. Müller var lykkelig og vel kommet til Strassburg og befandt jer friske og vel, og du var munter, og det gik dig efter fornøjelse, at du i nogen måde ikke havde årsag at være misfornøjet og melankolsk, thi så har du kun lidt godt af din rejse, og du kan gudskelov få, hvad du vil have, og har ikke nødvendig at lide noget ondt eller at mangle noget enten til din fornøjelse eller til andre ting. Nej, din mama har dig alt for kær til, at hun ville lade dig mangle noget. Det ved Gud, og hun har også den fortrolighed til den gode hr. Müller, at han ser dig til gode på bedste måde og omgås dig med kærlighed og godhed og gør dig til fornøjelse, med hvad han kan, for at betage dig alt misfornøjelse, for at du kan des bedre profitere af din rejse, og I lever kærligt og enigt sammen, og den ene gør ikke, uden hvad den anden vil. Jeg har hørt af din mama, at du fik et logement i Strassburg, hvor du kunne hver dag se vagten trække op, som er mig meget kært, for du fornøjer dig at se på det, og er også en liden opmuntring for dig. Nu må jeg lade dig vide, hvad her passerer. Først må jeg lade dig vide, at din gode mama befinder sig Gud være lovet frisk og vel i alle måder. Gud fremdeles spare og bevare hende og unde hende den glæde at se dig frisk og fornøjet og vel hjem til hende igen, og det gør den gode Gud også. Nu i onsdags var din gode mamas fødselsdag, og den celebrerede vi på bedste måde i al stilhed. Horrebow og hans frue og etatsråd Friis kom her. Flere fremmede havde vi ikke, og vi ihukom med din skål og Müllers og var fornøjet i vort lille selskab, men havde været mere muntre og fornøjede, havde du været hos os, som kan med Gud ske, når det går om igen. Grev Ludvig Moltke er for en 14 dage siden kommet hjem og er på Fredensborg. I København har han været en dags tid og var et øjeblik på Rundetårn. Videre har man ikke hørt til ham, og han er ikke endnu blevet til andet, end han var, og ikke kommet i noget kollegium endnu. Grev Adam, siger de, skal nu være i ganske god bedring. Om Gud vil, det må fremkontinuere, ihvad ondt man skal gå igennem, så Gud i nåde lade os beholde vor fornuft og forstand vor levetid og bevare en fra melankolske tanker, så ihvad ondt eller fortrædeligheder, man skal gå igennem, så kan man dog have det håb, at det får ende engang, når Gud vil, så man med tålmodighed må lide den tid og tænke, Gud gør ret til vort bedste. Nu er Kronprinsen og prins Frederik flyttet ind fra Frederiksberg til København eller rettere at sige til Christiansborg Slot i

vinterkvarter. Gehejmeråd Desmercières og frue er nu kommet hjem fra Holsten, og hun har været her og besøgt os, og hun spurgte nok så flittigt om dig og sagde, når vi skrev dig til, da at hilse dig fra hende og hendes mand, og at du måtte lægge alt blyhed af derude og være munter og brav, såsom hun forsikrede, at det gjorde hendes mand ret ondt, at du var så bly. Det var, som du var så forkuet og kujoneret. Som du ved, hun snakker frit ud, hvad hun mener, og du måtte endelig bravt omgås selskaber og være fri og lystig og bravt parlere fransk. Det er det, alle råber på, at du er ikke fri og munter nok. Lehn og hans frue de kommer herover og vil være i vinter. Hårkløveren kommer ikke her over i vinter. De var her så vel i fjor. Hvor snart at frøken Levetzau skal have bryllup, ved man ikke endnu og heller ikke om din kusine kommer, jeg tror ikke, det sker før til foråret. Der tales om, når herskabet kommer ind, at overhofmesterinden vil tage sin afsked fra hove og vil være på Vemmetofte. Det er alt det nyt, jeg kan lade dig vide. Vil Gud, så agter din mama at flytte ind i vinterkvarter på torsdag, ikke for det hun er ked af Frederiksdal men for postens skyld, som kommer så silde i denne tid. Vejr og veje er onde, og nu har forrideren ligget siden i går og ventet på posten, og den er ikke endnu kommet. Din mama lader dig og din gode ven hr. Müller million gange hilse og takker for jeres gode ønske til hendes nu indtrædende 52. år, og det glæder hende, at I er friske og vel og håber, at I er nu i Strassburg, og beklager, I har lige så koldt og slette veje og vejr, som vi her, og ønsker Vorherre vil ledsage og bevare jer på alle jeres veje, og på tirsdag vil hun selv skrive dig til. Nu havde hun så meget at bestille med at slagte og gøre pølse og pakke ind. Ellers lever vi her ganske i vor enlighed, og din mama diverterer sig med at vinde garn og lader gøre lærred og drejl til din brud og dig, og når hun kommer til København vil hun køre bravt i visitter, som du ved, hun plejer. Nu i dette øjeblik kom forrideren og sagde, at posten var kommet, men der var ingen breve til hende, så sluttelig er de vel ikke kommet til Strassburg endnu, eller måske posten har været borte, da I er kommet dér, så vi venter på mandag at få breve. Nu Herrens velsignelse og beskærmelse være over jer og bevare jer og lade jer alle tider blive friske og sunde og muntre og fornøjede, og Gud afvende al misfornøjelse og fortrædeligheder af vejen fra jer. Min compliment beder jeg til din ven Müller, hvornæst jeg er min levetid og forbliver til min død, min hjerte allerkest Fritz, din oprigtige ven og tjenerinde L. Juell.

PS: Min hjerte Fritz, vær munter og fornøjet og ikke melankolsk. De par år går med Guds hjælp snart. Så kommer du glad og fornøjet hjem til os igen. Du må tro, vi længes nok efter dig alle sam-

Otto Friderich Müller 1730-1784 var hovmester for Fritz Schulin fra 1753 og rejste med ham på to dannelsesrejser i Europa. Müller havde meget stor indflydelse på sin elev og boede hos ham også efter at Fritz havde giftet sig i 1771. Senere kom det til et brud mellem dem. Müller udnyttede i høj grad rejserne til sine egne studier i naturvidenskab, som gjorde ham til en berømt forsker. Foto: KB.

men, store og små, og alle ønsker godt over dig. Nu må jeg formelde alle deres underdanige respekt fra alle her på Frederiksdal, og så fra alle andre gode venner i København. Nu Gud bevare dig og lade dig leve så fornøjet og vel, som jeg i mit hjerte ønsker. Skriv mig snart til, Gud velsigne dig, din mama låner mig altid sit signet, når hun ikke skriver.

Min hjerte allerkæreste Fritz

Jeg vil ønske, at dette måtte finde dig med din gode ven hr. Müller ved fornøjeligt helbred og munter og alt selv ønskende fornøjelser og divertissement, som skulle glæde mig at høre. Hvad os angår, da kan jeg lade dig vide, at din mama befinder sig Gud være lovet ved godt helbred og sidder og vinder garn og læser om dagen, og jeg har lært at spinde og sidder om aftenen hos hende og spinner og passer tiden, det bedste vi kan, og ønsker, at tiden var snart, vi kunne vente den glæde at se jer snart her igen. I fredags kom Kongen og Dronningen her til staden, så det ganske kongelige herskab er nu her, men vor nådige Konge har ikke været af sit gemak, siden han kom her, og ikke spist offentligt og heller ingen kur [har] været endnu. I går eftermiddag havde prinsen af Nassau, som er kommet her, audiens hos hele herskabet. De siger, han er kommet her for at ville købe sig et regiment og være her i tjeneste, og prinsen af Gotha er hver dag ventet at komme her, og han skal være på Palæet. Der er gjort anstalt for ham, og en af Kongens kammerjunkerere skal have opvartning hos ham og to af Kongens lakajer ligeledes, og en af fyrbødere skal også være dér. Så der bliver gjort stort af ham. Mariage gør folk, det vil tiden lære. Gud Fader bevare vores nådige Konge. Han er kun svag, som folk siger, han skal se meget ilde ud og være så affalden og mager. Gud i himlen lad ham leve endnu i mange år, den nådige herre, og giv ham godt helbred igen. Om Enkedronningens fødselsdag, som er nu førstkommande torsdag, bliver celebreret, ved man ikke endnu, siden Kongen ikke går ud. Den doktor fra Hannover, som var skrevet efter, kommer ikke. Han har undskyldt sig, han var gammel og svag, han ikke kunne komme. Nu skal en være ventet fra Berlin, siges der. Det er alt det nyt, jeg kan lade dig vide. Hvor snart frøken Levetzau skal have bryllup, ved man ikke endnu, og før det er berammet, før kommer din kusine ikke herover. Tak min hjerte Fritz, for det smukke etui, du har sendt mig, som er mig meget kært, siden det er kommet fra så kær en hånd. Hils den gode hr. Müller og sig han skal ikke have tak, for han ikke sendte mig så meget som for to skilling synåle. Nu sidder din mama og lader sig coiffere, for hun vil på slottet og gøre kur hos overhofmesterinden. Hun havde så vist ventet brev fra dig eller Müller, men hun fik ingen, men glædede sig ved, at hun med forrige havde fået brev, at I var vel og håbede, at I var vel og ved godt helbred og fornøjelse, og er hendes største glæde og fornøjelse at få flittigt brev fra jer, og hun ved I lever og

lider vel. Hun lader dig og den gode hr. Müller million gange hilse og ønsker i sit hjerte, I altid må leve fornøjet og vel. Hr. Norbore hilser så flittig. Han er i disse dage kommet fra Jylland og rejser nu med [det] første til Norge til sit kald. Grev Laurvig har haft deroppe en ny avantyre med Løvenskjold, som har Ackelejes datter. Så Løvenskjold skrev hened og ville skilles ved sin kone, men som han ikke kendte tilstrækkelig vidner, så kunne det ikke ske. Altså har de imellem dem selv separeret dem, og han giver hende 16 tusind rigsdaler, så kan hun være, hvor hun vil. To af Kongens pager havde ført sig således op på Fredensborg, at de blev transporteret til Hamborg og måtte da videre søge deres lykke og brød, hvor de ville uden for Kongens riger og lande. Monsieur Brandt lader formelde sin compliment til dig og hr. Müller. Stakkel, han er kun svagelig, så jeg tror ikke, han gør det mange år længere. Patholm lader også respekt formelde. Han er ved godt helbred. Nu Gud han velsigne og bevare jer og holde sin beskærmelses hånd over jer og fri og bevare jer fra alt det, som ondt er, og lade jer leve fornøjet og vel. Det ønsker den af hjertet, som sin levetid og til sin død skal findes, min hjerte allerkæreste Fritz, din oprigtige ven og tjenerinde L. Juell.

PS: Fra Fyn kan jeg lade dig vide, at de er alle vel og Hårkløverens frue skal i barselseng snart. Min bror på Lundsgård er Gud ske tak frisk og vel og har nu fået sit hus under tag. Han lader dig og Müller million gange hilse. Alle gode venner og be[kend]tere lader deres respekt formelde, og enhver ønsker snart at se dig igen. Nu Gud bevare dig, lev vel.

København, d. 25. november 1765.

8

24-12-1765

Min hjerte allerkæreste Fritz

Jeg vil herved gratulere dig og din gode ven hr. Müller til et glædeligt og lykosaligt nyt år med mange påfølgende år med alle åndelige og timelige lykosaligheder og hver af jer en ung smuk frue. Den almægtigste Gud føre og ledsage jer på alle jeres veje og give jer begge godt helbred og sende jer friske og fornøjede vel hjem til os igen. Det ønsker jeg af mit hjerte, Gud bevare jer begge to. Det beder jeg min Gud om hver dag. Din mama har fortalt mig, hvor galant du førte dig op. Du havde givet din tjener så galant liberi, som ret fornøjede din mama, og det holder hun af. Nu må jeg lade dig vide,

hvorledes vores nådige Konge befinder sig . Da Gud bedre er han endnu ikke så vel, at han går ud endnu og spiser i sit gemak. Dronningen går heller ikke ud og giver ingen audiens til damerne endnu. Gud bevare vor nådige Konge og lad ham leve, men jeg frygter for, Vorherre tager ham fra os, ihvor nødigt vi ville miste ham, som mange Guds børn sukker og beder til den nådige Gud, han vil lade ham leve endnu i mange år. Nu er frøken Levetzaus bryllup besluttet og skal være den 10. januar, og Kronprinsen skal føre hende frem til brudeskamlen, og hele ceremonien skal være oppe hos prinsesse Sophie Magdalene, som hun er dame hos. Og nu venter vi min bror Møsting med hans datter, som skal til prinsessen igen. Den unge grev Schmettau har haft i disse dage en dispyt med en anden officer, og har de fordret hver andre ud for en kårde, og er Schmettau ilde blevet bleseret. Den anden har ikke fået nogen skade. Den gamle grev Danneskjold er kommet her og siges, at han skal gå til Norge som statholder. Bentsen, som er der, skal have begæret sin afsked, og grev Haxthausen siges at skal i grev Reuss' sted, som har taget sin afsked og er blevet kammerherre hos Kongen af Prøjsen. Grev Lynar siges at skal have pension. Hvem der kommer i hans sted, vides ikke endnu. I år holder baron Schimmelmann ikke med traktement, som han plejer. Til Desmercières er det endnu hver søndag som tilforn. Grev Ludvig Moltke har din mama ikke set endnu, såsom til hove er ingen apartementer, og alle ting er stille, siden vores nådige Konge er ikke vel, og grev Ludvig Moltke kommer ikke til nogen, og de, han har kendt før, kender han nu ikke. Nu kom posten, og din gode mama fik brev, som glædede hende, som er hendes eneste glæde og fornøjelse, hun i verden har, at hun kan få flittig brev fra dig og Müller, at I er friske og vel og lever vel og fornøjet sammen. Din mama har bedt mig at hilse dig og Müller million gange fra hende, og hun takkede Müller for hans brev, og tilkommende post ville hun selv skrive jer til. Hun befandt sig gudskelov frisk og vel, men I vidste nok, at året var aldrig så langt, at juleaften var trang. Så I vidste nok, at hun altid havde nok at bestille den aften. Imidlertid glædede det hende at se af din gode ven Müllers brev, som hun fik, at I begge befandt jer friske og vel, og at du var munter og fornøjet og diverterede jer, og du havde fået ny connaissance med en svensk greve, som var kommet dér, og du diverterede dig så med at spille, og så snart at karneval gik an, som du havde skrevet, at I da rejste derhen og diverterede jer dér, som du havde lovet, og det måtte I jo gøre, siden du havde givet det løfte, da du var dér. Og så skulle jeg lade dig vide fra din mama, at du hade vundet 20 rigsdaler i lotteriet. Om du nu vil trække vekslen på dem og have dem ud til dig, eller du vil have

din mama skal forvare dem, må du lade hende vide det. En ny lodseddel har hun ladet tage til dig igen, og så har hun taget en for sig selv og vil probere sin lykke. Jeg har også taget en og vil også probere min lykke. Jeg må dog lade dig vide, at nu i denne 11. december, er der ikke mindre end ti, som har spillet bankerot eller gjort opbud. Der er tre bryggere og resten er klædekræmmere og urtekræmmere og en melmand, og de taler om flere, som nok endnu gør opbud. Nu ved jeg ikke mere denne gang at lade dig vide, uden Schönheyder er kommet sig igen, men hr. Rohne er kun svagelig. Min compliment beder jeg til din gode ven hr. Müller. Gud velsigne og bevare jer begge to. Det ønsker den af hjertet, som uforandret til sin død skal findes, min hjerte allerkæreste Fritz, din oprigtige ven og hengivne tjenerinde L. Juell.

København, den 24. december 1765.

9

28-12-1765

Min hjerte allerkæreste Fritz

Jeg takker for dit brev, men jeg ser nok, at du er ikke så aldeles fornøjet, som jeg i mit hjerte ønskede. At du er lidt muntrere, end du har været, er mig meget kært, og det vil jeg hjerteligt og inderligt bede dig, du vil ikke gøre dig nogle sørgelige eller melankolske tanker. Jeg kan forsikre dig på, at din mama er frisk og vel i alle måder, og Gud ved, hun længes så vel som jeg hjertelig efter din hjemkomst, og at hun sælger huset, kan du tilforladelig være vis på, hun ikke gør, thi det har hun rent deklareret til gehejmeråd Desmercières og flere, at siden du ikke ville have det, så ville hun slet ikke sælge det, og jeg forsikrer dig på, at intet glæder hende mere, end at du kan være vel og vil ikke have, du skal fattes noget, og det har ret fornøjet hende, at du har ladet dig gøre så magnifique klæder og til din tjener så galant liberi. Det har ret fornøjet hende, og penge skulle du ikke fattes. Så alt hvad hun vidste, der kunne fornøje dig, og hvad som du fandt var til din fordel og fornøjelse, deri ville hun ikke have sparet en skilling. Du var den eneste, hun havde, og den kæreste hun i verden havde, og hun elsker dig højt, det kan du være vis på, og vidste hun, at du var misfornøjet på nogen måde, ville det gruelig chagrinere hende. Nu er du jo et voksent menneske, så du har ikke nødigt at lade dig ske noget til misfornøjelse. At du har så slet udsigt, dér du logerer, havde jeg ikke tænkt, thi Müller skriver til din mama, at du havde sådan en udsigt, at du hver dag havde den fornøjelse at se paraden og alting på tor-

vet. At der skal være krig, som du skriver, er ikke godt, Gud bevare dig, og min søde Fritz, få aldrig de tanker at give dig til den stand. Vorherre har lavet det bedre for dig end som så. Jeg sværger dig til, at skulle jeg leve den dag, du skulle give dig til krigsvæsenet, da kan du være vis på, at jeg og din mama tog vores død visselig. O, Gud bevare dig derfra. Går du nogle fortrædeligheder igennem, så tænk, de får snart ende, og på kollegierne har du jo ikke nødig at gå, uden når du selv har lyst og vil, og du er jo ikke rejst for at ligge og gå på kollegier, som i Leipzig, og jeg ved, at du kan rejse derfra, når du ikke har lyst at være der længere og rejse hen, hvor du kan have fornøjelse for dine penge. Jeg ser, at Falkenskjold er nu kommet dér. Med ham méler dig ikke meget, men rejs nu snart derfra og rejs hen, som du har skrevet din mama til, thi nu er den tid, at deres lystigheder begynder, og dér kan du profitere mere af end ligge dér i Strassburg. Nu må jeg lade dig vide noget herfra. Da kan jeg for det første lade dig vide, at vores nådige Konge er det kun ganske slet med, så de ikke ved, hvilket øjeblik han forlader dette timelige og går ind i det evige. Du kan ikke tro, så stor sorrig og bedrøvelse, der [er] iblandt folk over vores nådige, fromme, gode Konges sygdom, og enhver råber til Gud, at han må leve. Ja, det var også alt for bedrøveligt at miste ham. De siger, at da det i går blev sagt til Kronprinsen, at vor nådige Konge var så syg, at alt håb var mesten ude, så altererede [han] sig derover, at han havde nær besvimet, og meget bedrøvet skal han være såvel som det ganske kongelige hus, og alverden her er nedslået og meget bedrøvet. Endnu er der lidt håb. Så længe livet er der, er frygt og håb. Ellers skal Livregimentet have fået ordre at holde sig parat nat og dag i deres mundering med skarpladte flinter, at de kunne straks være parat, når de fik ordrer. Det er vel for at være på Slotspladsen, når Kongen var død. Gud ved, hvorfor det er. Jeg kan lade dig vide, at de siger, at grev Ludvig Moltke skal være forlovet med baron Schimmelmans ældste datter, men endnu er det ikke deklareret, og der siges, at baron Wedel skal til Oldenburg som landråd i stedet for grev Lynar og grev Haxthausen skulle i grev Reuss' sted. Der har du alt det nyt, jeg kan lade dig vide. Nu noget andet, hr. Schönheyder er nu kommet sig igen. Hr. Rohne er helt skrøbelig, han har ikke kunnet prædike i alle disse helligdage. Din mama og jeg har kørt til kirke og så hjem igen i vor enlighed. Nu venter vi min bror Møsting med din kusine, såsom frøken Levetzaus bryllup var besluttet den 10. januar, men skulle der ske forandring, bliver der ingen bryllup på slottet, så længe sorgen varer. Så må de rejse hjem igen, og du får og nok lov til at komme hjem, før du havde ventet det, thi i det mindste må du være hjemme til Kronprinsens

kroning, som sker vist, at din mama vil have dig hjem til den tid, og så håber jeg at se dig som kammerherre. Vær nu brav, munter og fri og parléer bravt fransk, som madame Desmercières siger, og har bedt mig hilse dig så flittig fra hende, og du må være forsikret på, at hun og hendes mand var ret oprigtigt dine venner. Det måtte jeg jo skrive dig til, og du måtte være fri og ikke lade dig noget anfægte og bravt parlere fransk og så komme snart hjem igen. Jeg har så mange at hilse dig fra, Bülow, Holck, Lehn også mange andre. Så du har her en hoben gode venner her. Nu kom Patholm og bad mig formelde hans respekt til sin nådige. Nu min søde Fritz, Gud han velsigne og bevare dig og lade dig leve fornøjet og vel og sov roligt og gør dig ingen urolige eller bekymmerlige tanker. Den Gud, som hidtil har ført og ledsaget dig, vil også gøre det fremdeles og gøre alting til det bedste og en god ende. Det kan du være vis på. Vær tålmodig og gelassen og sørg ikke, min hjerte Fritz. Skulle du ville have penge, som for dig selv til hvad du kunne have lyst til, så lad mig vide, så skal du få et hundrede daler eller 2, som du vil, og sørg ikke men vær munter og divertér dig og sid ikke og hæng i studeringer. Det har du ikke nødvendig. Nu Gud velsigne og bevare dig, næst min compliment til hr. Müller, er jeg min levetid og uforandret til min død, min hjerte allerkæreste Fritz, din bestandige og oprigtige ven og tjenerinde L. Juell.

PS: Brandt lader sin compliment formelde til dig og Müller. Alle bekendte og dine tjenere og tjenerinder lader deres respekt formelde, ja til [og med] SanSouci.

København, den 28. december i hast. Skriv mig nu snart til igen, jeg kan få at vide, om du har fået mine breve, jeg har skreven dig så tit til. Næste postdag skal jeg skrive dig til, hvad videre forandring sker til hove.

10
31-12-1765

Min hjerte allerkæreste Fritz

Jeg har dig og Müller million gange at hilse fra din mama, som gudskelov befinder sig ganske vel og takker for det brev, hun fik fra jer i dag med posten, og var hun meget fornøjet over at se deraf, at I rejste hen, som I havde skrevet, thi hun var meget mere for, at du kunne mest opholde jer ved hofferne end at ligge så længe i Strassburg, og at I ville gå tilbage til Strassburg, var hun ikke aldeles så fornøjet med. Hun havde hellere set, at I havde fortsat jeres rejse

videre. Dog måtte I bedst selv vide, hvorledes det var bedst. Måske at kulden var lige så streng dér som her. Ellers bad din mama, at når I nu kom til Strassburg igen, I da ville så snart muligt var, fortsætte ... rejse videre. Med vor nådige Konge er det kun slet ... der ventes hvert øjeblik, at han omskifter den jordiske ved en herligere krone, som er den evige krone. Han, den gode nådige Konge, blev tappet i søndags, hvor de fik 8 potter vand af ham, hvorpå han om natten sov 3 timer ganske godt. Så i går blev sådan en forandring, at ikke var ventet hvert øjeblik døden og bliver heller ikke andet inden aften. Konseillet blev holdt igår hos Kronprinsen og borgerskabet ansagt til at holde sig parat med ladte geværer og 12 kugler og 12 patroner, og så snart de fik ordrer, da at besætte alle vagterne, mens garnisonen blev taget i ed. Din mama vil selv skrive jer til med næste post og lade jer vide, hvorledes sorgen bliver anlagt her, hvorefter I må lægge den an. Thi som den bliver anlagt her, må I rette jer efter. Du kan nok forestille jer, sikken en confusion her er og alarm. Min bror Møsting med din kusine kom her i søndags aftes ventede ikke disse bedrøvelige tidender. Altså agter han nogle dage efter vores nådige Konges død at rejse hjem med hende for at menagere den depanse, han ellers på sorgen skulle gøre, og så ventelig at det første halve år ikke kan blive af frøken Levetzaus bryllup. Din mama så gerne, at så snart vejret var således, I kunne videre fortsætte jeres rejse, I da ville fortsætte, thi til den tid at Kronprinsens formæling og indtog og sligt, skulle du være hjemme. Det måtte I vide og derefter indrette jeres rejse og jeres sager. Selv ville [hun] med næste post selv skrive jer til. Så sæt nu alle collegierne og lærde til side og fortsæt jer rejse og ophold jer ikke for længe på ... kommer, at I kan komme lidt om, førend I skal på hjemrejsen. Nu kan du forestille dig de gamle spidsborgere, hvorledes de er til mode at skal præsentere dem med skarpladt gevær, og måske mange af dem har aldrig skudt en flint af, og kan de heller ikke begribe, hvad årsag skal være, at de skal have de 12 kugler og 12 patroner og skarpladt gevær, uden man skulle være bange for oprør, som man ikke tror, skulle ske. Den unge grevinde Scheel er kommet i barselseng og fået en datter. Det er alt det nyt, jeg kan lade dig vide. Det er sandt, det må jeg lade dig vide, der er sat en kommission over Krigsdirektoriet, og der er den gamle grev Danneskjold en af kommissærerne i, og de mener, at armeen kommer på samme fod, som den har været før. Nu må jeg slutte først og sidst med million hilsener til jer først og sidst fra din mama, dernæst fra min bror og Frikke lader sin cher cousin million gange hilse og takke for den lille hat, du sendte hende, som var hende meget kær. Min kompliment beder jeg til din gode ven hr. Müller, hvor-

næst jeg min levetid og til min død forbliver, min hjerte allerkæreste Fritz, din oprigtige ven og tjenerinde L. Juell.

København, d. 31. december.

PS: I hast, Gud give jer begge mange glædelige nytår. Nu kom der bud fra slottet, at vor nådige Konge var slet, så man ikke vidste, hvilket øjeblik det var ude. Adieu i hast alle lader formelde deres respekt.

11

7-1-1766

Min hjerte allerkæreste Fritz

Jeg har dig og din gode ven hr. Müller million gange at hilse fra din gode mama og skal lade jer vide, at hun Gud være lovet befinder sig frisk og vel i alle måder, og glæder hende at se af dit brev, at du og Müller befinder sig frisk og vel, og at du skriver, at I vil gå til Mannheim. Kan I gøre, hvor I selv finder at være bedst fornøjet. Det kan ganske dependere af jer selv, når I kun mager det så, at hun kan have flittig brev fra jer, og hun ved, hvor I er, og måtte I nu selv ordinere, hvor I ville tage jeres veksler, og hvordan I ville. Så snart vekslen kom her til hende, stod pengene parat her til jer, og med næste post ville hun selv skrive dig og Müller til. Med vores nådige Konge er det kun meget slet. Så alt håb er ude og vides ikke, hvilket øjeblik den nådige Gud behager at kalde ham fra den time-lige krone og til den evige, og når Gud nu kalder vor gode nådige Konge, så bliver sorgen lagt meget dyb an med sort liberi og sorte vogne, og så kommer I til at sørge med pleureuser og må rette jer efter jeres hof her, som din mama vil lade jer vide, hvorledes sorgen bliver anlagt her, hvorefter I kan rette jer. Min bror Møsting og hans datter, som lader flittig hilse, må rejse hjem med uforrettet sag, som ikke meget fornøjer ham. De siger, at så snart vor nådige Konge er død, retirerer Kronprinsen som da Konge igen til Frederiksberg med prins Frederik og dronningerne og prinsesserne til Hirschholm sålænge, mens de betrækker med sort gemakkerne. Du kan aldrig tro, hvilken konfusion her er blandt folk og bedrøvelse for vores nådige Konge. De har fået ordrer på alle kollegierne alle betjentene at skal møde i Kongens forgemak, så snart at Kongen er død. Det er for at gøre ed til den ny Konge. Hvorledes det vil videre gå, skal jeg lade jer vide. Det bynyt at grev Moltke bliver på samme fod ved regeringen som hidtildags, og somme siger, at han bliver groskansler og bliver i konseillet, og alle vil gerne, han

Gehejmeråd Hårkløveren kalder tante Louise respektløst sin anden bror, Carl Juel, og hun er sikker på, at Fritz vidste, hvem hun mente, for hun nævner ikke hans navn. Carl Juel havde haft en imponerende karriere, været assessor i Højesteret, stiftamtmand i Norge, hofmester for flere kongelige personer, gehejmeråd, overhofmester for Sorø ridderlige Akademi og stiftamtmand over Fyn. Foto: KB med tilladelse fra Valdemar Slot.

skulle. Grev Moltke bliver på slottet som før, som er at ønske, thi han er en god og ærlig og redelig mand. Af alle endfin er også ønskende, at vor gode, fromme, nådige Konge må leve, som Gud give, om det er hans behagelige vilje, men ingen tegn til det. Dog kan Gud gøre det, om hans behagelige vilje er det. Jeg ved intet nyt at kan lade dig vide. Alting er stille, ingen selskaber hverken hos en eller anden, ikke hos Desmercières, thi alle er bedrøvede og ned-

slæde for vores nådige og dyrebare Konge. Fra Fyn kan jeg lade dig vide, at alting er vel, ja Hårkløveren den samme, han alle tider har været. Må jeg skertse lidt med dig? Jeg har hørt, at i Mannheim skal være sådan en artig lille komtesse, som de roser så meget. Skal være på[lide]lig og fornuftig, at hun var kapabel at gøre sig ganske elsket af dig, og det tykkes mig meget godt an. Det var ikke så galt. Ja hvem ved, hvad Gud har besluttet, når du nu får gjort din rejse og kommer hjem og sætter dig i stand. Så gør du nok en rejse ud og henter den lille komtesse. Müller står hun ret godt an, har jeg nok formærket, siden han roser hende så meget for din mama. Din mama, som endnu lader dig og din gode ven Müller million gange hilse og lader begge sige, at om I fik brev fra hende med sort kant, så måtte I ikke alterere jer i nogen måde, thi om Kongen dør, så må hun skrive med sort rand om sine breve. Så ved I forud, hvad det betyder, når du får sådan et brev, og så beder din mama jer begge to, I vil tage [jer] i agt for forkølelse i denne kulde, om den er så stærk dér som her, og I måtte så mage eller indrette jeres rejser, så hun kunne altid have brev fra jer og I fra hende, at det ikke skulle ske, at hendes breve skulle ligge over, så længe som de lå, da I rejste til Strassburg. Alle jeres gode venner her lever og lider vel. Videre kan jeg ikke lade dig vide. Nu er du nok bleven ganske til en franskmand, når du kommer hjem, som skal være os meget kært. Kongens død vil også gøre et afslag i din rejse, så du nok kommer før hjem, end du havde ventet, som jeg med forrige post skrev. Nu vil jeg slutte med million kompliment til din gode ven hr. Müller fra den, som uforanderligt til sin død skal findes, min hjerte aller-kæreste Fritz, din oprigtige ven og tjenerinde L. Juell.

København, 7. januar 1766.

PS: Alle her lader formelde deres respekt. Monsieur Brandt lader sin respekt formelde til jer. Han bliver nu kun skrøbelig, Gud vel-signe og bevare jer begge to og lev fornøjet og vel.

12

17-1-1766

Min hjerte aller-kæreste Fritz

Det skulle meget glæde mig, at dette måtte finde dig ved godt helbred og fornøjelse, som Gud give, og skriver dig så flittig til og lader dig vide alt, hvad her passerer, og Gud ved, om du får mine breve. Jeg har ladet dig vide vor gode salig Konges sygdom og hans død og alting, men som du ikke har skrevet, at du ikke har fået

mine breve, så ved jeg ikke, om andre har taget dem, og du har ikke fået dem. Jeg har vel skrevet dig over 12 breve. Har du ikke fået dem, da vil jeg sige, at det er maliciøst gjort af dem, som tager dine breve, og du ikke får dem. Lad mig dog vide, hvorledes det går dig, og hvorledes det er med dit helbred. Jeg er kun mest bange, at du er misfornøjet, og du chagrinerer dig og taber dit helbred, som Gud i himlen forbyde. Gud send os dig snart frisk og vel hjem igen, som jeg med Guds hjælp håber, thi ved denne forandring, som nu er sket, vil nok udfordres din hjemkomst, før end man har ventet. Hvor længe vil du ligge dér i Strassburg. Som jeg har hørt her af en person, skal du kun være mådeligt logeret, og din værtinde skal ikke være af de civiliserede, og der skal være en officer, [som] logerer dér, skal ikke være af de polit'ste, og du havde nær kommet til en stor ulykke, havde ikke Gud synderlig bevaret dig. Der skal være et apartement i gården, som er for alle og enhver, og dér går du også, når fornødenhed udkræver, som jeg meget forundrer mig over, at du ikke har slig commodigheder i dit sovekammer at bruge, og du kan gudskelov betale det, og din gode mama kan du få penge af, så mange som du vil, thi hun forlanger ikke, at der spares på de ting, som du skal have. Jeg ville ikke for al den del i verden, at hun skulle vide det, thi det ville meget chagrinerer hende, da du er den eneste, hun har, og Gud ved, hun elsker dig højt, som vi alle gør. Er det så, at det er, som jeg har skrevet, så undres jeg over, at du vil blive dér. Jeg ved, der er dog bedre logementer dér at få, og jeg ved ikke, hvad du vil ligge så længe dér i Strassburg efter, og alle råber på, hvad du ligger der så længe efter og ikke rejser videre, og din mama er heller ikke for, du skal ligge der længere, og nu må du dog fortsætte din rejse, og tror jeg nok, at du vil få ordrer at komme hjem til tilkommende vinter. Endnu kan man ikke vide, hvorledes det bliver, og hvor snart vor Konges formæling bliver, og til den tid skal og vil din mama have, du skal være hjemme, og når nu vor nådig salig Konge er begravet, vil hun tale med grev Moltke og Bernstorff derom. Så jeg håber, med Guds hjælp, vi får dig snart hjem igen. Den almægtigste Gud spare og bevare dig ved godt helbred, som er det fornemste i verden. Müller skriver altid til din mama, at du er frisk og munter og vel. Nu kan jeg lade dig vide, hvad forandring der er sket. Reventlow, som er hos Kongen, han er blevet overkammerherre og er da i konseillet og præsæs på Rentekammeret, og grev Moltke overhofmarskal bliver det samme ligesom hos salig Kongen, og hofmarskal bliver også ved sin funktion, enfin hver til dato bliver i den forretning, han har. I går var Kongen herinde fra Frederiksberg for at besøge enkedronningen, som er meget bedrøvet og sorrigfuld. Gud trøste hende. Casper Molt-

ke, han gik ind og ville se vor gode salig Konges lig, så besvime­de han og faldt om og slog et hul i hans hoved og har ligget meget syg siden. Nu ved jeg slet ikke mere at kan lade dig vide, uden her er nu slet ingen selskab hverken til Desmercières eller noget sted eller komedie eller musik. Enhver er nedslået og bedrøvet for vor nådige Konge, vi har mistet. Du må tro, jeg er ret glad, at vi beholder overhofmarskal Moltke, thi han er en god mand. Han gør dog ingen noget ondt, men taler høfligt og vel til alle. Det står ikke til ham at hjælpe alle, som de vil, men han gør dog ingen ondt, så det er meget godt i mine tanker, at han bliver hos Kongen. Nu, hjerte Fritz, Gud han velsigne og bevare dig og giv dig godt helbred og fornøjelse og send dig frisk og sund snart hjem igen, som jeg hjer­telig længes efter. Min kompliment beder jeg til hr. Müller og vær forsikret på, at jeg til min død skal findes, min hjerte allerkæreste Fritz, din tro og oprigtige ven og tjenerinde L. Juell.

København, 17. januar 1766.

PS: Nu kom posten, så jeg fik dit brev, som jeg takker for, og gør mig ondt, at du har ondt for dit bryst. Det er ikke godt da at rejse, og Gud bevare dig. Jeg kan nok mærke, at du er ikke aldeles så vel­fornøjet, som vi stiller os for, og din mama har stadig det håb og tro til Müller, at han søger og fornøjer dig på alle de måder, han kan, og har altid et kærligt og ømt hjerte for dig, at dig ikke skulle vederfares noget, som du skulle være misfornøjet over. Lad mig dog endelig vide, hvorledes det er, om det er så, som jeg har skre­vet, de har sagt her om dit logement. Du vil ikke skrive noget, og af andre kan man høre det, og du kan være forsikret på, ingen skal læse de breve, du skriver mig til, heller skal jeg tale til nogen der­om. Nu vil du rejse derfra, som vel er, men min søde, gode Fritz, indret så jeres rejse, at din mama dog kan få brev en gang hver uge i det mindste, thi ellers bliver hun meget bekymret og bedrøvet, som har et ømt hjerte for sit eneste barn, som enhver kan tænke, og havde hun ikke den fortrolighed til Müller, at han lod dig intet vederfares og drog al mulig omsorg for dig, så tror jeg, hun gik i graven. I dag skriver hun selv. Nu må du give sort liberi. De må alle her give sort liberi, og de skal sørge et helt år. Forordningen er i dag kommet ud. Nu kan jeg skrive dig til, førend vi ved, hvor I er, og hvor man skal adressere brevene, men indret din rejse, så at I kan få jeres breve, at det ikke skal gå, som da I rejste til Strassburg, at alle dine breve blev liggende dér, til du kom der, og du fik dem ikke før, som jeg ved, var dog tungt for dig, at du ikke fik brev fra din mama. Ja, man skal forsøge alting i verden, behagelige og ube­hagelige ting. Derfor skal man dog ikke lade modet falde eller blive

melankolsk, men slå alle bedrøvede og melankolske tanker bort og befale Gud sin sag og have sit håb og trøst til ham, som udfører alting ud for sine børn til det bedste. Jeg håber med Guds hjælp snart at se dig etableret, og at du søger dig en brud op, da vil jeg glæde mig. Alt den del jeg kan bede dig da, tag dit helbred i agt og vær dig for forkølelse og natterejser helst i denne årstid. Nu Gud han holde sin beskærmelses hånd over dig og velsigne og bevare dig fra alt det, som ondt og fortrædeligt er. Og vær munter og slå alle melankolske tanker bort og skriv mig snart til, hvor du er. Alle gode venner her lader hilse også din gode ven fru Desmercières. I dag rejste min bror og hans datter til Møn igen, og min bror Møsting skal herover igen til salig Kongens begravelse. Om Hårkløveren kommer her også, ved jeg ikke. Nu hils Müller, adieu søde Fritz, lev fornøjet og vel og skynd dig at rejse videre. Gud ledsage jer på alle jeres veje og bevare jer. Sig til Hans, at han må varte dig godt op. Patholm lader sin underdanigste respekt formelde, Brandt og hele husets folk.

Grevinde Schulins brev til Fritz, 18. januar 1766

Oversat fra tysk.

Min hjerte allerkæreste engle søn

Efterretningen om Kongens død har min søster skrevet om i sit sidste til dig, min kære søn. Her lever vi i uro, især jeg. Min broder er rejst i dag sammen med sin datter, men vil komme igen til Kongens begravelse. Hofsorgen vil koste mig mange penge. Min engle søn, du må også anlægge sort liberi i et år, det ved man, hvad anden hofsorg ved man endnu ikke. Du skal få efterretning med næste post. Jeg er af hjertet fornøjet trods al uro, når du kun, min kære søn, er rask og munter. Dog synes jeg ikke om, at I endnu ikke er rejst videre fra Strassburg, for næste år, om Gud vil, må I være her tilbage, længere kan jeg ikke have tålmodighed. Hils hr. Müller tusinde gange fra mig med forsikring om min anerkendelse af den kærlighed, som han viser os, og med næste post vil jeg selv skrive til ham. Dit brev til C. Müller har jeg givet til ham. Hvor meget jeg, min engle søn, længes efter dig, kan og vil jeg ikke beskrive. Gud bevare jer sunde mine kære og beskytte jer mod alt ondt. Det er mit ønske at se jer igen.

Jeg kysser dig tusinde gange i tankerne og sender endnu en hilsen til hr. Müller. Jeg er med den største kærlighed, min engle søn, din til døden ømme moder v Schulin.

København, den 18. januar 1766.

Mama. Catharina Maria Møsting, grevinde Schulin 1714-1770. Da Fritz var tre år, døde hans far, og det blev moderens opgave at sørge for at sønnen blev opdraget og uddannet til at blive en stor statsmand ligesom faderen, der var oversekretær i Tyske Kancelli, gehejmeråd for Christian 6. og Frederik 5., ridder af Elefanten og lensgreve. Foto: Hans Juhl.

13

21-1-1766

Min ...[kæ]reste Fritz

Jeg har dig [million] gange at hilse fra din gode mama og lade jer vide, at [hun] befinder sig frisk og vel og takker for din gode ven hr. [Müllers brev. Det er] hende kært, at I befinder jer begge friske og vel, hvilket [forn]øjer os hjerteligt, og som din gode mama

ikke har tid at [skrive] har hun bedt mig skrive. Hun må mesten hver eftermid[dag] alle damerne for at erkynlige sig hvorledes vor gode sig, som er hjertelig bedrøvet og sorrigfuld for den..... mistet. Gud som alene kan trøste hende. Her sender jeg mama sørgeseddelen, du og Müller kan rette jer efter sørge, den seddel, ser I vel, er fra hoffet, ellers den så at enhver kan sørge så dybt som man vil[for]mue til, så en borgerkone kan sørge lige så dybt [forne]mste dame og en borgermand som en gehejmeråd ingen forskel gjort..... vogne strækker sig kun [v]idere og din mama bliver ... og befriet til at betrække værelser med sort thi, det skal de ikke ... kun sort liberi alle og enhver. Din mama lader ikke sin vogn be[trække] med sort, for hun lader sig bære, når hun tager på slottet og i.... hun ikke meget i visitter, så hun vil spare den depanse, som[a]ndre gør, der kan spare at gøre den depanse. Der siges, at vor gode nådige salig Konge skal have testamenteret Fredensborg til hans efterladte dronning. Hver dag kører [vor nådige] Konge og prinsesserne fra Frederiksberg her ind til Dronning[en] hende, og så snart at gemakkerne som betrækkes med ... færdige, så flytter Kongen og prinsesserne herind til har foræret prins Frederik et spand heste. Her er [ingen foran]dringer sket, enhver bliver i sit embede. Det har ret glæd[et] ... Moltke blev overhofmarskal hos Kongen ligesom hos s[alig Kongen]. Min bror Møsting skal herover til salig Kongens begra[velse. Hår]kløveren kommer vel også. Alting er stille her i byen, ing[en] ..., ingen musik eller orgelværker går i kirkerne, så alting ... Vil Gud så snart begravelsen er forbi, så tænker ... til Frederiksdal. Fra min bror på Lundsgaard fik jeg ... Gudske[lov] frisk og vel og lader dig og Müller million gang[e hilse og glæder] sig ved, at I befinder jer vel og lever vel. Jeg kan med denne post ikke lade dig vide noget nyt. Din mama er nu på slottet, som lader dig og din gode ven Müller million gange hilse. Gud velsigne og bevare jer med Guds hjælp ... at se jer her hos os igen. Lær nu bravt at snakke [fransk og g]øre komplimenter, thi det ved du, er meget anset på ... og ... som du var en liden fransos og en minister som [du] med tiden skal blive. Nu vil jeg slutte med at bede dig [formelde] min kompliment til din gode ven hr. Müller. Gud [velsigne jer] og lade jer leve fornøjet og vel. Jeg er min levetid og [uforandret] til min død, min hjerte allerkæ[reste Fritz] din oprigtige ven og tjen[erinde] L. Juel.

PS. Alle gode venner lader formelde deres [respekt til] dig og Müller. Spengler, som spiste her i søndag[s] ... ville tale med ham om det, hun skal have sit hus illu[mineret] til salig Kongens begravelse-

se og han bad mig når jeg [skrev] at formelde hans kompliment [til dig] og hans gode ven hr. Müller og han håbede, at om I k[om], hvor hans bror var, at I da besøgte hans bror, [som hr.]. Müller havde lovet ham. Nu Gud bevare jer.

14

1-2-1766

Min hjerte allerkæreste Fritz.

Det skal inderligt glæde mig, at denne min skrivelse må finde dig ved godt helbred og fornøjelse. Jeg har hørt af din gode mama, at I er rejst fra Strassburg den 14. Gud give kun, at dit helbred og dit bryst havde været godt, førend du rejste. Jeg håbede, at du ikke rejste, førend du var ganske frisk og vel. Når I nu kommer tilbage igen til Strassburg, så holder I jer vel ikke mange dage længere op dér, førend I fortsætter jeres rejse videre, at I kan tænke på hjemrejsen igen, thi til Kongens formæling vil din mama så vel som andre, at du skal være hjemme igen. I dag så flytter vores jetzige Konge og prinsesserne og enkedronningen herind fra Frederiksberg, hvor de har været siden salig Kongen døde. Salig Kongens lig har ligget i 14 dage på paradeseugen, og 2 timer om formiddagen og 2 timer om eftermiddagen ringer de med alle klokkerne, og i de timer har det været folk tilladt at gå derop at se vores gode salig Konges lig på paradeseugen. I kirken kan de ikke blive færdig med castrum doloris, [som] liget skal stå under, før om 14 dage, så salig Kongens lig ikke bliver ført til Roskilde før midt i marts. En stor skat har vor gode salig Konge efterladt sig, som er 12 tønner guld, og den største del skal have været kroner og dukater, som stod i hans inderste kabinet, hvoraf vor Konge skal straks have taget de 5 millioner og beordret Schimmelmänn at betale på salig Kongens udenlandske gæld med de 5 millioner. Her sender jeg dig fortegnelse på al den avancement, som nu skete i forgårs på Kongens geburtsdag. Reventlow flytter nu ned med sin familie fra slottet og skal bo for sig selv. Feltmarskal Saint Germain får pension, Krigsdirektoriet går ind. Der har du alt det nyt, jeg kan lade dig vide denne gang min gode Fritz. Jeg kan forsikre dig på, at jeg længes ret hjerteligt at erfare, hvorledes du befinder dig søde Fritz. Slå alle melankolske tanker bort og vær munter og fornøj dig med det, du selv finder, der kan fornøje dig. Du kan være forsikret på, at den gode Gud gør alting til den ende, til din velfærd og glæde og fornøjelse. Gehejmerådinde Desmercières var her i går, og hun spurgte, hvorledes vor gode grev Schulin befandt sig, og bad både din mama og mig, når

vi skrev, at hilse fra hende, og det skulle altid glæde hende og hendes mand at høre, du befandt dig vel og levede fornøjet. Din mama, som befinder sig gudskelov frisk og vel, lader dig og hr. Müller million gange hilse og forsikrer jer på, hun befinder sig vel og allerhelst, når hun får flittig brev fra jer, og hun ved, I er vel og lever vel fornøjet. Og i morgen så lægger vi sorg an med sort liberi og blå og gule og sorte bånd til skulderbånd. Nu må I også have sort liberi, for I må rette jer efter jeres hof her. Nu kom posten først, og din mama fik dit og Müllers brev, som hun takker for og glæder sig over, at I befinder jer vel, og at du er munter og diverterer jer godt, er hende kært, at du længes til Strassburg igen er vel fordi, du har vel nogen, du længes efter. Det er kun skerts, jeg skriver. Ellers bad din mama, I ville ikke holde jer for længe op dér. Så snart vej og vejr var så, at I kunne, så gjorde I bedst, I fortsatte jeres rejse, og kunne du tage, hvad tur du ville, som kunne bedst fornøje dig og muntre dig op, og penge skulle du ikke fattes, og hvor du ikke skøtede om at komme, kunne du blive fra, og hun tvivlede ikke på, at jo Müller rejste med dig, hvor du helst ville og kunne mest fornøje dig og muntre dig op og se noget. Du rejste ikke for at studere, men som en cavalier at bese verden, og med tilkommende post ville hun selv skrive dig til videre. Vær bravt munter og fornøj dig med, hvad du bedst synes, og gør dig ingen bekymmerlige tanker eller forestillinger. Når du nu kommer hjem, vil du finde alting til fornøjelse, og så bliver du vist kammerherre, og så etablerer du dig og tager dig en brud og lever med Guds hjælp fornøjet og vel, og jeg håber ganske vist endnu at leve den dag og have den glæde at se dig etableret, min hjerte. Nu kom der bud fra overhofmarskallen, at Kongen havde confirmeret dig til kammerjunker hos ham og tilladelse til at fortsætte din rejse på et år fra denne dato af, men ikke længe, så må du indfinde dig her ved hoffet, og det har din mama bedt mig tilmelde dig og derhos at gratulere dig til kammerjunker hos Kong Christian den Syvende. Fortæl nu din gode ven Müller alt det nyt, jeg har skrevet dig til. Skriv mig nu snart til. Nu ved jeg ikke mere denne gang at skrive uden at hilse million gange dig og Müller fra din mama, og beder jeg også at hilse din gode ven Müller fra mig. Herren velsigne og bevare jer og ledsage jer på alle jeres veje og lade jer leve fornøjet og vel sammen og i enighed og kærlighed, det vil jeg ønske og vil da slutte med forsikring, at jeg min levetid og til min død skal findes, min hjerte allerkæreste Fritz, din oprigtige og tro ven og tjenerinde L. Juell.

PS: Alle gode venner lader formelde deres respekt til dig og hr. Müller, Gud velsigne jer, adieu, lev vel.

Mellem 14 og 15, udateret

Hr. gehejmeråd von Reventlow, som tilforn nemlig d. 15. januar har været udnævnt til overkammerherre, blev optaget i Elefantordenen, hr. gehejmeråd og overhofmester Vind bestilt til at være gehejmekonferentsråd og hr. gehejmeråd Rosenkrantz udnævnt til chef såvel for Land- som Søetaten. Følgende har fået ordenen af Dannebrog: hr. general Finck, hr. general Arnsted, hr. kammerherre Schack, gesandt i Stockholm, hr. marskal Moltke og hr. kammerherre og hofmester Reventlow. Til kammerherrer er avancerede hr. marskal Rantzau hos prins Frederik, hr. kammerjunker, greve af Holck, hr. kammerjunker af Holstein, hr. kammerjunker Ludvig af Plessen, hr. baron von Rantzau til Brahesborg, hr. kammerjunker Gregers Juul i Stockholm, hr. kammerjunker von Sperling blev bestilt til staldmester. Med ordenen de la Fidelité er benådede frøken, hofmesterinde Numsen, grevinde von Schulenburg, født Rosenkrantz, kammerherreinde Kaas, født Juul, marskalinde von Moltke, født Rosenkrantz, item kavalererne, admiral Hoppe og hofmarskal Moltke. Brockenhus har fået Reitzensteins amt i Vordingborg, og Reitzenstein er kommet til Sorø igen, og marskal [?], som har fået det hvide bånd, skal være præsident i Altona i von Qvalens sted, det er den Moltke, som var marskal hos Kongen, da han var kronprins. Kammerjunker Holstein, som nu er blevet kammerherre, skal til Stockholm i Schacks sted, som skal igen her på kammeret.

15

8-2-1766

Min hjerte allerkæreste Fritz

Som din gode mama ikke har tid selv at kan skrive jer selv til, altså har hun bedt mig, jeg ville skrive i dag og da hilse dig og hr. Müller million gange fra hende og lade jer vide, at hun gudske lov befandt [sig] frisk og vel i alle måder og tænkte nu hver dag på at sætte alting i stand til jeres hjemkomst, at I kunne finde jer fornøjede med. Ellers har hun i denne tid så meget at bestille med hendes illumination til salig Kongens begravelse, som menes at skal være den 26. marts. Endnu er salig Kongens lig ikke kommet under castrum doloris at stå, såsom de ikke kan få kirken og castrum doloris færdig endnu i 14 dage. Så han står på paradestegen endnu i apartementsgemakket, som du ved, hvor er. Enkedronningen, Juliane Marie, er flyttet op på prinsesse Louises ge-

makker og skal være, og prinsesse Louise har fået de gemakker igen, som Kongen havde som kronprins, og prins Frederik har fået sit taffel for sig selv, men prinsesserne de har ingen taffel mere. De spiser alle ved Kongens taffel om middagen, og om aftenen spiser Kongen og prins Frederik og prinsesserne hos dronningerne og veksler så om, en aften hos dronning Sophie Magdalene og anden aften hos Juliane Marie, så der holdes ingen taffel om aftenen end således, så Kongen og dronningerne og prinsen, så hele herskabet er samlet. Nielsen, som har været hos Kongen som informator, er blevet etatsråd og bibliotekar hos Kongen og skal blive hos Kongen og altid være hos ham og skrive for ham. Andre har villet have og har også proponeret ham amtmandstjenester og andre tjenester, men Kongen har ikke villet været af med ham. Han har sagt, nemlig Kongen, at Nielsen har informeret ham i hans kristendom og haft stor umage med ham at informere ham, altså ville han gøre ham alt godt igen, og så skulle han blive hos ham, og 15 hunderde rdl. skal han have om året. Er det ikke meget nådigt og skønsomt af Kongen, at sådan en herre har skønsomhed på den, der har haft umage med ham og lært ham. Avancementer er ikke sket videre, end som jeg før har skrevet. Herfra kan jeg lade dig vide, at vi har en temmelig hård vinter med frost og sne. Har I den så hård dér, så må I gøre dér som vi her og bravt putte i kakkellovnen. Din mama bad, at du ville hilse din gode ven Müller fra hende og sige, at den tegning, hun havde skrevet med sidste post at sende ham, kunne hun ikke sende ham før med tilkommende post, og så ville hun skrive jer begge til. Posten er endnu ikke kommet, for Bæltet er frosset, så de må gå med isbåde. Min bror Møsting er vi i disse dage ventende, som har fået ordrer at komme herover til Kongens begravelse. Nu i dette øjeblik kom posten, og din mama har fået dit og hr. Müllers brev, som var hende meget kært, og glædede det hende at erfare deraf, at du og Müller befandt jer friske og vel, og at I ville nu derfra, og at du havde diventeret dig og havde været fornøjet dér, og at du heller havde blevet dér end gået videre. Så var hun forsikret på, at havde du sagt det straks til Müller, at du ville hellere blive dér, havde han også blevet der med dig, men imidlertid så bad hun, I ville, når I nu kom til Strassburg igen, at I da så snart muligt var, at vej og vejr ville tillade det, I da ville pakke ind og rejse videre og ikke holde jer ret længe op på de steder, I kom til, men tænke på hjemrejsen igen, og ville hun med næste post videre skrive, og nu håbede hun, I havde fået brevene om vores nådige Konges død, også sørgeseddelen, hvorefter I måtte i alle måder rette jer efter og ingen musik holde hos jer. I onsdags var din mama med de andre damer på slottet og kondolere prinsesserne,

men dronningerne tager ikke imod kondolence førend efter Kongens begravelse. Nu ved jeg ikke mere at kan lade dig vide denne gang uden at slutte med million komplimenter fra din mama og mig til dig og din gode ven hr. Müller. Herren velsigne og bevare jer og lade jer leve fornøjet og vel. Ja Gud være jeres ledsager på alle jeres veje. Det ønsker den, som sin levetid og til sin død skal findes din oprigtige ven og tjenerinde, L. Juell.

PS: Alle gode venner her lader deres respekt formelde til dig og Müller. København, d. 8 februar 1766.

PS: Min bror Carl fra Fyn kommer ikke herover til begravelsen, thi han er syg, men en del af de andre herrer derfra. Fra min bror på Lundsgaard skal jeg hilse dig og Müller så flittig. Adieu, lev vel.

16
22-2-1766

Min hjerte allerkæreste Fritz

Dit brev har jeg bekommet, og glæder mig hjertelig at se deraf, at du befinder dig frisk og vel, og vil jeg ønske, at du vil altid være munter og fornøjet og slå al misfornøjelse og melankolske tanker bort, og fornøje dig, det bedste du kan og med det, som du selv finder, der kan fornøje dig, og du har gudskelov ikke nødig at fattes noget, thi du kan få hvad du vil have, og den største glæde for din mama er at høre, du er munter og fornøjet og diverterer dig godt. Nu for det første har jeg dig og hr. Müller million gange at hilse fra din mama, og i dag havde hun ikke tid at skrive, siden hun havde så meget at bestille med hendes illumination, som hun skal have til salig Kongens begravelse. Ellers kan jeg i al oprigtighed forsikre dig på, at hun er Gud være lovet frisk og vel og fornøjet, når hun kun får brev fra jer, at I er friske og vel, og du er munter og fornøjet, og så bad hun, du ville lade hende vide, om du havde fået de to hundrede rdl., hun havde givet Brandt ordre at levere dig veksel på dér, som du skulle have til din egen fornøjelse at købe små ting for, som var til din fornøjelse, og når du ville have flere penge til lommepege, så måtte du kun frit skrive Brandt i Hamborg til på så meget, du ville have, så skulle du få det; ikke dine rejsepenge, men dine lommepege, som regnes ikke til rejsepenge, kun at du giver din veksel på så mange penge, vil du have, og da at det er ikke regnet i de penge, som Müller skal have til rejsen, men er penge, som du bruger til din fornøjelse, enten at købe dig et ur eller andre ting, som kan være dig til fornøjelse, og at du altid kan have noget for

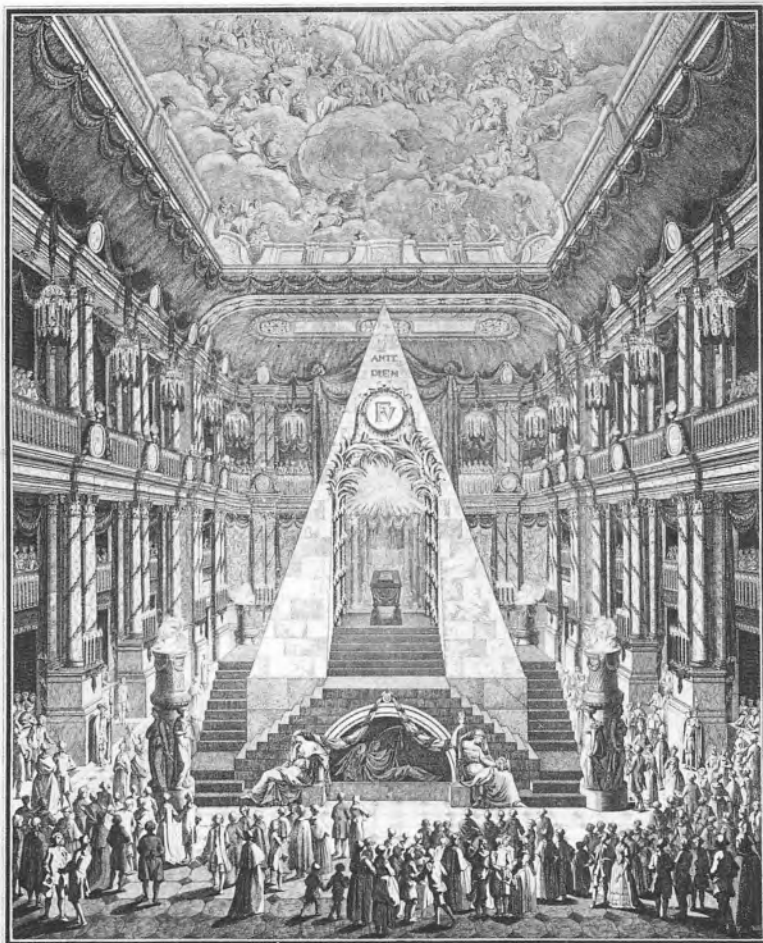
dig selv en liden sum. Du ikke skal tage det i små summer, nemlig i 10 og 20 rdl., det vil hun ikke. Nu har jeg skrevet fuldkommen efter din mamas ordre, som hun har bedt mig, så jeg håber, du tydelig forstår mig. Nu noget andet hvad som passerer. For det første kan jeg melde dig, at vor gode salig Konges lig skal først på onsdag stå i castrum doloris i kirken på onsdag, som er den 26. dennes, og så menes, at den 20. marts begravelsen sker, men for vished kan man ikke vide, og videre avancement er ikke sket end som det, som jeg før har skrevet, men efter begravelsen tales om en hoben forandringer, som jeg skal lade dig da vide. Men der siges, at enkedronningen, Juliane Marie, skal have sin hofstat for sig selv, og da skal alle hendes lakajer blive emploieret, en til hofskriver og en til køkkenskriver, til kælderskriver, taffeldækker, så enfin hver til sin brug. Hvad Patholm bliver, ved jeg ikke endnu, men alt det skal jeg lade dig vide, så snart jeg får det at vide. I dag er Kongen taget til Frydenlund og spise til middag, og i går er Kongens kammertjener med hans familie rejst til Norge efter kongelig ordre at skulle forføje sig ud af byen. Jeg har jo skrevet dig til, hvorfor han er kommet fra Kongen, nemlig for han ville sætte uenighed mellem Kongen og Reventlow og gøre Kongen opsætsig imod Reventlow, og Kongen som en fornuftig nådigherre ville ikke høre det, men blev vred og gav hans kammertjener afsked, og som du ved, at sådan folk siger en hoben løgn, så gik det også med ham. Så fik han ordre fra Kongen at skulle forføje sig her fra, så er han rejst til Norge. Vores gode overmarskal Moltke er syg, som gør mig ondt, jeg frygter for, at han snart følger vores nådige salig Konge, thi hans død går ham meget nær, som han har endelig stor årsag til. De taler om en hoben forandringer, som vil ske efter salig Kongens begravelse, og alle husholdningerne, som er på slottet, skal afskaffes. Reventlow, siger de, har købt Gerløvs gård i Stormgaden, dér som du ved Hårkløveren logerer, da han var her, så Reventlow skal bo der med sin familie og ikke på slottet. Overhofmarskal Moltke, som Kongen har stor nåde for, bliver vel dér, som han er, som er mig meget kært, at Kongen kan godt lide ham, thi jeg kan forsikre dig, at han er en ven af din mama og dig, og har han ladet sige til din mama, at længere end i dag et år måtte du ikke være borte, så måtte du være hjemme igen. Og din mama lod også sige, at du skulle til den tid være hjemme igen. Min bror Møsting er her og bliver her til Kongens begravelse. Han skal bære himlen over Kongens lig tillige med 3 andre riddere, og så skal han ride ved siden af ligvogen ved kisten lige til Roskilde, og de 4 ældste af salig Kongens kammerjunkere skal hver holde i enderne af ligklædet, mens de skal gå til fods. Hele ceremonien skal jeg sende dig skriftligt, så du kan læse

lige så godt, som du så det, og jeg kan lade dig vide, at så snart salig Kongen er begravet, bliver prinsesse Sophie Magdalenes marriage deklareret med kronprinsen af Sverige, men hvor snart mariagen eller formælingen sker, ved man ikke endnu. Der siges vel til efter høst, men Gud ved, om det sker før. Dér har du alt det nyt, jeg kan lade dig denne gang vide. Din mama bad mig, jeg skulle bede dig, at du ville hilse hr. Müller fra hende og takke ham for hans brev, hun havde fået. Det gjorde hende ondt, han havde været så syg, men glædede sig over, at han skrev, han var vel igen, og ønskede ham af sit hjerte god bedring, og det skulle glæde hende, at han var ganske restitueret igen, og bad hun dig såvelsom Müller, at I ville tage jer i agt for forkølelse, som kunne så let ske i denne stærke kulde, det var, og I måtte bravt divertere jer og gå i selskab, hvor du kunne have fornøjelse og fandt, du kunne fornøje dig, og ikke sidde hjemme i jeres logement og ikke have noget at opmuntre jer med. Det var ikke for dem, der rejste ud i fremmede lande for at se sig om og lære at kende politesser og artigheder og bekendtskaber med andre nationer, munter og frisk og fri og ferm, ikke tvungen og bly, men som kavalerer bør at være. Jeg kan hilse dig fra din gode ven madame Desmercières. I vinter har hun ingen selskaber. Alting er meget stille her, ingen selskab, hver lever for sig selv, alting stille siden salig Kongens død. Konseildagene går de til kur hos Kongen, det er al den divertissement, her er. En hoben vers bliver gjort over salig Kongens død, som jeg samler og gemmer til dig, til Gud vil, du kommer hjem. Iblandt andet er der gjort et fransk vers af den prøjsiske minister Borcke, som er meget artig og smukt. Havde det ikke kostet så mange postpenge, havde jeg gerne sendt dig det. Nu så snart vej og vejr bliver nogenledes, så rejser I vel fra Strassburg, men indret så jeres rejse, at I kan have brev fra os og vi fra jer. Nu vil jeg slutte med min bror Møstings kompliment til dig og Müller, og beder jeg også hilse hr. Müller fra den, som sin levetid og til sin død skal findes, min hjerte allerkæreste Fritz, din oprigtige ven og tjenerinde, L. Juell.

PS: Min søde Fritz, så du din smukke lille komtesse i Mannheim. Müller roser hende så meget for din mama, så hun holder ret af hende. Om hun bliver hendes svigerdatter, er Gud bekendt. Skriv mig nu snart til. Alle gode venner lader dig million gange hilse. Nu Gud velsigne og bevare dig. Lev fornøjet og vel og skriv flittig. Adieu søde Fritz.

Min hjerte allerkæreste Fritz

Det skulle meget glæde og fornøje mig at erfare, at du befandt dig ved godt helbred og fornøjet, munter og vel i alle måder, som Gud i himlen give, og er forsikret på, at den gode Gud også gør det, og har din gode mama også den tro til din ven hr. Müller, at han på alle måder fornøjer dig. Nu må jeg lade dig først vide, hvorledes vi lever her. Da har jeg dig og hr. Müller million gange at hilse fra din gode mama, som befinder sig gudskelov frisk og vel i alle måder og længes kun efter at få brev fra jer, at I snart vil begive jer videre på jeres rejse, og at hun med første måtte få jeres rejserulle, på hvorledes I vil tage jeres tur. Nu begynder foråret her at komme. I går da var det så dejligt vejr, at din mama og jeg gjorde en liden tur til Frederiksdal og spiste hos Springer og kom så her hjem i aftes igen. Der var meget angenemt, men sne og is lå endnu på adskillige steder, og på Furesøen lå også isen endnu, men vil vejret blive således, som det nu i en 8 dage har været, så kan man snart vente det grønne. Så ville jeg kun ønske, vi havde vor gode grev Frederik hjemme igen, så kunne fornøjelsen være komplet. Det ved Gud, jeg inderlig og af mit hjerte ønsker, at den tid var omme, og I var vel hjemme igen. Nu må jeg først lade dig vide, hvad nyt her passerer. Der siges, at prinsessens marriage skal deklareres straks efter påske. Nu på tirsdag skal vores allernådigste salig Konges lig føres til Roskilde. Det er det sidste, ja alle og enhver beklager den nådige herres død, og mange vil også få at finde det og savne ham, Gud bedre det, så sandt min bror Møsting, som havde løfte på hans datter at skulle komme til prinsesse Sophie Magdalene i frøken Levetzaus sted, som nu skal have bryllup på fredag. Så hedder det, at siden at prinsessen skal om en 3 a 4 måneder formæles, så var det Kongen kun til bekostning at formere hendes hofstat, thi når prinsessen går bort, så får hun ingen af sine hofdamer med, og så må Kongen give hende pension og alting bliver taget på menage, så min bror er hjertelig bedrøvet over, han ikke fik hende til hove. Der tales om en hel hoben forandringer, som skal ske efter begravelsen, som jeg skal nok lade dig vide. I dag tænker din mama og jeg at ville i slotskirken at se salig Kongens castrum doloris, og bliver regalierne i disse 3 sidste dage nedbragt og står ved liget i de 2 timer, der bliver ringet, og længere end til torsdagen efter begravelsen bliver der ikke ringet med klokkerne. Nu har enhver så travlt med at gøre deres indrettelse til deres illuminationer på begravelsens dag, og de ved ikke, hvor prægtig de vil have det for at lade se,

Dalme 210

Dalme 210

CATAFALQUE ET DECORATION FUNERAIRE

FAITS DANS LA CHAPELLE DU CHATEAU ROYAL DE CHRISTIANSBOURG A COPENHAGUE
 A L'OCCASION DU DECES DE FREDERIC V ROY DE DANNEMARC ET DE NORVEGE
 LE XXVI FEVRIER MDCC L'XVI

216

1911 2/6 216

I breve fra februar og marts 1766 fortæller tante Louise om Frederik 5.s død og begravelse og ceremonierne i den anledning. Hun skriver om castrondeloresen, og med det ord mener hun det castrum doloris – smertens leje –, der blev opbygget i Christiansborg Slotskirke, hvor folk kunne defilere forbi og tage afsked med kongen. Den 15. marts agtede hun og Fritz' mor at tage over i kirken for selv at se sallig kongens castrodelons. Når tante Louise skulle skrive et ord, som hun ikke var helt fortrolig med, brugte hun sin egen lydskrift. Foto: KB.

hvor højt de har elsket den nådig salig Konge. Gehejmerådinde Desmercières har bedt din mama at stå her at se processionen med liget, som kommer her forbi, og så har din mama ladet hende og gehejmeråden bede at spise her om aftenen, og så kommer Horrebøw og hans kone og kammerjunker Walmoden og hans frue og etatsråd Schrødersee og hans frue og nogle som madame Desmercières tager med sig, som er vel madame Kaas, hendes søsterdatter. Så vi får fuldt op den dag. Og her på den blå sal kommer Jens Hansen med sin familie og [presque] og sådant følge. Der har du hele stadsen. Din mama bad, du ville hilse hr. Müller fra hende og sige, hun havde skrevet ham til og sendt ham en liden tegning på noget, men som han ikke havde skrevet, om han havde fået den, altså vidste hun ikke, om han havde fået hendes brev eller ikke. Hver postdag skriver hun jer til, og hun ved ikke, om I får hendes breve, for I skriver ikke, om I får dem eller ikke. Og så bad hun så meget, at du og Müller ville gøre jeres rejserute, hvorledes I ville tage jeres tur og sende hende, og I ville ikke holde jer længere op i Strassburg. Hun mente, I nok kunne være kede af at ligge der længere, uden I havde noget så kært dér, I kunne ikke tage derfra. Hun bad, at du og Müller ville endelig indrette jeres rejse, så hun kunne have brev fra jer hver uge og I fra hende, og hun troede Müller til, at de steder, som du ikke havde lyst at komme, ikke rejste med dig, og at holde jer længere op på et sted, end du fandt dig fornøjet, gjorde din gode ven ikke. Så I måtte overlægge med hverandre, som I selv ville, og I kunne være vel. Penge skulle ikke fattes, når I havde fornøden, og med næste post så fik hun ikke tid at skrive, for det er Kongens begravelsesdag, uden der var noget magtpåliggende, men er der noget nyt, som jeg kan tænke, du ville gerne vide, så skal jeg skrive dig det til. Nu Gud velsigne og bevare jer og føre og ledsage jer på alle jeres rejseveje. Min kompliment til din ven hr. Müller beder jeg at formelde. Min bror Møsting lader jer begge flittig hilse, hvornæst jeg min levetid og til min død skal findes, min hjerte aller kæreste gode Fritz, din oprigtige ven og tjenerinde L. Juell.

PS: Skriv mig snart til, hvor du er munter og fornøjet. I august siges prinsesse Sophie Magdalenes formæling skal være. Så går hun til Sverige, og ugen efter påske bliver deklARATIONEN, og alle damerne skal være i rober og siden i sorg igen efter den galladag. Nu kom din mama og jeg fra kirken, hvor vi så den stads, og gehejmeråd Desmercières og frue var der, som lod dig million gange hilse og mange andre gode venner. Nu Gud velsigne jer, adieu, lev fornøjet og vel, ingen griller eller melankolske tanker, men toujours bon humeur et content og kom snart hjem.

Min hjerte allerkæreste Fritz

Jeg vil ønske og håbe, at dette må finde jer begge friske og fornøjede og vel, og at du er i komplet fornøjelse. Jeg kan lade dig vide, at din mama befinder sig Gud være lovet ganske frisk og vel, og efter hendes ordrer må jeg først tilmelde million hilsener fra hende til dig og Müller. For det andet, at det var såsom hun med sidste post havde skrevet dig til, og måtte I tage den nærmeste vej til Paris og gå, som I havde skrevet, over Lyon, men ikke gøre nogen omveje, men gå den nærmeste vej til Paris, som jeg skriver. For det andet at der tales om, at Kongens kroning skulle blive straks efter formælingen, og salvingen skulle ske i Vor Frue kirke i København, men ret vished ved man ikke, alting går ret i konfusion og jager på med en hast. Det var ganske uventeligt, at formæling og kroning skulle ske så hastigt, som det nu skal. Havde man ventet det, havde det været godt, I havde begivet jer før på rejsen fra Strassburg, så havde I været videre avanceret på rejsen og nærmere på hjemrejsen. Reglementet til damerne, som de skal klæde dem til Kongens formæling, og ellers når de går til hove, fik de i går, og sender jeg dig seddelen her, at du og Müller kan se. Nu for det første må jeg lade jer vide, hvem der [er] antaget til damer hos vores tilkommende Dronning. Da for det første kammerherreinde Plessen til overhofmesterinde og frøken von Eyben som kammerfrøken og frøken Raben, fru Scheel, kammerherre Wedels datter og en frøken fra Holsten, hvis navn jeg har glemt, og så komtesse Moltke. Der har du alle de ny hofdamer, og Bothmer til overhofmester, som er i England. Videre er ikke udnævnt. Hvad nyt her er passeret, som ikke er Gud bedre det ret godt. Grev Wedel, som var hofmester hos prinsesse Sophie Magdalene, som har grev Moltkes datter, fik i sinde i fredags aftes og skød sig selv ihjel med en pistol på sit kammer og døde straks, men ingen ved hvorfor, og ingen har kunnet mærke nogen misfornøjelse på ham i nogen måde, så de kan ikke begribe, hvor han ville gøre det uden ret af Fandens indskydelse. Så enhver kristen og Guds barn må ret inderlig bede, at Gud vil regele og bevare én fra den lede hans indskydelse og desperation. Lider man nogle fortrædeligheder, så er det bedre at lide tålmodig den korte tid, så får det dog ende. Hovmod gør meget ondt i verden, og det siger de, han skal have været, og skal have haft en umættelig ambition. Gud ved det. Så går ordet, den stakkels gamle grev Moltke såvel som hele familien skal være hjerteligt bedrøvet, som man kan tænke, og det gør mig ret ondt, at grev Moltke skulle få den

hjertesorg. I lørdags skete den ulykke, at kammerherre Rantzau brækkede sit ben. De var en del, som red med Kongen, og da havde de sat et væddemål på, hvem der kunne ride gesvindtes. Så snublede Rantzaus hest, og han faldt af, og hans ben blev hængende i stighbøjlen, og så brækkede han benet midt over, og så rendte hesten, og ingen vidste af det, før de så hesten kom alene. De skulle se dem om, da lå Rantzau på marken og havde brudt sit ben, og så fik de en vogn fra det nærmeste sted, som var Jægersborg, og kørte ham der til. Der har du alt, hvad er passeret siden sidste post, din mama skrev jer til, som var dato den tiende maj. Fra din mama skal jeg lade jer vide, at i morgen vil hun tage ind til byen for at tale med grev Moltke og da med næste post lade jer vide, hvor snart kroningen skal være, og hvorefter I kan rette jer med jeres hjemrejse, som ufejlbarligt I må være her til den tid. Min hjerte Fritz, tag nu den nærmeste vej, I kan, til Paris, og hold jer ikke længe op på noget sted, og så bad din mama, at I ville ikke forsømme at skrive, hvor I var, hun kunne vide, hvor I kunne få hendes breve i denne tid, der lå så stor magt på, såsom det var om din timelige velfærd, hun i verden stræbte for. Million hilsener fra din gode mama til dig først og sidst og så til din Müller. Gud lade jer leve fornøjet og vel på jeres rejse og føre og ledsage jer. Jeg er min levetid og skal findes til min død, min hjerte allerkæreste velsignede Fritz, din oprigtige ven og tjenerinde L. Juell.

PS: Alle her lader formelde deres respekt. Det er sandt, din kusine kommer ikke til hove, thi alle pladserne er besat, som jeg har skrevet.

19
24-5-1766

Min hjerte allerkæreste Fritz

Jeg takker dig for dit kære brev, og det glæder mig at erfare deraf, at du befinder dig vel. Gud fremdeles bevare jer og giv jer fremdeles godt helbred og alt, selv ønskende fornøjelser i de fremmede lande. Nu må jeg for det første fra din kære mama hilse dig og din gode ven Müller million gange og lade jer vide, at hun Gud være lovet befinder sig frisk og vel og takker jer begge for jeres breve, hun med denne post fik, hvilket glædede hende meget, at I befandt jer friske og vel, og I var så vidt avanceret på jeres rejse, og var hun meget velfornøjet med den tur, I havde taget jer for, og fandt hun, at det var meget avantagetøst for dig, at du kom på de steder, hvor

der var et hof, hvor du kunne profitere og blive bekendt og da desto bedre at lære politesse og civilitet og sligt og blive fri og føre en diskurs og sligt, som hører til en hofmand, som du er, en kammerjunker. Og på mandag, vil Gud, så vil din mama tage hen til Bernstorff [Slot], hvor gehejmeråd Bernstorff er nu, og tale med ham, og da med næste post vil skrive dig og Müller til. Nu må jeg lade dig vide videre, hvorledes vi lever. Da var din mama også i København i onsdags og blev der om natten, for din mama skulle have audiens hos enkedronning Juliane Marie, som hun også var, og den nådige dronning var meget nådig, men hjerteligt bedrøvet. Kongen, som gør sig alt umage for at muntre hende op, og ved ikke, hvad fornøjelse han vil gøre hende for at muntre hende op, og Kongen er nu på Frederiksberg, kører hver dag ind for at se til enkedronningen, hans fru moder, og persvaderer hende ind mellem at køre ud at spise ude på Frederiksberg hos ham. Så den nådige herre han omgås hende ret, som en søn omgås sin moder, og det hele kongelige herskab lever så kærligt og enigt med hverandre, så det er en glæde og lyst at høre og se, og enhver glæder sig derover. Reventlow er nu rejst til Holsten for at bese sit gods og har permission på en 6 uger. Den gamle grev Moltke som overhofmarskal er altid ude hos Kongen og kører med ham. Hofmarskal Moltke har taget sin afsked fra Kammerkollegiet, som du ved, han sad som præses i, og har fået 800 rdl. i tillæg og bliver marskal, som han har været og ikke videre. Den gode gamle Moltke, han har sorrig nok. Det var en stor sorrig for ham med hans svigersøn, grev Wedel, der med så fri hu og med sådant overlæg skød sig selv ihjel, skriver nogle af sine gode venner til og tager afsked med dem og rekommanderer sin kone og børn til dem, ja skriver til prinsesse Sophie Magdalene og beder hende at bede Kongen om, at hans frue måtte nyde til pension efter ham de 1500 rdl., som han om året havde til gage, som hun også beholder, sender bud til doktor Berger og lader ham komme og siger, han måtte gå ind til hans frue, hans kamertjener sender [han] ud efter et skilderi, løberen ud til Bjerregård med breve, og ingen kunne mærke noget på ham. Da han nu fik vist hver sine veje, gjorde han da ulykken og skød sig død på stedet. Da kammertjeneren kom med portrættet, fandt han herren død med hans flint ved siden og svømmede i hans blod. Var det ikke bedrøveligt. De siger, der skal være over hundrede tusinde rdl. gæld efter ham, så hans arvinger går fra arv og gæld, og de siger, det skal være årsag til hans desperation. Gud regere enhver kristen og Guds barn fra slig desperation. Nu siger de, at Casper Moltke skal være ganske blind, og den lille Moltke, som var i Leipzig, da du var dér, skal være gået rent fra forstanden ligesom broderen. Er

det ikke bedrøveligt for den fader, han har også sorrig den gode mand. Hvor snart at formælingen og kroningen skal være, ved man ingen vished om endnu, er endnu ikke fastsat. I disse dage er passeret en slem sag med nogle søofficerer, meget skammeligt med et fruentimmer, en soldaterkone. Nu har der ingen apartement været siden den svenske kammerherre rejste. Alt musik er her forbudt til sørgeåret er forbi, og endnu går de i den dybe sorg, den er ikke forandret. I morgen har vi den store Bededag, som er for at bede Gud for vores nådige Konge om en lykkelig regering i hans unge år og fremdeles. Kongen har foræret prins Frederik Sorgenfri og et spand heste, og i onsdag så trakterede prins Frederik Kongen og dronningerne og prinsesserne her på Sorgenfri om middagen. Der har du alt det nyt, jeg kan lade dig vide, som du kan fortælle din Müller. Nu må jeg lade dig vide, hvorledes det står på Frederikdal. Da spadserer din mama bravt og har nu fået sin allé mesten i stand, og 2 nattergale lod sig i aftes her høre, som din mama med stor fornøjelse sad i spisestuen til klokken et og hørte på. Vil de nattergale nu blive her, ville det være meget fornøjeligt. I går var hr. Schønheyder og hans kone her og spiste. Horrebøw og hans frue var her for en 3 ugers tid siden. Siden har vi ikke set dem. Gehejmerådinde Desmercières og gehejmeråden er her i Lyngby. Hun lader dig flittigt hilse, og hun råber nok på, at du må endelig lære det franske sprog at snakke det frit og være ikke så bly, som du har været, men snaksom og lystig og brav at gøre komplimenter, som du nok lærte derude ved hofferne, sagde hun. Både hun og hendes mand holder meget af dig, det sagde hun. Vor gode overhofmester Vind, han gudskelov kommer sig nu. Han har haft vattersot i brystet. Jeg har jo ladet dig vide, at Patholm er blevet hoffourer hos enkedronning Juliane Marie og skal have 300 rdl. om året til gage og 8 rdl. i kostpenge om måneden, når de ligger på landet i den tid ellers intet, og nu først i juni tiltræder han sin tjeneste. Og Frans er bleven Dronningens mundskænk. Patholm er meget fornøjet, og når de til vinter kommer fra landet, vil han have bryllup med hans madamme. Nu ved jeg ikke videre denne gang at kan lade dig vide. Din mama bad mig, jeg ville bede dig, du ville hilse Müller fra hende og sige ham, at den lille seddel med opskrift på havde hængt fast ved låget på det brev, som lå indeni hans brev, at den var reven itu, altså bad hun, han ville sende hende en anden lille seddel med første post. Nu vil jeg slutte med at ønske fremdeles megen lykke og velsignelse til jeres videre rejse. Herren være jeres fører og ledsager og sende jer friske, fornøjede og vel i alle måder omkring i de fremmede lande og omsider vel hjem igen. Min kompliment beder jeg til din ven Müller fra den, som uforanderlig til sin død skal findes,

min hjerte allerkæreste Fritz, din oprigtige ven og tjenerinde L. Juell.

PS: Alle her lader formelde deres respekt, høje og lave, rige og fattige. Din SanSousi lever godt og er meget afholdt for sin herres skyld. Nu Gud bevare dig, lev vel, Gud ved, om du kan læse mine breve for mine øjne er kun svage, så jeg må skrive med briller. Nu Gud velsigne dig, lev fornøjet og vel. Christian talte jeg med i København. Han lader dig flittig hilse og bad, du ville hilse Müller fra hans mor og ham, de var friske og vel.

20

10-6-1766

Min hjerte allerkæreste Fritz

Det skulle inderligt og hjerteligt glæde mig og din gode mama at erfare, du og din gode ven Müller befandt jer vel og levede fornøjet og vel sammen. Herfra kan jeg lade dig vide for det første, at din gode mama befinder sig Gud være æret frisk og vel og promenerer hver dag i en tre fire timer i Spurveskjul og i haven og så rundt omkring, og så har hun den fornøjelse og har fået en nattergal, som har bygget sin rede her, hvilket fornøjer hende meget. Og i onsdags havde vi fremmede nemlig hr. Spengler, som din mama bad herud, siden hans bror havde været så artig imod dig, da I var dér. Ellers lever vi, som vi plejer, fattes os alene din nærværelse, som vi længe alle hjerteligt efter din hjemkomst, som vi kan med Guds hjælp vente snart. Vorherre sparer dig kun ved godt helbred og sundhed, og du må leve fornøjet og vel derude i de fremmede lande uden fortrædeligheder. Min hjerte Fritz, din mama siger at skal have skrevet dig adskillige gange til, at når du ville have chatolpenge, så måtte du kun trække en vekslel på hende til Brandt i Hamborg på så mange, du ville have, 3 eller 4 hundrede rdl., så mange som du synes, du vil have til din plaisir, og de penge kommer slet ikke dine rejsepenge ved, som I får at rejse med, men alene du skal have dem til dine lomme penge og spillepenge og hvad ellers du kan have lyst til og uden at gøre regnskab for, hvortil du giver dem ud, uden du for dig selv vil tegne dem op, thi din mama vil ikke have, du skal være uden penge, heller ikke, at du skal tage dem i klatvis et par rigsdaler eller en halv snes, men du altid skal have et par hundrede rigsdaler i dit chatol, du kan selv tage til, når du vel have nogen. Og din mama venter hver postdag at se en vekslel fra dig med dit navn under, som ville meget fornøje hende, og jeg har også skrevet dig

Frederiksdal ved Furesøen opført for Fritz' far, Johan Sigismund Schulin, af arkitekten Nicolai Eigtved 1744-46. Det er fortsat i familien Schulin eje. Foto: Roberto Fortuna.

til derom, mens du endnu var i Strassburg. Nu må jeg lade dig vide, hvorledes alting går her. Da for det første befinder det hele kongelige hus sig frisk og munter og vel, og det er en glæde at se det hele kongelige hus, så kærlige og enige de er og omgås sammen, og den gode gamle enkedronning Sophie Magdalene gør med, hvad de unge gør for at fornøje dem, så hun bliver ung igen. Hun kører med på mønstringen med prinsesserne og gør alting med. I denne tid har Kongen ladet sin hele garnison exercere og passere revue og selv set sit mandskab igennem, og er Kongen meget for militærstanden og gerne vil have alle til officerer. Artigt gik det med kammerjunker Sperling, først ved du, han blev rejsestaldmester siden kammerherre, og nu er han blevet ritmester i garden til hest meget imod hans vilje. Han undskyldte sig nok, han ikke forstod det og havde ikke lagt sig efter at lære det, ja al hans undskyldning hjalp intet. Kongen sagde, han kunne lære det, og han skulle være det. Så måtte han tage imod, som Kongen ville. Og jægermester Gram skal også være blevet ritmester i garden, og de siger, at Kongen vil have, at alle hans kammerjunkere, som ingen

gage har, vil han have skal være officerer, men dog derhos gøre deres opvartning som kammerjunkere, og så har de deres officer-gage at holde dem med, i steden de nu har ingen gage. Så de, der nu har lyst til at være officer, kan let blive det i denne tid. Landmilitzen skal nu rettes op på samme fod, som den har været før, og alle de officerer, som da blev kasseret og sat på pension, skal emploieres igen, og Kongen vil have sin armé på fode igen, som den har været før. Kommandørkaptajn Gyldenkrone har fået grev Laurvigs division og er blevet kommandør, og kammerherre Kaas har fået Rømelings division og Rømeling generaladmiral. Laurvig har ikke fået afsked, men bare mistet sin division. Overhofmarskal Moltke kører og rider altid med Kongen. Overkammerherre Reventlow er endnu i Holsten, ambassadøren er alt rejst, du ved, han fik sin rappel fra sit hof, så du ser ham nok, når du kommer til Paris. Endnu ved man ikke tilvisse, hvor snart Kongens formæling sker, om det bliver, som jeg før har skrevet, men salvingen menes ikke at ske førend til foråret, så med Guds hjælp er du hjemme igen. Gud ved, jeg hjertelig længes efter jeres hjemkomst. I går var gehejmeråd Desmercières og frue i visit her, og de begge bad at hilse dig flittig fra dem. Nu er gehejmeråd Vind meget syg, så der er ingen stor håb, at han lever. Nu ved jeg ikke mere nyt at kan melde dig denne gang. Din gode mama lader dig og din gode ven Müller million gange hils, og nu i tre post har hun ingen breve fået fra jer, vil dog håbe, at I befinder jer vel. I går sendte gehejmeråd Bernstorff en af hans domestikker herhid med en kompliment til din mama og bad, når hun skrev dig til, hun da ville sende dig dette brev, som jeg sender dig her med en kompliment fra ham, og dér havde han skrevet en til, som skulle bevise jer al politesse. Til Turin kunne han ikke skrive for jer, som der var ingen, som han havde nogen kendskab til, så din mama sagde, at når du nu fik dette brev, så så I udenpå, til hvem det var, så kunne du kun sende din tjener hen med det til den person, det gjordes ikke nødvendig, at du selv overleverede ham det, du kunne ved tjeneren sende det. I bliver vel ikke ret længe dér i Genève? Dér vil du nok ikke få stor lyst at holde jer ret længe op, thi der er jo ingen uden lutter lærde og ingen hof, og du må endelig lære at være en fuldkommen hofmand, officer kan du alletider blive, når du har lyst til det, helst i denne tid, da vores nådige Konge er meget for officererne, men jeg tror ganske vist, at du bliver en stor minister i steden for officer. Havde du blevet længere i Strassburg, så havde jeg været bange for det, for dér tror jeg, du havde ikke mange andre at omgås med dér, og jeg tror, det var ikke af de fineste slags folk dér. Din mama siger, at ..., som du har skrevet hende til, skal du have været meget fornøjet, som har meget

glædet hende. Med næste post vil hun selv skrive jer til. I tre post ingen breve fået fra dig eller Müller, håber dog at få brev med næste post. Gud ved, om I har fået vores breve, siden I skriver intet derom. Nu Gud velsigne og bevare jer og være jeres fører og ledsager på alle jeres veje og stier. Endnu engang million complimentes fra din mama til dig og Müller og fra mig ligeså, som sin levetid og til sin død skal findes, min hjerte allerkæreste velsignede Fritz, din oprigtige ven og tjenerinde, L. Juell.

PS: Alle her lader formelde deres respekt. Christian kan jeg hilse dig fra, for en tre ugers tid vi var i København, talte jeg med ham, men siden har jeg ikke set ham. Skriv mig nu snart til. Det er sandt, din mama bad, jeg ville lade dig og Müller vide, hun havde fået en stor raritet, et insekt, som kaldes Sankt Hans orm. Om aftenen i mørke så skinner den som et lys, som er magnifique at se. Nu Gud bevare jer, lev vel og spis af det bedste og fornøj jer det bedste i denne hede, I kan, og tag jeres sundhed i agt, som er det fornemteste, og hold jeres bord for jer selv, som er bedre end gå på spisekvarter imellem ubekendte folk. I har gudskelov råd til det, og kan gøre det, at holde jeres eget bord. Nu i dette øjeblik kom provst Lindegaard her og vil spise med os til middag, og i morgen kom pastor Münter. Det er den ny tyske præst, hr. Rohne er endnu kun meget svag, Schönheyder er nu bravt frisk igen.

21

16-12-1766

Min velsignede hjerte allerkæreste Fritz

Det glæder mig meget at høre af din mama, at du befinder dig frisk og vel i Neapolis og skal meget glæde mig at høre, du var lykkelig og vel derfra igen, hvilket vi inderlig med bøn og suk til Gud ønsker. Nu må jeg lade dig vide, hvad nyt her passerer. For det første så har der været maskerade på slottet én gang og forgangen torsdag bal in domino og i dag apartement. Vor unge Dronning er meget munter og lystig. Gehejmeråd Bernstorff har fået sin afsked fra Økonomi- og Kommercekollegiet og siges, han vil også tage sin afsked fra hans andre charger. Biskoppen, som var blevet Kongens konfessionarius, skal nu ikke være længere konfessionarius. Her i Kongens Have bliver gjort plads ryddelig, hvor Kongen vil have til excerserplads i steden for den var på Grønland før, og vil Kongen, siges der, at vil til tilkommende sommer have sit sommerhus på Rosenborg Slot og på Frederiksberg, og vil han selv give general-

parolen ud hver dag, og der tales om, at der kommer med det første en klædeforordning ud. Hvorledes den bliver, ved jeg ikke. Kongen er hver dag på paraden og er så nådig mod alle og enhver, og han får også mange supplikker hver dag og er så nådig og tager imod dem. Reventlow med sin familie begynder nu at flytte med sin familie fra slottet. Thi vor nådige Konge vil ikke have længere husholdninger på slottet. Det er alt det nyt, jeg kan lade dig denegang vide. De taler om, at der skal sættes en hemmelig kommission over grev Moltke, at Kongen vil vide, hvori at hans salig hr. faders gæld var blevet så stor, og hvor pengene var blevet af, som var indkommet og så videre. Grev Ludvig Moltke hører eller ser ingen, så han sidder der med al sin visdom. Gud give, vi havde dig vel hjemme igen, så måtte de have slugt al den visdom, der var til, som søger den alt for stærkt og bedrøver andre. Jeg tror, min hjertergede lille Fritz, at du får hverken din mamas eller mine breve, siden du aldrig skriver et ord derom, og din mama eller jeg skriver dig hver postdag til, så hverken hun eller jeg kan begribe, hvor vore breve bliver af, uden andre får dem. Jeg har på din mamas vegne skrevet dig til, at når du ville have penge, du ville kun trække vekslen på hende, så mange du ville have til din egen kasse eller chatolpenge, skulle du få, som du kunne have til din egen fornøjelse, hvortil du selv ville bruge dem uden at gøre nogen regnskab for dem. Min hjerte søde Fritz, fattes dig noget, så skriv det, så skal du få det. Gud ved, din mamas hjerte er alt for ømt til, at du skulle fattes noget, eller at du skulle have ringeste misfornøjelse. Det ville gøre hende meget ondt, om hun vidste noget vederfores dig noget til misfornøjelse, eller noget blev dig nægtet, af hvad du ville have enten et eller andet, hvad det kunne være, det var også stor synd. Nu håber jeg, næst Guds bistand, at kan snart vente dig hjem. Kroningen siges at skal være sidst i april og den skal være her i Slotskirken. Dit spand heste står på Lundsgaard parat når Gud vil, du kommer dér. Gehejmeråd Hårkløvers frue har gjort barsel og fået en søn. Nu vil jeg slutte med million hilsen fra madame Desmercières først, siden fra alle gode bekendte og gode venner her til dig. Hr. Müller ber jeg at hilse, hvornæst jeg min levetid og til min død skal findes, min hjerte aller kæreste velsignede Fritz, din oprigtige og tro ven og tjenerinde, L. Juell.

PS: Herrens engle lejre sig om dig og ledsage dig på alle dine veje. O søde Gud bevare dig og ledsage dig på alle de farlige veje, du kommer.

København, d. 16. december 1766.

Min velsignede hjerte allerkæreste Fritz

Det har hjerteligt glædet din mama såvel som mig, at hun fik brev, at I var lykkelig og vel kommet til Turin og befandt jer friske og vel. Gudskelov, at du er os så meget nærmere og håber med Guds hjælp i april at se dig hjemme igen, hvilket inderlig glæder os alle. Din gode mama lader dig også million gange hilse, og hun befinder sig nu gudskelov ganske vel igen af sin brystsyge, og har hun selv skrevet dig til med forrige post, men for jeg skulle skrive dig alt det nyt, her var, måtte jeg i dag skrive. Da for det første da skal der være maskerade på torsdag og om 8 dage ligeså for sidste gang før fasten, som da indfalder, og har Kongen været så nådig og tilladt alle og enhver, som ville maskere dem, at måtte komme på maskerade, skrædder og skomager enfin fra den nedre stand til den højeste uden forskel, som er meget nådigt af Kongen. Nu noget andet. Vor nådige Konges salvingsfest eller kroning kaldet er nu fastsat den første maj, og det er vist og sandt, og efter kroningen skal der være caroussel, og så derefter vil Kongen mønstre, og så vil han gå til Holsten, og når han kommer tilbage, vil han have campement her. Det er alt det nyt, jeg kan lade dig vide. Jeg kan lade dig vide, at gehejmeråd Bernstorff lader sig gøre til kroningen en klædning af mørkeblåt atlask og bliver belagt med alle kulører cheniller som en broderie i steden for sølv og guld, thi de må ingen sølv eller guld bære uden officerer. Min bror Møstings klædning sendte jeg dig prøve af, at du kunne se hans. Nu lader du dig nok gøre dér nogle klædninger, du kan have her til den tid, for dér i Paris kan du bedst få det, som er smukt, og din mama siger også at have skrevet, du måtte lade dig gøre klæder dér, at her er intet, som du kan få, og så håber hun, at du er her vist som hun har skrevet midt i april, så du kan være her en ti tolv dage, før kroningen skal være. Med næste post vil hun selv skrive dig og Müller, som hun beder at hilse fra hende. Nu skal de med første til at vælge en præst til Tyske Kirke i hr. Rohnes sted, som har sagt sig fra embedet siden han var nu så svag og gammel, han ikke kan betjene prædikestolen mere. Kongens overskænk, grev Holck er blevet stiftamtmand i Norge, i Kristianssand stift. Det er alt det nyt, jeg denne gang kan lade dig vide. Nu vil jeg slutte med flittig hilsen fra din kusine og alle gode venner her. Jeg beder at hilse din ven hr. Müller fra mig, som sin levetid og til sin død skal findes, min velsignede hjerte allerkæreste Fritz, din oprigtige ven og tjenerinde L. Juell.

PS: Her sendes et brev, som er kommet til dig fra Sverige. Nu Gud velsigne og bevare dig.

23

3-3-1767

Min hjerte allerkæreste velsignede Fritz

Jeg takker dig for dit meget kærkomne brev, hvilket var mig en stor glæde at se brev fra dig, men havde du ikke set din kusines navn i Statskalenderen, så havde jeg ikke haft den glæde at fået brev fra dig, men jeg har dog for længe siden skrevet dig det til og ladet dig vide, hun var ude i Altona og hente vor Dronning og hilst dig fra hende, men som du ikke svarede mig derpå, så har jeg ikke skrevet videre derom, og har hun tit bedt mig hilse dig fra hende, og jeg måtte lade dig vide, at intet sprog gælder til hove uden det franske sprog, såsom Dronningen forstod intet andet end fransk og engelsk, og tales intet andet end fransk til hove, og dans var Dronningen meget for, så de får også nok af det. De danser til klokken er 4, ja mangen gang til den er 6 om morgenen. I dag er der maskerade på slottet, og kan der komme op, hvem der vil af borgerlig stand, at sige af honnede folk. I går, det var fastelavns mandag, gjorde baron Schimmelmänn en stor festin og bal, hvor det hele kongelige herskab med deres hofstat var, og var Kongen og Dronningen en domino og deres hele hofstat, damerne og kavalererne. Til hove er gerne hveranden torsdag om ugen bal en domino eller maskerade, men i dag er maskerade for sidste gang, så længe fasten varer. I morgen er fransk komedie, din kusine spiser altid her hos os gerne en gang om ugen, og ellers kommer hun somme tider om formiddagen på en times tid til mig og drikker the, og så går hun ned til din mama og beder hende godmorgen, når hun er vågen, og jeg har også været oppe på slottet og besøgt hende. Nu noget andet. Nu gudskelov at du er kommet til Paris, og at det ikke står dig an dér, er mig kært, desto snarere rejser du derfra. Gud ved, hvor det glæder mig, at vi nu snart kan vente dig hjem. Herrens navn være æret, tak og pris, som har opholdt dig frisk og vel med din ven Müller, frisk og vel hidtildags. Den almægtigste Gud fremdeles holde sin hånd over jer og sende jer lykkeligt og vel hjem til os igen. Du kan ikke tro, hvor din gode mama glæder sig, og hvor hun pynter op for dig. Nu har de alle fået ordrer i provinserne, Holsten, Fyn, Jylland og alle vegne, amtmænd og kammerherreerne og gehejmeråderne, enfin alle, at komme her til Kongens kro-

ning, som er fastsat den første maj og besked fra Norge og Jylland ligeså. Så det er nu vist. Nu må du endelig lade dig gøre nogle galante klæder, du kan have til den tid, at du kan være galant her som en galant ung brudgom, og dér kan du også få det smukkere end her og gjort på allernyeste fransk mode. Dit spand heste har min bror på Lundsgaard købt, så du skal ikke mankere heste eller køre med gamle heste. Ridehest til dig og Müller har han også, så alting skal være her i god stand til din hjemkomst. Når I kommer til Odense, finder I vel ikke gehejmeråden dér, så er han vel alt rejst herover. Dersom min bror på Lundsgaard [ved] hvad dag han kunne lade sine heste møde i Odense, ville han gerne sende sine heste til jer dér. Jeg har dig og Müller million gange at hilse fra din gode mama, og hun var ganske fornøjet med, at du ikke rejste til England, men at I rejste lige hjem fra Paris, som du havde skrevet, desto før kunne I komme hjem, og så ville hun tage ud til Frederiksdal og tage imod jer dér, at I kunne hvile jer ud dér en dagstid, men længere kunne vi ikke blive dér, så må vi herind igen, og så kunne det også være godt for jer I en dags tid kunne hvile jer af jeres lange rejse. Nu nyt ellers herfra, da har Kongen været så nådig og foræret overkammerjunkeren von der Lühe den gård på Købmagergade, som den han boede i, kaldes Marskalgården, og siges at han skal giftes, nemlig von der Lühe, og skal have komtesse Holck, som er hofdame hos prinsesse Louise, men det er ikke deklareret endnu, men er dog vist. Og ordet går, at kammerherre Sperling skal have enkegrevinde Wedel, som er overhofmarskal Moltkes datter, og at grev Holck, som har titel af Kongens mundskænk eller overskænk, er blevet stiftamtmand i Norge i Kristianssand. Det er alt det nyt, jeg kan lade dig vide. Nu sendte din kusine bud til mig, at de kom ikke fra Schimmelmans fra ballet dér før i morges klokken 6, så længe havde de danset dér, så hun kom ikke i seng før klokken i morges var 7, og i aften var der maskerade. Kur giver Kongen kun en gang om ugen, som er om fredagen, og så er marskaltaffel den dag ellers ikke, og Kongen går ikke til taffels om midt dagen førend klokken 3 halvgåen 4, og om aftenen 9 halvgåen ti. Gehejmeråd Bernstorff har taget sin afsked af Kommercekollegiet, og overkammerherre Reventlow er kommet i Kommercekollegiet igen. Gehejmerådsinde Gram er død. Nu noget andet. Din Jens, som har tjent dig, har haft bryllup i disse dage med en brændevinsmands datter, og hans bryllup var sådan, han gik med hende til kirken, efter der var lyst 3 gange for dem af prædikestolen, og lod sig vie til hende, men bad slet ingen til bryllup. Han havde ikke så meget at miste, at han kunne gøre skikkeligt bryllup for. Christian kan jeg ikke hilse dig fra, thi jeg har ikke set ham siden nytår. Ellers

ved jeg af andre, han er frisk og lever vel, som du ved, han plejer. Patholm lader sin respekt formelde, og han lever vel med sin unge kone, og alle og enhver glæder sig ved din hjemkomst, din San Souci og Bunteroy er i god stand og dine to føl, så jeg håber, at du skal finde alting efter fornøjelse, når du kommer hjem. Endnu en gang skal jeg hilse dig fra din gode mama, og du skulle kun blive ved det forsæt, som du havde skrevet, og gå lige fra Paris og hjem og ikke gå til England for at desto snarere komme hjem, og kunne du hilse din gode ven Müller og sige ham, at hun var ganske vel fornøjet med, du ikke tog turen over England, men kun lige hjem fra Paris. Nu har jeg skrevet, ligesom din mama har bedt mig. Nu vil jeg slutte med min kompliment til din gode ven hr. Müller, og dernæst er jeg og forbliver til min død, min velsignede hjerte aller-kæreste Fritz, din bestandigt tro og oprigtige ven og tjenerinde L. Juell.

PS: Alle her lader formelde deres respekt og Brandt ligeså. Nu Gud bevare dig, og lad os se dig med glæde og fornøjelse. Herrens engle føre og ledsage jer på alle jeres veje, amen.

Min hierte aller kereffe Frest
jeg onsker ad mit hierte at dete maake finde dig ved godhelbre
og alt for neijelse, med din gode ven, som ingen store glæde,
kan vere i verden, en, at, hør re i to god ven ner lever for neij
et og vel sam men, ieg kan lade dig vide at vor res ankonst her
tel beyen var i kuars dag og blev i midt fugen at maad Müller og her
der bore jens hant og brant, saa gick vei te bors og spejke og
drag ier Ikau, i gaar efter midag, saa var Ehuas huud Schroder
leo og justiz Raad her bo, her og gat vos en vis sit Reico som var her
i gaar midag, lar milion gænge helse, han kørte strays kiem efter
han hade speist, han er nu moget svagelig, og tror ieg ikke heller at
hans tid i verden bliver, mange aar, mere, ieg ma lade dig vide den
ulejligelig hendelse min bror iens paa linsgaar har had, at den
3 huius brente hans gaar at, ilden begjinde kloyen som natem da
min bror sa vel som alle hans dom mestiger la og sode hie sot og
veste ikke at ilden var over dem, tel lejke hie holders sten vognet
op, og bliver ilden var og spræng ud at singen begjnte at sin
ge, og raade seg min bror og solgan op, da hade ilden taget saa
over han at det var al de kunde kom me, us ad hiejet og saa
livet Frest, og seck min bror ikke saa moget Raadet som en kiol
at trage paa sig uden hans slober og han kaastet paa sig da
han spræng at singen, hans solt og møbler og alt vad han hade
seck ikke raadet et skejge, det er det hete ski hie der er at brent
den qver bejning som du ved, min bror la i mens vei var der den
blet raadet og hans hollen neri og hans la og skal og se hie og alt
hans qveg bled gud ske lot raadet, mens alt vad der var i hans
sti hie lager i aske, og skal det have brent fra om natem kloyen
3 di bled de var og tel sig tel om fredag atkenen inden di kunde
saa de slogt fra Cer de mine seck di sprejter, vor fra ilden kom
vides ikke i nu, da ieg seck brest veste di ikke vor ilden kom fra og
di var i saa dum en for ver relse at di veste det ikke som du kan
finge min stages bror, var alte roret og i stor Confusion posten
er ikke kom men i nu, seeg ieg ikke ved, vidre for ieg saar brest i
gen, ieg er ves paa at det vel gör re dig og din hot mest er on

Brev fra 13. november 1763, hvor Louise blandt andet fortæller om branden på Lundsgaard. Foto: Roberto Fortuna.

Den originale tekst

LEIPZIG

1

4-10-1763

Min hierte aller kerreste Fretz

Det glar mig hierelig at høre af din mama at du med din gode ven befinder dig fresk og vel og at du er munter og i god humeur, springer og er møget forneyet som vi hierelig tacker den gode gud for, den almegetiste gud holde sin han over dig og bevare dig fra alt ont og al fortredelighed for sit hellige navens skul, det ber og ønsker ieg af mit hierte sillig og tiligia, hver time paa dagen kan ieg med sandhed sige, ieg kan icke nock beskribe dig den store glæde ieg har hat over at professor Gellert har icke alene skrevet din mama tel, mens i nu andre og givet deg sadan end berømmelse og skreven saa møget got om dig og at du og din hovmester levede kerlig og vel samen, forestel dig den glæde det var for din kere mama og mig at hørre det, ia den glæde er icke at beskribe og den ros og berømmelse, du faar i blant alle tel hove og i helle Køvenhven, og din gode ven oberhofmester Vind som af hiertet ønsker sa møget got over dig sa vel som mange flere af dinne gode venner, du skriver du linges inte efter at komme hiem, mens din gode mama og ieg vi linges efter at se dig igen førren du fortseter din reise vidre i verden, gud vere lovet din gode mama befinder sig vel, hun har hat en hoven kin i nogle dage mens det er nu forbi saa hun er fresk og vel det feck hun da hun var i Leynbi kercke, hun var med præstens baren, det var den dag det var sadan en blæst og kule mes nu gud vere lovet er hun ganske fresk og vel og seder i vores enlighed og tacker gud for det gaar dig og din gode ven vel og I lever vel sammen og sa velsinner vei ier, salesser vei noget, sa seyer vei noget, sa iblant taar vei vos en lille cadrilie med Brant og Springer, sa gaar da tiden saa sagte bort, her Ravenseø er kommet her over med hans konne og nogle af hans børren og han har telbuden sig at komme her ud at prædige for vos paa søndag, di siger at grev Ranzo skule blive justisiarius eller conferensraad Bartulin, velgen det bliver vides icke inu, tack min hierte Fretz at du tinker paa mig og velde unde mig den forneyelse ieg skule vere i Leizig og se di mange butiger der er i denne tid, din hovmester skref tel din mama at du hade

sagt, nu skulle ieg vere der og se di mange butiger, ia var jeg en liden ful vor skule ieg fley te Leibzig icke for at se andet en for at have den glæde at se dig sa var det mig alt nock, sa velde ieg med forneyelse fley bort igen, nu ved ieg at der vel falde mange smogeting tel købs af galanterier, nu skule du og din gode ven købe noget og sende mig tel din mama, ieg kunde presentere hende nu paa hendes gebursdag, som nu stunder te om en 14 dage, de velde meget glæde og forneye hinder. Vei har i dag møget ont ver en grume sterg storem og reigen. Ieg kan lade dig vide at det føl vogser braf og lile Tullabele befinder sig vel, for resten kan ieg ikke lade dig vide noget her fra, i Springers hus klager han at der er sa død for ham siden den gode ærlige gamle Møller døde, den gode gamle man hans legeme kom dock tel at ville paa teysk kerregaar vor hans salig konne la, som han aletider ønsket sig, Christian har vorren her ude en 8te dage hos hans professor mens nu tar han in og bliver der og hilper hans moder at fløte nu skal Jens forrider bort og over at vere møller paa Taasing, min compliment ber ieg tel din gode ven. Herrens rige velsinnelse vere over ier, herrens beskermelse bevare ier fra alt ont og lad ier leve sammen med god helbred glæde og i kerlighed og forneyelse, det ønsker den af inderste hierte som uforandret sin levetid er og forbliver min hierte Fretz din hengivene og oprigtige tante og tiennerinde L. Juell

ps: Ieg sende ier gerne nogle cramsfule mens Brandt siger at I kan faa nock dér, Leibzei lerger speiser du nu vel ver dag mens faas inte her, sa ieg tincker at I sender nock nogle i en liden esge tel din mama, hun har en stor forneyelse af den vagtel og lile foterat med nolepude hun har fat, nu har I vel varme i jer kagelon, vei har nu hat varme i 14 dage sa kolt er det her, før november manet tinger din mama icke at fløte ind til beyen, nar gud vel tel sommer du kommer hiem, sa skal du se saa mange aler din mama har lat gøre for at forneye ier med. Brandt, Springer og helle Friderigstals indvogner lar deres respekt formelde. Gud velsine dig lef forneyet og vel.

2
25-10-1763

Min hierte aller kereste Fretz

Det glar mig at høre du og din hovmester befinder ier fresk og vel heren vere lovet tack og pris de for og fremdeles la ier leve sammen med god helbred, kerlighed glæde og forneyelse, din gode mama

befinder seg gud vere lovet fresk og vel i alle mader og vor det glær din gode mama, at din hovmester skriver alle tider saa møget got om dig og roser dig at du er saa flitig saa han gir dig stor berømmelse, saa ieg kan sige med sanhed, hun inderlig glær og forneyer sig der over og tacker gud hiertelig der for, og det gør og at hinners helbred er sa god at hun glær sig over din og din gode vens kerlige og gode opførsel og vel det lege mange aar tel hendes alder, nu maa ieg lade dig vide at i søndags celebrete vei din gode mamas gebursdag da hun den dag træde i hendes 50 aar, her var etaasraad Friis, Horbo og bergedommeren, flere inte uden Brant. Saa havde vei først prægen, sa var der anretet i det kammer, der spiste vei inde og var leystig og glade og drag din og din hovmesters skaal, musigen sparer vei tel gud vel I kommer hjem, da klogen var 6 saa kørte di bort uden den kovenhavenske Brant, han blef her, saa spelte vei catrilie te klogen var 9, saa gick vei tel bors og klogen 11 sa gick ver tel sings og befalte sig gud og sine gode venner gud i vol, i fredags var din mama og ieg i visit hos gehemraadinde Demersiere og i gaar var hun her og gaf vos vor visit igen og igaar midas kom her Blum her og speiste her hos vos, her Rone har icke vorren her hos vos i 3 uger, saa di kommer icke saa tit som di pleier mens den sorrig han har hat for hans sveigersøn, gør ham og en hoven fortred og chagering. Gref Adelfelt som var paa criscanseliet er bleven commendant i København og criscanseliet skal vere inrætet som ved scøetatens criscanselig. I har vel hørt den mariache med eingegrefvinde Revencklo og hendes kødelig morbror cammerhere von Tin. Ieg har møget forundret mig over de partei, og saa et parti inu som er etaasraads Wewers inge, som er en konne paa nogle og trisensteyve aar skal have en generalmaior, hans naven har ieg glemt, Blum fortelte vos det i gaar, vem der kommer i Heyesteret i Lebzos sted vides icke inu, der talles om at der skal ske nogen forandring mens vorledes ved ieg icke ræt. Paa søndag siger di at sorgen for kongen af Polen skal leges an, det er alt det neyt, ieg dene gang kan lade dig vide, dock en ting inu, her er indkommet en som skal plante træer og han har fot carater af jeggermesset og skal have to tusen rdl i gache og nu skal der intet selges af kongens gos som skule ellers alt have vorren solt, nu maa ieg lade dig vide noget fra vos her, vei lever gudskelof i vor enlighed ganske stele og rolig og det bedste er, at din gode mama er fresk og vel og glær sig ver postdag at faa bref fra hinners 2 sønner hun har i Leibzei og naar di er vel og lever forneyet, saa er hun glad og forneyet. Springer har nu fat frosten af sit øre og i nesen, mens icke af stor beteydenhed, han kan dock i nu vinde gaaren og gaa i husholningen, det føl vogser braf, alle dine for er døde saa ner som 2 lam og en bede, som har gaaren seydom-

men igennem og boger er og døde paa et par støcker, som han inu har. Det er alt det ieg kan lade dig vide her fra, ieg glær mig dagelig paa sommeren i det haab at se ier igen her, ieg holder ier daglig i mine sog og bøn tel min hemmelske fader at hans rige velsinnelse maa vere over ier og give leycke tel alt, vad I foretager, som kan vere tel hans ære og ævige og timmelige leyge og velfert i verden, ia herrens eingle laire sig om ier paa alle iere veie og fri og bevare ier fra alt ont, ia den fromme gud afvent alt mesforneyelse og fortredeligheder fra ier, og lad eder leve i kerlighed, forneyelse med ver andre, de ønsker ieg af met inderste hierte, o velgen glæde vel det vere for et ømt moders hierte naar I kommer hiem at se I 2 ælsker ver andere og har levet kerligt og forneyet med ver andre, o den glæde vel blive ubeskrivelig stor og forneyelsen paa bege sider stor, min compliment tel din gode ven og det han har givet mig commision om, errindrer ieg flitig den person om, at det kan vere i god stan tel hans hiemkomst, nu gud velsine og bevare dig min gode lile Fretz, ieg er og forbliver hierte allerkereste Fretz min levetid og uforadreyt tel min død din opritige ven og hengivene tiennerinde L. Juell

ps: Brant og alle indvognerne her lar deres respekt formelde. Den agendes post er inu icke ankommen.

3

13-11-1763

Min hierte aller kereste Fretz

Jeg ønsker af mit hierte, at dete maate finde dig ved god helbred og alt forneyelse med din gode ven, som ingen støre glæde kan vere i verden en at hørre I to gode venner lever forneyet og vel sammen, ieg kan lade dig vide at vorres ankomst her tel beyen var i taarsdag og blef i modtagen af mad. Müller og her Norbore, Jens Hansen og Brant, saa gick vei te bors og speiste og drag ier skaal, i gaar eftermidag saa var etaasraad Schrøderscø og justisraad Horbo her og gaf vos en visit. Reico som var her i gaar midag lar million gange helse, han kørte strags hiem efter han hade speist, han er nu møget svagelig og tror ieg icke heller at hans tid i verden bliver mange aar mere, ieg ma lade dig vide den uleygelig hendelse min bror Iens paa Lunsgaar har hat, at den 3 huius brente hans gaar af, ilden begynde klogen 3 om naten da min bror sa vel som alle hans domstiger la og sødelig sof og veste icke at ilden var over dem, tel leycke husholdersken vognet op og bliver ilden var og sprang ud af singen begynte at skrige og raabe, feg min bror og folgen op, da

hade ilden taget saa overhan at det var al di kunde komme ud af husset og faa livet frest og feck min bror icke saa møget rædet som en kiol at trage paa sig uden hans sloberog, han kaastet paa sig da han sprang af singen, hans sølf og møbler og alt vad han hade, feck icke rædet et steøge, det er det hele stuhus, der er afbrent den qver beygning som du ved, min bror la i mens vei var der, den blef rædet og hans hollenneri og hans la og stal og fæhus og alt hans queg blef gudskelof rædet, mens alt vad der var i hans stuhus leger i aske og skal det have brent fra om naten klogen 3, di blef de var og tel om fredag aftenen inden di kunde faa de slogt, fra Cerdemine feck di spreyster, vor fra ilden kom vides icke i nu, da ieg feck bref veste di icke vor ilden kom fra og di var i saadan en forverrelse at di veste det inte som du kan tinge min stages bror var altereret og i stor comfussion, posten er icke kommen i nu sa ieg icke ved vidre før ieg faar bref igen, ieg er ves paa at det vel gørrer dig og din hovmester ont at min bror er sat i den bedrøvelig omstendighed, ia heres naven verre lovet at han dock beholde noget, den 24 i denne manet kommer eingedronningen og prenseserne her ind og den 26 siger di at kongen og dronningen kommer, i kongens stal skal der vere seydom blant hestene 2 af kongens vogenheste skal vere døde og en del seyge blef mig nu fortalt, det er alt det neyt ieg kan lade dig vide her fra, din gode mama befinder sig gud vere lovet fresk og vel i alle maader og er glad og forneyet over at du og din hovmester lever forneyet og vel sammen og din hovmester sckriver at du bliver ferdig med dine coleger, sa vei kan vente vos den glæde og forneyelse at faa dig hiem tel vos i telkommendes sommer, som gud ved vei lenges møget efter at se dig igen, ia herrens navn vere lovet tack og priset at I lever kerlig og forneyet med ver andre som glær vos hierkelig paa Friderigstal forlod vei alle ting vel og Springer med, det var inu saa grønt paa iorden af det milde ver vei hade hat og sender ieg dig her en liden blomst af benneved bossken som du ved staar nere ved masses, den bosk stod sa deilig ful af di blomster som ret forneyet mig sa tink ieg at skule sende ier en som var kert tinger siden den var fra Friderigstal, nu vel ieg slute med min compliment tel din hovmester. Reico som nu kom lar ier flitig helse, di 2 Branter lar deres respekt formelde nu kom Patholem som og lar sin respekt formelde, nu herrens velsinnelse vere over ier, herren lade sine hellige eingle vere om ier vogte og bevare ier fra alt ont, gud lad ier fremdeles leve med god helbred og i kerlighed og glæde og forneyelse og afvent alt fortrædelighed og mesforneyelse fra ier de ønsker den af hiertens grun som sin levetide forbliver hierte gode Fretz din hengivne og oprigtig ven og tiennerinde L. Juell
Copenhagen d 13. novemb 1763

Min hierte aller kereste Fretz

Det glar mig hiertelig, at høre at du befinder dig fresk og vel og at din hovmester skreiver du er munter og leystig og forneyet, som glar din gode mama og mig møget og tacker og lover og priser vei gud der for, den frome gud bevare dig fremdeles og fri og bevar dig fra alt det som kan gorre dig mesforneyet og fortredelig, din gode mama befinder sig gud være lovet vel, hun har en hoven at bestele med at page ud og sete alting i stan i set hus, i sønsdags var vei i kergen, ellers har vei ingen steder vorren, Reucko er vorres gest ver midag, naar han er savel og har lige saa god appetit som han alletidder har hat mens cadrilie har han icke sa stor leyst tel som han plæier, han kør strags hiem om efter midagen, fra min bror paa Luns-gaar feck ieg bref han gudske lof er efter den made vel, og finder sig i den uleycke ham er vederfaren, han skriver at feck icke det ringeste rædet, han feck icke vidre en hans bogser og stromper i handen og sprang sa af singen ud i gaarden nøgen med det i handen, vor fra ilden kom ved dig icke mens ilden kom fra bege ender af husset paa en gang, som er møget forunderlig, gud ved vorledes det er telgaaen, gud være lovet som sparte min bror i livet, som han og self skriver og tacker gud som frelste ham livet, da han laa og sof met i ilden som var paa bege sider af ham og han igeme ilden kom ud. Jeg kan lade dig vide at her Norbore har fat et kal i Jeylan nere ved Randers paa Rossenholem gos. Kongen har kallet, og ieg tror at kunde han, giore han det samme som giore ved Taassing kal tei han sagte self han hade kuns for at vere med, givet memorial ind om et, mens ventet icke at have fot det, sa det kom ham uformoden paa, mes gref Larvei hade lovet ham expedans paa et kal paa hans grefskab i Norge naar vacanse blef, saa han velde tage dette sa linge, paa torsdag kommer presseserne her te beien mens vor snart Kongen og Dronningen kommer her ind vides icke, ieg kan lade dig vide at, vogenmanslavet er her nu lige som i Holsting di har der posthoren og bleser i sa det gaar fermet, saa med gus hielp i sommer du kommer hiem skal du høre det, skrif mig et lile bref tel imelem, det er mig dock sa stor forneyelse at faa bref fra dig imellem, min compliment ber ieg te din hovmester gud lad ier leve i kerlighed og forneyelse samen herres rige velsinnelse vere over ier heren læire sinne hellige eingle om ier vogte og bevare ier fra alt ont, ia søde naadige gud beskerme og bevare dig det ønsser den af inderste hierte som sin levetid er min hierte aller kereste Fretz din oprigtige ven og hengivene tiennerinde L. Juell.

ps: Da ieg hade met bref ferdig hade din mama alt forsiglet set
bref saa ieg feck det inte med, i gaar kom eingedronningen her in
og presseserne mens naar Kongen kommer her ind ved man icke,
eller kan ieg lade dig vide, at her er stor seydom blant hestene, i
kongens stal er der død 9 støcker og hos brøgerne er alle deres
heste seyge og nogle er di død for. Jens Hansen har 3, og di er sey-
ge alle saa han frygter for at han icke beholder en, paa landet hører
man gudskelof inte telet, det er kuns her i beyen inu, gud lad den
seydom med hestene icke tage overhan, sa vel det se bedrøvet ud
for lanmanden, ieg kan lade dig vide at din lodsedel er kommet ud
med 12 rdaller du feck dock noget mens ieg slet inte, gud vere lovet
at du skriver din mama tel at du befinder dig fresk, og vel og din
hovmester med, og at vei kan vente om gud sparer lif og helsen at
se ier igen tel sommer som skal inderlig glæde vos, og vei hiertelig
linges efter, min compliman ber ieg til din hof mester, herren vel-
sin og bevare ier og lad ier leve fresk og sun forneyet og vel alle tider
klæ ier vel varen naar I gaar ud, tei det er møget kolt, din gode
mama taller ver dag om at vel paa opera mens inu har hun inte vor-
ren der og heller icke hat musig siden I reiset fra vos, vei lever i
ganske stelhed og enlighed og glær vos naar posten komer at fa bre-
ve fra ier.

DEN STORE UDLANDSREJSE

5

5-10-1765

Min hierte aller Kerreste Fretz

Det skule vere din mama saa vel som mig kert at dete mate finde dig og her Müller ved god helbred og forneyels og i var kommet leygelig og vel tel Strasburg, ieg ønsker kuns at du var saa forneyet og munter som her Müller skriver du at du est, gud give at du var et mens ieg frygter for du er et icke, gud ved vor vei linges efter at vide ret vorledes det gaar dig, gud holde sin han over dig og beva-re dig fra alt det som ont er og fra alt fortredeligheder, som kan møde dig, sørg inte og ver inte melacolisk, gud hilper dig vesselig og tiden gaar snart at du kan komme hiem igen saa har du overvunden alle ting, ieg tror du far icke vorre breve og ver postdag saa skriver din mama dig til og naar hun inte skriver saa skriver ieg, saa du skulle holde din tienner tel at han gick paa posthusset og tog dine breve og fleyte dig, alle brevene er gaæn tel Strasburg over i 5 uger og inu er I icke kommet der, sa di maa lege der alle, sa din mama tincker at du nock linges noget at have nogen efterraatning fra vos her, gud vere lovet din mama er fresk og vel og lever i enlighed som hun plaier, i torsdags kom hun med helle husholning her ind saa vei er kommet i vinter kvarter. Gud give du var nu og kommet i det vinter kvarter tei nu er det noget kolt at reise og onde veie er det vel og saa det er icke ret got at reisse. Cronprenszen og prens Friderig er alt kommet her ind fra Friderigsberg, vor naadige Konge siges skal icke vere vel og der skal vere skreven tel Hannover efter den docter som blef forskreven tel sallig Kong Christian og var her den gang og somme siger, at han skal alt vere kommen og nogle vel sige han har unskeylt sig at han inte kunde komme, det er icke got naar man skal forskrive docktere saa langt fraa, ieg kan lade dig vide at gref Adam Molg er nu reis og skal vere reis tel Frangrig og kan ieg vel tinge tel at bruge badet og brynden for at vere ganske coureret, gref Ludevig, som er kommet hiem hør man inte tel hans store visdom, heller inte tel hans anploi inu, ellers er her intet neyt ieg kan lade dig vide Patholem har ieg icke talt med, for han er seygd, mad. Demersiere kan ieg helse dig fra, inu har

heinneres selskaber inte begynt og hun rober nock paa at du maa vere braf leystig og munter og alletider i selskab og inte saa bley og di som var hos dig skulle alt søge og munter dig op og vad du hade leyst tel skulle du gøre og icke vere tvongen tel noget alt frit og med forneyelse, ia du maa tro hun lod munden braf løbe og om et par aar sa mote du vere hiemme igen, sa svarte din mama, at om halt-andet aar hobtes hun at se dig igen det var linge nock, geheimraad Berrenstorf har og lat forhøre her hos din mama ved Schrøderseø om hun inte hade hat neylich bref fra dig og vor du var, siden du icke var kommet tel Strasburg og din mama sa at nu med siste post hade hun ingen breve mens med forie post og da var du ris fra Manheim og du reiste sa om tel alle hoffene, mens mente at du var nog nu kommen tel Strasburg, inu ved vei icke vor snart din cousine kommer tel hove, det sker vel icke før tel foraaret før før nock icke Lebzoen brølop, herskabet siger dig kommer her ind d. 12 i dene maanet og kongens seydom freygtter di for skulle vere vatersog og skulle det vere saa, var det icke got, gud forbeyde han skulle kome noget tel den gode gud spar ham i live inu mange aar. Cronprensens seydom har vorren at han er styrt med en hest, han velde ride ud tel Gyldenlund, gud ske tak som bevarte ham, nu ved ieg inte mer at skrive denne gang uden alle ting er her i beyen og alle veine som da du reisste, nu gud velsin og bevare dig og lef forneyet og vel og slag alle melancoliske tancker bort du har gud ske lof inte nødig at lide noget ont eller fates noget tei din mama vel sandelig icke have du skal fates noget enten tel din divertiseman eller andet og hun har og den fortrolighed tel her Müller, at han paa alle moder omgaas dig med alt vad som kan forneye dig og med kerlighed og lar dig icke fates noget i vad du har løst tel eller vel have, nu vel ieg slute med milion hilsen tel dig og tel her Müller fra din mama og ieg ber og min compliment tel her Müller, herren bevare ier, ieg er min levetid og forbliver tel min død min hierte aller Kereste Fretz din oprigtige ven og tiennerinde L. Juell

ps: Alle gode venner lar formelde deres respegt tel dig, din Sansosei lever got, skrif mig endelig til og lad mig vide om du har fat mine breve.

Copenhag D 5 octob 1765

6

25-10-1765

Min hierte aller kerreste Fretz

Det skulle møget glade mig at du med din reisse companniun her

Müller var leyckelig og vel kommet tel Strasburg og befant ier fresk og vel og du var munter og det gick dig efter forneyelse at du i nogen maade icke hade aarsag at vere mesforneyet og melancoliske, tei sa har du kuns let got af din reise og du kan gudske lof faa vad du vel have og har icke nødig at lide noget ont eller at mangle noget enten tel din forneyelse eller tel andre ting, nei din mama har dig alt for ker tel at hun velde lade dig mangle noget det ved gud og hun har og den fortrolighed tel den gode her Müller, at han ser dig tel gode paa besste maade og omgaas dig med kerlighed og godhed og gør dig tel forneyelse med vad han kan, for at betage dig alt mesforneyelse for at du kan des bedre profite af din reise og I lever kerlig og enig samme og den ene gør icke uden vad den anden vel, ieg har hørt af din mama, at du feck et lochement i Strasburg, vor du kunde ver dag se vagten trage op som er mig møget kert for ... forneyer dig at se paa et og er og en liden opmuntring for dig, nu maa ieg lade dig vide vad her passerer, først maa ieg lade dig vide at din gode mama befinder sig gud vere lovet fresk og vel i alle maader gud fremdeles spar og bevar hende og un hende den glæde at se dig fresk og forneyet og vel hiem tel hende igen og det gør den gode gud og nu i onsdags var din gode mamas gebursdag og den selebrete vei paa beste maade i alt stelled, Horbo og hans frue og etaasraad Friis kom her, flere fremmede hade vei icke og vei ihukkommet met din skol og Müllers og var forneyet i vor liden selskab, mes hade vorren mer munter og forneyet, hade du vorren hos vos som kan med gus ske naar det gaar om igen. Gref Ludvig Molg er for en 14 dage siden kommet hiem og er paa Fridensburg, i Køvenhaven har han voren en dags tid og var et eyeblig paa Runde taarren, vidre har man inte hørt tel ham og han er icke inu bleven til andet en han var og icke kommen i nogen colege inu. Gref Adam siger di skal nu vere i ganske god bedring om gud vel det maa fremconteynevere i vad ont man kal gaa igemmel sa gud i naade la vos beholde vor fornuft og forstaan vor levetid og bevare en fra melancoliske tancker sa i vad ont eller fortredeligheder man skal gaa i gemmel, sa kan man dock have det haab, at det for ende en gaan, naar gud vel, sa man med tolmodighed maa lide den tid og tinge gud gør ret tel vor besste, nu er cronprensens og pres Friderig fløtet ind fra Friderigsberg tel Køvenhavn eller rettere at sige tel Cristiansborg Slot i vintercurter, gehemraad Demersiere og frue er nu kommet hiem fra Holsting og hun har vorren her og besøg vos og hun spurte nock sa flitig om dig og sa naar vei skref dig tel, da at helse dig fra heinner og hendes man og at du maate lege alt bleyhed af der ude og vere munter og braf saasom hun forseckret paa at det giore hendes man ret ont, at du var sa bley, det

var som du var sa for kuert og kueneret, som du ved hun snager frit ud vad hun mener og du maate endelig braf omgaas selskaber og vere fri og leystig og braf parlere fransk, det er det alle rover paa, at du er inte fri og munter nock. Len og hans frue di kommer her over og vel vere i vinter, Horkløren kommer inte her over i vinter, di var ... vel i fior, vor snart at frøken Lebzo skal have brølop ved man icke inu og helle icke om din cousine kommer ...icke det sker før tel foraret der talles om naar herskabet kommer ind, at ober hofmessterinden vel tage sin afsked fra hove og vel vere paa Vemmeltoft. Det er alt det nyt ieg kan lade dig vide, vel gud saa agter din mama at fløte ind i vinterqvarter paa torsdag, icke for de hun er ket af Firderigsthal mens for possen skyl som kommer sa silde i denne tid, ver og veie er onde og nu har forrideren lagt siden i gaar og ventet paa posten og en er icke inu kommen, din mama lar dig og din gode ven her Müller milion gange helse og tacker for ier gode ønske tel hendes nu intrenes 52 aar og det glær hende, at I er fres og vel og haabes at I er nu i Strasburg og beklager I har lige saa kolt og slete veie og ver som vei her og ønssker vor here vel ledsage og bevare ier paa alle iere veie og paa tisdag vel hun self skrive dig tel, nu hade hun sa møget at bestele med at slagte og gøre polse og page ind ellers lever vei her ganske i vor enlighed og din mama diverterer sig med at vinde gaaren og lar gøre læret og dreiel tel din brud og dig og naar hun kommer te Køvehaven vel hun kore braf i visiter som du ved hun plæier, nu i dete eyeblik kom forrideren og sa at pos]ten var kommen, mes der var ingen breve til hende saa slutelig er di vel inte kommen tel Strasburg inu eller maaske posten har vorren borte da I er kommet der, sa vei venter paa mandag at faa breve, nu heres velsinelse og beskermelse vere over ier og bevare ier og lad ier alle tider blive fresk og sun og munter og forneyet og gud afvent al mesforneyelse og fortredeligheder af veien fra ier, min compliment ber ieg til din ven Müller, vornest ieg er min leve tid og forbliver tel min død min hierte aller kereste Fretz, din oprigtige ven og tinnerinde L. Juell

ps: Min hierte Fretz ver munter og forneyet og inte melancolisk de par aar gaar med gus hielp snart, sa kommer du glad og forneyet hiem tel vos igen, du maa tro, vi linges nock efter dig alle sammen store og smaa og alle ønsker got over dig, nu maa ieg formelde ale deres underdanig respekt fra alle her paa Friderigstal og sa fra alle andre gode venner i Køvehaven, nu gud bevare dig og la dig leve saa forneyet og vel som ieg i met hierte ønsker, skrif mig snart tel gud velsine dig, din mama lonner mig alle tider set singenet naar hun inte skriver.

Min hierte aller kerreste Fretz

Jeg vel ønske at dete mate finde dig med din gode ven her Müller ved forneyelig helbred og munter og alt self ønskende forneyelser og divertiseman, som skule glæde mig, at hørre, vad vos angaar da kan ieg lade dig vide at din mama befinder, sig gud vere lovet ved god helbred, og seder og vinder gaaren, og lesser om dagen og ieg har lert at spinde og seder om aftenen, hos heinner og spinder, og passer tiden det bedste, vei kan og ønsker, at tiden var snart vei kunde vente den glæde at se ier snart her igen, i fredags kom Kongen og Dronningen her tel staaden, saa det ganske kongelig herskab er nu her, mens vor naadige Konge har icke voren af sit gemag siden han kom her, og icke speist offentlig, og heller ingen cour, vorren inu, igaar efter midag, hade pressen af Naho, som er kommet her, odiens hos helle herskabet, di siger han er kommet her for at velde købe sig et rigement og vere her i tinnisste, og pressen af Gota er ver dag ventenes, at komme her og han skal vere paa Pallet, der er gjort anstalt for han og en af Kongens cammeriongere skal have opvartning hos ham, og 2 af Kongens lackeier ligeledes og en af feyrbødere skal og vere der, saa der bliver gjort stort af ham. Mariache gør folck, det vil tiden lære, gud fader bevar vorres naadige Konge han er kuns, svag, som folck siger, han skal se møget ilde ud, og vere sa affalden og maver gud i hemmelen lad ham leve inu i mange aar den naadige herre og gif ham god helbred igen, om Eingedronningens gebursdag som er nu først komme taarsdag, bliver selebreret ved man inte inu siden Kongen inte gaar ud, den docter fra Hannover, som var skreven efter, kommer inte han har unskylt sig han var gammel og svag, han inte kunde komme nu skal en vere ventenes fra Berlin siges der. Det er alt det neyt ieg kan lade dig vide, vor snart frøcke Lebzo skal have brolop ved man icke inu, og før det er beramet, før kommer din cousine inte her over, tack min hierte Fretz, for det smoge etey du har sent mig som er mig møget kert siden det er kommen fra sa ker en haan, hels den gode her Müller og sig han skal icke have tak for han icke sende mig sa møget som for to skellin seynole, nu seder din mama og lar sig coffere for hun vel paa slotet og gørre cur hos oberhofmesterinden, hun hade sa vest ventet bref fra dig eller Müller mens hun feck ingen mens gladet sig ved at hun med forrige hade fat bref, at I var vel og haabtes, at I var vel og ved god helbred og forneyelse og er hendes størse glæde og forneyelse at faa flitig bref fra ier og hun ved I lever og lider vel, hun lar dig og den gode her Mül-

ler milion gange helse og ønsker i sit hierte I alletider maa leve forneyet og vel, her Norbore helser sa flitig, han er i dise dage kommet fra Jeylan og reiser nu med første til Norge tel sit kal, gref Larvig har hat der ope end ney avanteyre med Løvenchold som har Acoleies datter, saa Løvencholt skref her ner og velde skelles ved hans konne, mens som han icke kiende telstregelig vinner, saa kunde det icke ske, alt sa har di imellem dem self separeret dem og han gir hende 16 tussen rexdaler saa kan hun vere vor hun vel, 2 af Kongens pacher had ført sig saaledes op paa Fridensburg, at di blef transporteret tel Hambore og mate da vidre søge de leyge og brød vor de velde uden for Kongens rige og lande monseur Brant lar formelde sin complimant tel dig og her Müller, stagel han er kuns svagelig saa ieg tror icke han gør det mange aar lingere, Pathollem lar ogsaa respekt formelde, han er ved god helbred, nu gud han vel sinne og bevare ier og holde sin beskermelses han over ier og fri og bevare ier fra alt det, som ont er, og lad ier leve forneyet og vel det ønssker den af hiertet som sin levetid og tel sin død skal findes min hierte aller kerreste Fretz din oprigtige ven og tiennerinde L. Juell

ps: Fra Feyn kan ieg lade dig vide at di er alle vel og Horklørrens frue skal i basselsing snart, min bror paa Lunsgaar er gudske tack fresk og vel og har nu faat set hus unde tag, han laar dig og Müller milion gange helse, alle gode venner og betere lar deres respekt formelde og enver ønssker snart at se dig igen, nu gud bevare dig, lef vel.

Copenhagen d. 25. novber 1765

8

24-12-1765

Min hierte aller Kerreste Fretz

Jeg vel her ved graulere dig og din gode ven her Müller tel et glædelig og lyksalligt neyt aar med mange paa følgende aar med alt andelig og timmelig leycksaligheder og ver af ier en ung smog frue den almegtiste gud før og ledsage ier paa alle ierre veie og gif ier bege god helbred og sen ier fresk og forneyet vel hiem tel vos igen, det ønsker ieg af mit hierte ogud bevare ier bege to, det ber ieg min gud om ver dag, din mama har fortelte mig vor galant du førte dig op, du hade givet din tienner sa galant liberi som ret forneyet din mama og det holder hun af. Nu maa ieg lade dig vide vorledes vores naadige Konge befunder sig da gud bedre er han inu icke sa vel at han gaar ud inu og speiser i set gemag, dronningen gaar heller

inte ud og gir ingen odiens tel dammerne inu, gud bevar vor naadige Konge og lad ham leve, mens ieg frygter for vor herre taar ham fra vos, i vor nødig vei velde meste ham, som mange gusbøren socker og ber tel den naadige gud han vel lade ham leve inu i mange aar, nu er frøcken Lebzos brølop slutet og skal vere den 10. januari og Cronprensens skal føre hende frem tel brudeskammelen og helle sermonien skal vere ope hos presese Sophie Madalene, som hun er dame hos og nu venter vei min bror Møsting med hans datter som skal tel prensesen igen, den unge gref Smito har hat i disse dage en [... ...] dispyt med en anden officer og har di fordret ver andre ud for en korde og er Smito ilde bleven bleseret, den anden har icke fat nogen skade, den gamle gref Dannelschol er kommet her og siges, at han skal gaa tel Norge som Statholder, Bensen, som er der, skal have begert sin afsken og gref Hagstusen siges at skal i gref Rysses sted, som har taget sin afsken og er bleven camerhere hos Kongen, af Preysen, gref Linnart siges at skal have pansion, vem der kommer i hans sted vides icke inu, i aar holder baron Schemmerman inte med tragtement som han plaier, tel Demersieres er det inu ver sondag som tel foren, gref Ludevig Molg har din mama icke set inu saa som tel hove er ingen apartemanger, og alle ting er stele siden vorres naadige Konge er inte vel og gref Ludevig Molg kommer inte tel nogen, og di han har kent før, kender han nu inte, nu kom posten og din gode mama feck bref som glæde hinner, som er hendes eniste glæde og forneyelse hun i verden har, at hun kan faa flitig bref fra dig og Müller, at I er freske og vel og lever vel og forneyet sammen, din mama har bete mig at helse dig og Müllør milion gange fra hende, og hun tagte Müller for hans bref, og telkommendes post velde hun self hun skrive ier tel, hun befant sig gud ske lof fresk og vel mens I vesste nock, at aaret var aldrig sa lang at julleaften var trang, sa I vesste nock, at hun alle tider hade nock at bestelle den aften, imedlertid glædet heinner at se af din gode vens Müllers bref som hun feg at I bege befant ier fresk og vel og at du var munter og forneyet og diverterte ier og du hade faait ney connesanse med en svensk greve som var kommet der og du diverterte dig sa med at spille og sa snart at carneval gick an som du hade skreven at I da reiste der hen og diverterte ier der, som du hade lovet og det maate I io gørre siden du hade givet det løfte, da du var der, og saa skulle ieg lade dig vide fra din mama, at du hade vunden 20 Rdaller i loteriet om du nu vel træge vegxsel paa dem og have dem ud tel dig eller du vel have din mama skal forvare dem maa du lade hende vide det, en ney lodsedel har hund ladet tage tel dig igen, og saa har hun taget en for sig self og vel probere sin leyge, ieg har og taget en og vel og

probere min leycke, ieg maa dock lade dig vide at nu i denne 11. december, er der icke mindre end tei som har spelt bangerot, eller gjort opbud der er 3 brøgere og resten er klækremre og urtekramere og end melman, og di taller om flere som nog inu gør opbud, nu ved ieg icke mere denne gang at lade dig vide, uden Schönheit er kommet sig igen, mens her Ronne er kuns svagelig, min compliment ber ieg tel din gode ven her Müller, gud velsin og bevare ier bege to det ønssker den af hiertet, som uforandret tel sin dod skal findes, min hierte aller kerreste Fretz din oprigtige ven og hengivene tiennerinde L. Juell

Copenhag D 24 Decemb1765

9

28-12-1765

Min hierte aller kerreste Fretz

Jeg tacker for det bref, mens ieg ser nock, at du est icke saa aldeles forneyet, som ieg i mit hierte ønsket, at du est let muntere end du har vorren er mig møget kert og det vel ieg hiertelig og inderlig bede dig, du vel icke gørere dig nogle sørgelig eller melancoliske tancker, ieg kan forseckre dig paa, at din mama er fresk og vel i alle maader, og gud ved hun linges sa vel som ieg hiertelig efter din hiemkomst og at hun selger husset kan du telforladelig verre ves paa hun icke gør, tei det har hun rent declareret tel gehemraad Demesiere og flere, at siden du inte velde have det, sa velde hun slet inte selge det og ieg forsegrer dig paa, at intet glær hende mer end at du kan vere vel, og vel icke have du skal fates noget, og det har ret forneyet hende, at du har lat dig gørere saa manifige klær og tel din tinner saa galant liberi, det har ret forneyet heinder og pinge skulle du inte fates, sa alt vad hun veste der kunde forneye dig og vad som du fant var tel din fordel og forneyelse, deri velde hun icke have spart en skelling, du var den eneste hun hade og den kereste hun i verden hade og hun elsker dig heyt det kan du vere ves paa, og vesste hun, at du var mesforneyet paa nogen made, velde det grulig chagrinere heinner, nu er du io et vogsen menniske saa du har icke nødig at lade dig ske noget tel mesforneyelse, at du har saa slet udsigt der du locherer hade ieg icke tint, tei Müller skriver tel din mama at du hade sadan en udsigt ad du ver dag hade den forneyelse at se paraden og alle ting paa torret, ad der skal vere kriig som du skriver er icke got, gud bevare dig, og min søde Fretz, faa aldrig dei tancker at give dig tel den stan, vor herre har lavet det bedre for dig en som saa, ieg sver dig tel, at skulle ieg leve

den dag, du skulle give dig tel krisvesenet, da kan du vere ves paa, at ieg og din mama tog vor død veselig o gud bevare dig der fra, gaar du nogle fortrædeligheder i gemmel, sa ting di faar snart ende og paa colegerne har du io icke nødig at gaa uden naar du self har leyst og vel og du er io icke reist for at lege og gaa paa coliger, som i Leibzei, og ieg ved at du kan reise der fra, naar du inte har lyst at vere der linger, og reise hen vor du kan have forneyelse for dine peinge, ieg ser at Falgenschol er nu kommen der, med ham meler dig icke møget, med reis nu snart der fra og reis hen som du har skreven din mama tel, tei nu er den tid at deres leystigheder begynder og der kan du profitere mere af en lege der i Strasburg, nu maa ieg lade dig vide noget her fra, da kan ieg for det forste lade dig vide, at vorres naadige Konge er et kuns ganske slet med, saa di icke ved velget eyebleg han forlader dette timelig og gaar ind i det eevige, du kan icke tro sa stor sorrig og bedrøvelse der i blant folck [rettet fra kolsk] over vorres naadige fromme gode Konges seygdøm og enver raaber tel gud at han maa leve, ia det var og alt for bedrøvelig at messte ham, dei siger, at da det i gaar blef saagt te cronpressen, at vor naadige Konge var saa seygdøm at alt hob var messten ude, saa altererte sig derover, at han hade ner besveimet og møget berøvet skal han vere sa vel som det gaanske kongelig hus og alverden her er nerslaaen og møget bedrøvet, inu er der let haab, saa linge livet er der, er frygt og haab, ellers skal Lifregementet ha fot order at holde sig parad nat og dag i der mondering med skarplat flinter, at di kunde strags vere parat, naar di feg order, det er vel for at vere paa Slosplasen naar Kongen var død, gud ved vor fore det er, ieg kan lade dig vide at di siger at gref Ludevig Molck skal vere forlovet med baron Schimmermans elste datter, mens inu er det icke declareret, og der siges, at baron Wedel skal tel Oldenburg som lantraad i steden for gref Linnart og gref Hagstusen skulle i gref Reysses sted, der har du alt det neyt ieg kan lade dig vide, nu noget andet, her Schönheiter er nu komet sig igen, her Rone er hel skrødelig, han har icke kunt preget i alle dise helligdage, din mama og ieg har kørt tel kerke og sa hiem igen i vor enlighed, nu venter vei min bror Møsting med din cousine, saa som frøcken Lebzos brølop var beslutet den 10. jannivar mens skulle der ske forandring bliver der ingen brølop af paa Slottet så linge sorgen varer, sa maa di reise hiem igen, og du faar og nog lof tel at komme hiem før du hade ventet det, tei i det minste maa du vere hiemme tel cronpressens krøning som sker vest at din mama vel have dig hiem tel den tid, og saa hobes ieg at se dig som cammerhere, ver nu braf, munter og fri og parlar braf fransk, som mad. Demersiere siger, og har beet mig helse dig saa flitig fra hende og du maa vere

forseckret paa at hun og hendes man var ret opritige dine venner det maate ieg io skrive dig tel og du maate vorre fri og inte lade dig noget anfegte og braf parler fransk og saa komme snart hiem igen ieg har saa mange at helse dig fra Bülo, Holg, Len ogsaa mange andre, sa du har her en hoven gode venner her, nu kom Pathollem og bad mig formelde hans respeg tel sin naadige, nu min søde Fretz gud han velsine og bevare dig og lad dig leve forneyet og vel og sof rolig og gør dig ingen urolige eller bekømmertilige tancker, den gud som heidentel har fort og ledsaget dig vel og gør det fremdeles og gør alle ting tel det besste og en god ende, det kan du vere ves paa ver tolmødig og gelassen og sørg inte, min hierte Fretz, skulle du velde have pinge som for dieg self til vad du kunde have lyst te, saa lad mig vide sa skal du fa et hunner daller eller 2 som du vel og sørg inte mens ver munter og diverter dig og sed icke og heing i studeringer, det har du inte nødig nu gud velsine og bevare dig, nest min compleiman tel her Müller er ieg min levetid og uforandret til min død, Min hierte aller Kerreste Fretz din bestandige og opritige ven og tiennerinde L. Juell

ps: Brant lar sin compliment formelde tel dig og Müller, alle bekenter og dine tienner og tiennerinder lar deres respekt formelde ia tel Sansosei

Copenhag d. 28. december i hast skriv mig nu snart til igen, ieg kan faa at vide om du har fat mine breve ieg har skreven dig sa tit tel, nesste postdag skal ieg skrive dig tel vad vidre forandring sker te hove.

10
31-12-1765

Min hierte aller kerreste Fretz

Jeg har dig og Müller milion gange at helse fra din mama, som gudskelof befinder sig ganske vel og tacker for det bref, hun feg fra ier i dag med posten og var hun møget forneyet over at se deraf, at I reiste hen som I hade skreven, tei hun var møget mere for, at du kunde mest opholde ier ved hoffene en at lege saa linge i Strasburg og at I velde gaa tebage tel Strasburg var hun icke aldeles sa forneyet med, hun hade heller set, at I hade fortsat ier reise vidre, dock mate I best sel vide vorledes det var best, maaske at kulden var dér lige sa steng dér som her. Ellers bad din mama, at naar I nu kom til Strasburg igen, I da velde sa snart muligt var, fortsete ... reise vidre. Med vor naadige konge er det kuns slet ... der ventes ver eye-

blick, at han omskifter den jordiske ved en herligere krone, som er de evige krone. Han den gode naadige konge blev tapet i søndags vor di feck 8 potter van af ham, vor paa han om naten sof 3 timer ganske got, saa i gaar blev saadan en forandring at icke var ventenes ver øjeblik døden og bliver heller icke adet inden aften. Consiellet blev holt igaar hos cronprensens og borreskafet ansagt tel at holde sig parad med late gever og 12 kuller og 12 patrøler og saasnart di feg order, da at beset alle vagterne mens garnisonen blev taget i æd. Din mama vel self skrive ier tel med neste post og lade ier vide vorledes sorgen bliver anlagt her, vorefter I maa lege den an tei som en bliver anlagt her, maa I ret ier efter, du kan nock forestelle ier segen en cumfusion her er og allarem. Min bror Møsting med din cousine kom her i søndags aftes ventet icke dise bedrøvelig tinder, altsaa agter han nogle dage efter vorres naadige konges død at reise hiem med heinner for at menachere den depanse han ellers paa sorgen skulle gøre og saa ventelig at det første halfve aar icke kan blive af frøcken Lebzos brølop. Din mama saa gerne, at sa snart veret var saaledes I kunde vidre fortsete ier reise I da velde fortsæte, tei tel den tid at cronprensens formeling og intog og sligt skulle du verre hiemme, det maate I vide og der efter indræte ier reise og ieres sager self velde med neste post self skrive ier tel, saa set nu alle colegerne og lærde tel side og fortsæt ier reise og ophol ier icke for linge paa ... kommer at I kan komme let om føren I skal paa hiemreisen. Nu kan du forestelle dig di gamle spisborer vorledes di er tel mode at skal presantere dem med skarplat gever og maaske mangan af dem har aldrig skot en flint af og kan di heller icke begribe vad aarsag skal vere at di sal have di 12 kuller og 12 patroner og skarplat gever uden man skulle vere bange for oprør, som man icke tro skulle ske. Den unge grevinde Schel er kommet i basselseng og fat en datter, det er alt det neyt, jeg kan lade dig vide det er sant, det maa ieg lade dig vide, der er sat en kommission over chrisdeoritorom og der er den gamle gref Dannelschol en af commisarne i og di mener at armeen kommer paa samme fod som en har vorren før. Nu maa ieg slute førest og sist med milion helsen tel ier først og sist fra din mama dernest fra min bror og Frege lar sin cher cousin milion gange helse og tacke for den lile hat, du sende heinner som var hende møget ker. Min compliment ber ieg tel din gode ven her Müller vor nest ieg min levetid og tel min død forbliver min hierte allerkereste Fretz din oprigtige ven og tienerinde

L. Juell

Copenhagen d. 31 december

ps: I hast Gud give ier bege mange glædelig neyaare. Nu kom der bod fra slotet , at vor naadige konge var slet, saa man icke veste velget eyeblick det var ude. Adieu i hast alle lar formelde deres respekt.

11

7-1-1766

Min hierte aller kereste Fretz

Jeg har dig og din gode ven her Müller milion gange at helse fra din gode mama og skal lade ier vide, at hun gud være lovet befunder sig fresk og vel i alle maader og glær hende at se af det bref, at du og Müller befunder sig fresk og vel og at du skriver, at I vel gaa tel Manhiem, kan I gørere vor I self finder at vere best forneyet, det kan ganske depandere af ier self, naar I kun mager det saa, at hun kan have flitig bref fra ier og hun ved vor I er og maate I nu self ordinere vor I velde tage ieres vegsler og vordanne I velde, saa snart vegselen kom her tel heinner stod pingene parad her tel ier og med neste post velde hun self skribe dig og Müller tel. Med vorres naadige konge er det kuns møget slet, saa alt haab er ude og vides icke velget eyeblick den naadige gud behager at kalde ham fra den tiemmelig cronne og tel den ævige og naar gud nu kalder vor gode naadige konge, saa bliver sorgen lagt møget deyb an med sort liberi og sorte vogne og saa kommer I tel at sørge med plørøsser og maa ræte ier efter ier hof her, som din mama vel lade ier vide vorledes sorgen bliver anlagt her vor efter I kan ræte ier. Min bror Møstin og hans datter som lar flitig hese maa reise hiem med uforrætet sag som icke møget forneyer ham, di siger, at saa snart vor naadige konge er død, retererer cronprensens som da konge igen tel Friderixberg med pres Friderig og dronningerne og presesserne tel Hirschollem saalinge mens de betræger med sort gemagerne. Du kan aldrig tro velgen coufusion her er ibland folck og bedrøvels for vorres naadige konge, de har fot order paa alle colegerne, alle betienterne at skal møde i kongens forgemag saasnaert at kongen er død. Det er for at gøre æd tel den ney konge, vorledes det vel vidre gaa, skal ieg lade ier vide. Det bey nyt at gref Molge bliver paa samme fod ved regeringens som hidteldas og somme siger, at han bliver groskansler og bliver i consielet og alle vel gerne han skulle. Gref Molck blive paa slotet soem før, som er at ønske tei han er en god og ærlig og redelig man af alle i ting er og ønskens, at vor gode fromme naadige konge maa leve som gud give om det er hans behagelig villie, mens ingen teing tel et dock kan gud gørere det, om

hans behagelig villie er det. Jeg ved inte neyt at kan lade dig vide alle ting er stelle, ingen selskaber vergen hos en eller anden icke hos Demersieres, tei alle er bedrøvet og nerslaget for vores naadige og deyrebare konge. Fra Fyn kan ieg lade dig vide, at alle ting er vel ia Horkløren den samme, han alle tider har voren. Maa ieg scherse let med dig, ieg har hørt, at i Manhim skal vere saadan en artig lile contesse, som di roser saa møget skal vere paalig og fornuftig at hun var capabel at gøre sig ganske elsket af dig og det teyges mig møget god and, det var icke saa galt, ia vem ved, ved vad gud har besludet naar du nu faar gjort din reise og kommer hiem og seter dig i stan, saa gør du nock en reise ud og henter den lile contesse. Müller staar hun ret gaat an har ieg nock formerget, siden han roser hende saa møget for din mama. Din mama som inu lar dig og din gode ven Müller milion gange helse og lar bege sige at om I feck brev fra hende med sort kan, sa maate I inte alterere ier i nogen maade, tei om kongen dør, saa maa hun skribe med sort ran om sine breve, saa ved I forud vad det betyder, naar du far saadan et brev og saa ber din mama ier bege to I vel tage i agt for forkøllelse i denne gul, om en er saa sterg, dér som her og I maate saa mage eller indræte ier reiser, saa hun kunde all tider have brev fra ier og I fra heinner, at det icke skulle ske, at hendes breve skulle lege over saa linge som di laa, da I reisste tel Strasburg. alle iere gode venner her lever og lider vel. Vidre kan ieg icke lade dig vide, nu er du nock bleven ganske tel en fransman, naar du kommer hiem, som skal vere vos møget kert, kongens død vel og gorre en afslag i din reise, saa du nock kommer før hiem en du hade ventet, som ieg med forrige post skref. Nu vel ieg slute med milion compliman tel din gode ven her Müller fra den som uforanderlig tel sin død skal findes, min hierte allerkereste Fretz din oprigitige ven og tiennerinde L. Juell.

Copenhagen 7 janvari 1766

ps: Alle her lar formelde deres respekt, monsieur Brant lar sin respekt formelde tel ier, han bliver nu kuns skrøbelig, gud velsine og bevarre ier bege 2 og lef forneyet og vel.

12

17-1-1766

Min hierte aller kærreste Fretz

Det skulle møget glæde mig at dette maate finde dig ved god helbred og forneyelse, som gud give og skriver dig saa flitig tel og lar

dig vide alt vad her passerer og gud ved om du far mine breve, ieg har lat dig vide vor gode sallig konges seydom og hans død og alle ting mens som du icke har skreven at du icke har fat mine breve, sa ved ieg icke om andre har taget dem og du har icke fat dem, jeg har vel skreven dig over 12 breve, har du inte fat dem, da vel ieg sige, at det er malisios giort af dem, som taar dinne breve og du inte faar dem. Lad mig dock vide vorledes det gaar dig og vorledes det er med din helbred, ieg er kuns mest bange, at du er mesforneyet og du chagrinerer dig og taver din helbred som gud i hemmelen forbeyde, gud sen vos dig snart fresk og vel hiem igen, som ieg med gus hielp haab, tei ved denne forandring, som nu er sked, vel nock udfordres din hiemkomst før en man har ventet, vor lenge vel du lege dér i Strasburg som ieg har hørt her af en person, skal du kuns vere maadelig locheret og din vertinde skal icke vere af di siveleseret og der skal vere en offiser locherer der skal icke vere af de poliste og du hade ner kommet tel en stor uleycke hade icke gud seynderlig bevaret dig, der skal vere et apartemang i gaarden, som er for alle og enver og dér gaar du og naar fornødenhed udkræver, som ieg møget forundrer mig over at du icke har slig commodigheder i det sovekammer at bruge og du kan gudskelof betalle det og din gode mama kan du faa pinge af saa mange som du vel tei hun forlanger icke at der spares paa di ting, som du skal have jeg velde icke for alt den del i verden, at hun skulle vide det, tei det vilde møget schagrinere heinner, da du er den eneste hun har og gud ved hun elsker dig heyt, som vei alle gør. Er det saa, at det er, som ieg har skreven, saa undres ieg over at du vel blive der, ieg ved, der er dock bedre lochementer dér at faa og ieg ved icke, vad du vel lege saa linge der i Strasburg efter og alle rover paa vad du leger der saa linge efter og icke reiser vidre og din mama er heller inte for du skal lege der lingere og nu maa du dock fortsæte din reise og tror ieg nock, at du vel faa order at komme hiem tel telkomnes vinter, inu kan man icke vide vorledes det bliver og vor snart vor konges formeling bliver og tel den tid skal og vel din mama have, du skal vere hiemme og naar nu vor naadig saallig konge er begravet, vel hun talle med gref Molg og Berenstorf der om, saa ieg haabes med gus hielp vei faar dig snart hiem igen den almegtiste gud spar og bevar dig ved god helbred som er det fornemste i verden. Müller skriver alle tider tel din mama, at du er fresk og munter og vel, nu kan ieg lade dig vide vad forandring de er sked. Reuenchlo som er hos kongen, han er bleven overcammerhere og er da i concieliet og presses paa Rentecamret og gref Molg oberhofmarckalg bliver det samme ligesom hos sallig kongen og hofmarskalg bliver og ved sin fonsion an fing ver tel datto bliver i den forrætning han har i gaar var kon-

gen her inde fra Friderixberg for at besøge eingedronningen, som er møget bedrøvet og sorrigful, gud trøste heinner. Kasper Molg han gick ind og velde se vor gode sallig konges lig, sa besvimte han og falt om og slog et hol i hans hovet og har lagt møget sey siden. Ni ved ieg slet inte mer at kan lade dig vide uden her er nu slet ingen selskab vergen tel Demersiere eller nogen sted eller commedie eller musig, enver er nerslagen og bedrøvet for vor naadige konge, vei har mist. Du maa tro, ieg er ret glad at vei beholde overhofmarskalg Molg tei han er en god man, han gør dock ingen noget ont, mens taller høflig og vel tel alle, det staa icke tel ham at hielpe alle som di vel, mens han gør dock ingen ont saa det er møget got i mine tancker at han bliver hos kongen. Nu hierte Fretz gud han velsine og bevare dig og gif dig god helbred og forneyelse og sen dig fresk og sun snart hiem igen, som ieg hiertelig linges efter. Min compliment ber ieg tel her Müller og ver forseckret paa at ieg tel min død skal findes, min hierte aller kerreste Fretz din tro og oprrigtige ven og tiennerinde L. Juell

Copenhag 17 januari 1766

ps: Nu kom possten saa ieg feck det bref som ieg tacker for og gør mig ont, at du har ont for dit brøst, det er icke got da at reise og gud bevare dig ieg kan nock merge, at du er icke aldeles saa velforneyet som vei steller vos for og din mama har stadig det haab og tro tel Müller, at han søger og forneyer dig paa alle di maader, han kan og har alle tider et kerligt og ømt hierte for dig, at dig icke skulle vederfares noget som du skulle være mesforneyet over, lad mig dock endelig vide vorledes det er, om det er saa som ieg har skreven, di har sagt her om det lochement, du vel inte skrive noget og af andre kan man hørret og du kan vere forseckret paa, ingen skal læsse di breve du skriver mig tel, heller skal ieg talle tel nogen der om. Nu vel du reise der fra som vel er mens min søde gode Fretz indræt saa ier reise, at din mama dock kan faa bref en gang ver uge i det minste, tei ellers bliver hun møget bekømt og bedrøvet som har et ømt hierte for sit eniste baaren som enver kan tincke og hade hun icke den fortrolighed te Müller, at han lod dig inte vederfares og drog al mulig omsorig for dig saa tro ieg, hun gick i graven. I dag skriver hun self. Nu maa du give sort liberi, di maa alle her give sort liberi og di skal sørge et hel aar, fororiningen er i dag kommen ud, nu kan ieg icke skrive dig tel førren vei ved vor I er og vor man skal adresere brevene mens indrat din reise, saa at I kan faa ierre breve, at det icke skal gaa som da I reiste tel Strasburg, at alle dine breve blef legends der tel du kom der og du feg dem inte før som ieg ved var dock tongt for dig, at du inte feck bref fra din mama, ia

man skal forsøge alle ting i verden, behagelig og ubehagelig ting, derforre skal man dock icke lade modet falde eller blive melancolisk mens sla alle bedrøvede og melancoliske tanker bort og befalle gud sin sag og have set haab og trøs tel ham som udfører alle ting ud for sine børren tel det beste. Ieg haabes med gus hielp snart at se dig etableret og at du søger dig en brud op, da vel ieg glæde mig alt den del ieg kan bede dig da tag din helbred i agt og var dig for forkøllelse og natereiser helst i denne aarsens tid, nu gud han holde sin beskermelses han over dig og velsin og bevare dig fra alt det som ont og fortredeligt er og ver munter og slaa alle melancoliske tancker bort og skrif mig snart tel vor du er. Alle gode venner her lar helse og din gode ven fru Demersiere, i dag reiste min bror og hans datter til Møen igen og min bror Møsting skaal her over igen tel salig kongens begravelse om Horkløren kommer her ogsaa, ved ieg icke. Nu hels Müller, adieu søde Fretz lef forneyet og vel og skyn dig at reise vidre, gud ledsage ier paa alle ierre veie og bevare ier sig tel Hans, at han maa varte dig got op, Pathollem lar sin underdanniste respekt formelde, Brant og helle hussens folg.

Grevinde Schulins brev til Fritz, 18. januar 1766

Mein Hertz aller liebster Engels Sohn

Die Nachricht von dem Tott des Königges wirt meine Schwester dir mein lieber Sohn letzt Geschriben. Wir leben hir recht in onruhe, besonders ich. Mein Bruder ist mit seyner Tochtter heute gereist, wirt aber allein wieder zur Beerdigung des Königs kömmen. Die Trauwer wirt mir fil Gelt kosten. Mein Engels Sohn, du mus auch schwartzen Lieberey gegäben, das weis mahn auf ein Jahr, die andere Trauwer weis man noch nicht. Du solst mit zukünftiger Post weitter Nachricht erhalten. Ich bin von Hertzen bey aller Unruhe fergnücht wen du mein lieber Sohn nur gesund und munter bist, allein es gefält mir nicht, dass Sie noch nicht von Strasburg weitter Reissen wohllen, dan zukünftiges Jahr so Gott gefelt mussen Sie wieder hir seyn, lenger werde nicht Gedult haben können. Grüsse den Her von Müller tausend Mahl von mir mit der Verschigerong von meine Erkentlichkeit für die Liebe so er uns erzeigt und mit zu künftiger Post werde Ihn selbst schreiben. Dein Brif an C. Müller habe reichtig an im gegäben wie mich nach dir mein Engels Sohn verlangt kan und wil der nicht beschreiben. Gott erhalte Euch meine Lieben gesund und beheütte Euch für alles bösses. Diesses ist mein Wunsch Ihnen wieder zu sehen. Ich küsse dir tausendmahl in Gedancken und grüsse den Her von Müller

nochmahls. Ich bin mit der grösten Liebe bis im Tott mein Engels
Sohn zärtlige Mütter v Schulin
Copenhagen d. 18 Janij. 1766

13

21-1-1766

Minreste Fretz

Jeg har diggange at helse fra din gode mama og lade ier vide at befinder sig fresk og vel og tacker for din gode ven her heinner kert at I befinder ier bege fresk og vel velcketeyer vos hiertelig og som din gode mama icke har tid at har hun beet mig skrive hun maa messten ver eftermid alle dammerne for at erkynde sig vorledes vor god sig, som er hiertelig bedrovet og sorrigful for dende..... messtet gud som allene kan trösste hinner her sender ieg mama sørgesedelen du og Müller kand rete ier efter sørge, den sedel ser I vel er fra hoffet ellers den saa at enver kan sørge saa dybt som en velmue tel saa en borekonne kan sørge lige saa dybt meste damme og en borreman som end gehemraad ingen forskel giort..... vogne stregger sig kuns idere og din mama blir ... og befriet tel at betræge verrelser med sort tei det skal di inte ... kuns sort liberi alle og enver din mama lar inte sin vogen be... med sort for hun lar sig bere naar hun taar paa slotet og i.... hun icke møget i visiter saa hun vel spare den depansse somndre gør der kan spare at gørrer den depanse, der siges at vor gode naadig sallig konge skal have testementeret Fridensburg tel hans efterlate droning, ver dag kørre konge og presseserne fra Friderixberg her ind tel dronning heinner og saa snart at gemagerne som betræges medfærdige saa fløter kongen og presseserne her ind tel har foræret prins Friderig et span hesste her er.....dringer sked enver bliver i set embede det har ræt glæd.....Molg blef oberhofmarskalg hos kongen lige som hos s..... min bror Møsting skal her over tel sallig kongens begra..... klørren kommer vel og alle ting er stelle her i beyen ing..... ingen musig eller oreverger gaar i kergene saa alle ting vel gud saa snart begravelsen er forbi saa tinter tel Friderigstal fra min bror paa Lunsgaar feg ieg..... gudske fresk og vel og lar dig og Müller milion gang..... sig ved at I befinder ier vel og lever vel ieg kan med denne post inte lad dig vide noget neyt din mama er nu paa slotet, som lar dig og din gode ven Müller milion gange helse, gud velsin og bevare ier med gus hielp..... at se ier her hos vos igen lær nu brat at snage.....ørre

complimenter tei det ved du er møget anset paa og..... som du var en liden francos og en minister som..... med tiden skal blive nu vel ieg slute med at bede dig min compleiman tel din gode ven her Müller gud..... og lad ier leve forneyet og vel ieg er min levetid og..... tel min dod, min hierte allerke..... din oprigtige ven og tien.....

ps. Alle gode venner lar for melde deres..... dig og Müller, Spengler som speisste her i søndag.....velde talle med ham om de hun skal have set hus ilu..... tel s. kongens begravelse og han bad mig naar ieg.....at formelde hans compliman..... og hans gode ven her Müller og han haates at om I k..... vor hans bror var, at I da besøgte hans bror Müller hade lovet ham nu gud bevare ier

14

1-2-1766

Min hierte aller kerreste Fretz.

Det ska inderlig glæde mig at denne min skrivelse ma finde dig ved god helbred og forneyelse, ieg har hort af din gode mama, at I er reist fra Strasburg den 14., gud give kuns at din helbred og det brøst hade vorren god førren du reyste som ieg haates at du icke reyste førren du var ganske fresk og vel naar I nu kommer tel bage igen tel Strasburg sa holder I ier vel icke mange dage linger op der førren I fortsæter ier reyse vidre, at I kan tinge paa hiemreysen igen, tei tel kongens formeling vel din mama sa vel som andre, at du skal vere hiemme igen, i dag sa fløter vorres idsige konge og presserne og eingedronningen her ind fra Friderixberg som di har vorren siden sallig kongen døde, sallig kongens lig har lagt i 14 dage paa paradesingen og 2 timmer om formedage og 2 timer om eftermidagen ringer di med alle klojerne og i di timmer har det vorren folck tellat at gaa der op at se vorres gode sallig konges lig paa paradesingen, i kergen kan di icke blive ferdig med castronloressen liget skal staa under før om 14 dage, saa sallig kongens lig icke bliver ført tel Roschije før midie martzi, en stor skat har vor gode sallig konge efter lat sig, som er 12 teynder gul og den størse del skal have vorren croner og dockater, som stod i hans inderste cabinet vor af vor konge skal strags taget di 5 miliner og beordret Schimmerman at betalle paa sallig kongens udenlanske gel med di 5 milioner, her sender ieg dig forteinnelse paa al den avanseman som nu skede i forgaars paa Kongens gebursdag. Revenchlo fløter nu ner med sin familie fra slotet og sal bo for sig self fæltmarskalg

Ceincherming faar pansion Crisdereytoriom gaar ind. Der har du alt det neyt ieg kan lade dig vide dennegang min gode Fretz, ieg kan forseckre dig paa at ieg linges ret hiertelig at erfare vorledes du befunder dig søde Fretz, slaa alle melancoliske tancker bort og ver munter og forneij dig med du self finder der kan forneye dig, du kan vere forseckret paa at den gode gud gør alleting tel den ende tel din velfert og glæde og forneyelse gehemraadinde Demersiere var her i gaar og hun spurde vorledes vor gode gref Schulin befant sig og bad bade din mama og mig, naar vei skref at helse fra hende og det skulle alle tider glæde heinner og hendes man at høre, du befant dig vel og lefte forneyet, din mama som befunder sig gud ske lof fresk og vel lar dig og her Müller milion gange helse og forseckre ier paa hun befunder sig vel og allerhelst naar hun faar flitig bref fra ier og hun ved I er vel og lever vel forneyet og i morgen saa leger vei sorgen an med sort liberi og blaa og gulle og sorte ban tel skulterban, nu maa I og have sort liberi for I maa ræte ier efter ier hof her. Nu kom posten først og din mama feck dit og Müllers bref som hun tacker for og glar sig I befunder ier vel og at du er munter og diverterer ier got er hende kert at du linges tel Strasburg igen, er vel for du har vel nogen du linges efter, det er kuns scher ieg skriver ellers bad din mama I velde icke holde ier for ling op der, saa snart vei og ver var sa at I kunde saa giore I best I fort sate ier reise og kunde du tage vad tur du velde som kunde best forneye dig og muntre dig op og penge skulle du icke fates og vor du intet sket om at kome kunde du blive fra og hun tvilde intet paa at io Müller reissete med dig vor du helst velde og kunde mest forneye dig og muntre dig op og se noget du reisste inte for at studere, mens som en cavaler at bese verden og med telkommendes post velde hun self skrive dig tel vidre ver braf munter og forneye dig med vad du best seyenes og gør dig ingen bekømerlige tancker eller forestelling naar du nu kommer hiem vel du finde alle ting tel forneyelse og saa bliver du vest cammerhere og saa etabler du dig og taar dig en brud og lever med gus hielp forneyet og vel og ieg haabes ganske vest inu at leve den dag og have den glæde at se dig etableret min hierte, nu kom der bod fra oberhofmarchalgen, at kongen hade comformeret dig te cammerjoncker hos ham og telladelse at fortsæte din reisse paa et aar fra denne dato af, mes inte linger sa maa du indfinde dig her ved hoffet og det har din mama beet mig telmelde dig og der hos at gratulere dig tel cammerjonger hos Kong Christian den seyvene, fortel nu din gode ven Müller alt det neyt ieg har skreven dig tel skrif mig nu snart tel nu ved ieg icke mer denne gang at skrive uden at helse milion gange dig og Müller fra din mama og ber ieg og at helse din gode ven Müller fra mig her-

ren velsin og bevarre ier og ledsage ier paa alle ierre veie og lad ier leve forneyet og vel sammen og i enighed og kerlighed, det vel ieg ønske og vel da slute med forseigring at ieg min levetid og tel min dod skal findes min hierte aaller kereste Fretz din oprigtig og tro ven og tinnerinde

L. Juell

ps: Alle gode venner lar formelde deres respeg tel dig og her Müller gud velsinne ier adieu, lef vel

Mellem 14 og 15, udateret

Herr geheimeraad von Reventlau som tilforn nemlig d. 15. jan. har været udnævnet til oberkammerherre blev optagen i Elephantordenen, herr geheimeraad og oberhofmester Wind bestilt til at være geheimeconferentzraad og herr geheimeraad Rosenkrantz udnævnt til chef saavel for Land- som Søeetaten. Følgende haver faaet ordenen af Dannebrog, herr general Finck, herr general Arnsted, her kammerherre Schack, gesandt i Stockholm herr marschal Moltke og herr kammerherre og hofmester Reventlau. Til kammerherre ere avancerede herr marschal Rantzau hos prints Friderich, herr kammerjuncker, greve af Holck, herr kammerjuncker af Holstein, herr kammerjuncker Ludevig af Plessen, herr baron von Rantzou til Brahesborg, herr kammerjuncker Gregers Juul i Stockholm, herr kammerjuncker von Sperling blev bestilt til staldmester. Med ordenen de la Fidelite ere benaadede frøcken, hovmesterinde Numsen, grevinde von Schulenburg, fød Rosenkrantz, kammerherreinde Kaas, fød Juul, marschalinde von Moltke, fød Rosenkrantz, item cavallererne, admiral Hoppe og hofmarschal Moltke. Brogenhus har fat Reyssenstins amt i Vorrenbore og Reysensted er kommet tel Sorø igen og marskalg, som har fat det vide baan, skal vere president i Altona i von Qvallen sted, det er den Molck, som var marskalg hos kongen, da han var cronprens, cammerincker Host, som nu er bleven cammerherre, skal tel Stoghollem i Schages sted, som skal igen her paa camret.

15

8-2-1766

Min hierte aller kerreste Fretz

Som din gode mama icke har tid self at kan skrive ier self til altsaa

har hun beet mig, ieg velde skrive i dag og da helse dig og her Müller milion gange fra hende og lade ier vide, at hun gudskelof befant fresk og vel i alle mader og tinte nu ver dag paa at sete alle ting i stan tel ier hiemkomst at I kunde finde ier forneyet med, ellers har hun i denne tid saa møget at bestelle med hendes eylynimasion tel sallig Kongens begravelse, som menes at skal vere den 26 martzei, inu er salig Kongens lig icke kommet under castrondelores at staa sasom di icke kan faa kerken og castrondeloresen ferdig inu i 14 dage, saa han staa paa paradesingen i nu apartemansgemaget, som du ved vor er, eingedronningen Juliane Marie er fløtet op paa presese Lovisses gemager og skal vere og presses Lovise har fat di gemager igen som Kongen hade som cronpres og pressen Friderig har fat sit tafel for sig self, mens prensesererne di har ingen tafel mer, di speiser alle ved Kongens tafel om midagen og om aftenen speiser Kongen og prens Friderig og prensesererne hos dronningerne og vegxles saa om, en aften hos dronning Sophie Madalene og anden aften hos Juliane Marie, saa der holdes ingen tafel om aftenen en saaledes saa Kongen og droninger og pres, saa helle hersabet er samlet. Nielsen, som har voren hos Kongen som indformator, er bleven etaasraad og bibleitecaros hos Kongen og skal blive hos Kongen og alletider vere hos ham og skrive for ham, andre har velt hat og er og proponeret ham amtmantinnister og andre tiennister, mens Kongen har icke velt vorren af med ham, han har sagt nemlig kongen, at Nilsen har indformeret ham i hans christendum og hat stor umag med ham at indformere ham alt saa velde han gørrer ham alt got igen og saa skulle han blive hos ham og 15 hundrede rdal. skal han have om aaret, er det icke møget naadig og skønsom af Kongen at saadan en herre har skønsomhed paa den, der har hat umag med ham og lært ham, avanse mager er icke sked vidre en som ieg før har skreven, her fra kan ieg lade dig vide, at vei har en temmelig hor vinter med frost og sne, har I den saa hor dér, saa maa I gørrer dér som vei her og braf pute i cagelonen, din mama bad, at du velde helse din gode ven Müller fra hende og sige, at den teignin hun hade skreven med siste post at sende ham, kunde hun icke sende ham før med telkommendes post og saa velde hun skrive ier bege tel. Posten er inu inte kommet for Beltet er frossen saa di maa gaa med isbade, min bror Møsting er vei i dise dage ventenes, som har faat order at komme her over tel Kongens begravelse, nu i dette eybblig kom posten og din mama har fat dit og her Müllers bref, som var hende møget kert og glædet det heinner at erfare der af, at du og Müller befant ier fresk og vel og at I velde nu der fra og at du hade diverteret dig og hade vorren forneyet der og at du heller hade bleven der en gaen vidre, saa var hun forseckret paa

at hade du sag det strags tel Müller, at du velde heller blive der, hade han og bleven dér med dig, mens imedlertid saa bad hun, I velde naar I nu kom tel Strasburg igen, at I da saa snart muligt var at vei og ver vilde tellade det, I da velde page ind og reise vidre og icke holde ier ret linge op paa di steder I kom tel, mens tincke paa hjemreisen igen og velde hun med nesste post vidre skrive og nu hobtes hun I hade fot brevene om vorres naadig Konges død ogsaa sørgesedelen vorefter I maate i alle maader ræte ier efter og ingen musig holde hos ier, i onsdags var din mama med di andre damer paa slotet og condolere presseserne mens dronningerne taar icke imod condolens førren efter Kongens begravelse. Nu ved ieg icke mer at kan lade dig vide dennegang uden at slute med milion compliman fra din mama og mig tel dig og din gode ven her Müller, herren velsine og bevare ier og lad ier leve forneyet og vel, ia gud ver ier ledsagere paa alle ier veie, det ønsker den som sin levetid og tel sin død skal findes din opritige ven og tinnerinde, L. Juell.

ps: Alle gode venner her lar deres respekt formelde tel dig og Müller. Copenhag d. 8 febrv 1766.

ps. Min bror Carel fra Feyen kommer inte her over tel begravels, tei han er seyg, mens en del af i andre herrer derfra, fra min bror paa Lunsgaar skal ieg helse dig og Müller saa flitig, adeiu, lefvel.

16

22-2-1766

Min hierte aller kerrest Fretz

Det bref har ieg bekommet og glær mig hiertelig at se der af, at du befinder dig fresk og vel og vel ieg ønske, at du vel alle tider vere munter og forneyet og slaa alt mesforneyelse og melancoliske tanker bort og forney dig det beste du kan og med det, som du self finder der kan forneye dig og du har gudskelof icke nødig at fates noget, tei du kan faa vad du vel have og den største glæde er for din mama er at høre du er munter og forneyet og diverterer dig got. Nu for det første har ieg dig og her Müller milion gange at helse fra din mama og i dag hade hun inte tid at skrive siden hun hade saa møget at bestele med hendes eylineimass[ion], som hun skal have tel sallig Kongens begravelse ellers kan ieg i alt oprigtighed forseckre dig paa at hun er gud vere lovet fresk og vel og forneyet, naar hun kuns faar bref fra ier, at I er fresk og vel og du er munter og forneyet og saa bad hun du velde lade hende vide, om du hade faat di to hundrede regxdaller hun hade givet Brant order at levere dig

vegsel paa der, som du skulle have tel din egen forneyelse at købe smaa ting for som vaar tel din forneyelse og naar du velde have flere pinge tel lomme핑e, saa mate du kuns frit skrive Brant tel i Hambore tel paa saa møget du velde have, saa skulle du faa det inte dine reise핑e, mens dinne lomme핑e, som reines intet tel reise핑e kuns at du gier din vegsel paa saa mange pinge vel du have og da at det er icke reinet i di pinge som Müller skal have tel reisen, mes er pinge som du bruger tel din forneyelse enten at købe dig et ur eller andre ting som kan vere dig tel forneyelse og at du alletider kan have noget for dig self en liden summag, du icke skal tage det i smaa suma, nemlig i 10 og 20 r., det vel hun inte. Nu har ieg skreven fulkommen efter din mamas order, som hun har beet mig saa ieg haabes du tydelig forstor mig, nu noget andet, vad som paasserer de for det første kan ieg melde dig, at vor gode sallig Konges lig skal først paa onsdag staa i castrondelores i kergen paa onsdag, som er den 26 huius og saa menes, at den 20 martzi begravelsen sker, mens for veshed kan man icke vide og vidre avansemanger icke sked en som det som ieg før har skreven mens efter begravelse talles om en hoven forandring, som ieg skal lade dig da vide, mens der siges at eingedronningen Juliane Marie skal have sin hofstat for sig self og da skal alle heinner lackeier blive anploieret, en tel hofskriver og en tel keygenskriver, tel kellerskriver, taffeldegger saa att feing ver tel sin brug. Vad Pathollem bliver, ved ieg icke inu, mens alt det skal ieg lade dig vide, saa snart ieg faar det at vide, i dag er Kongen taget tel Frydenlun og speise tel midag og i gaar er Kongens cammertienner med hans familie reist tel Norge efter kongelig order at skulle forfeye sig ud af beyen, ieg har io skreven dig tel vor fore han er kommet fra Kongen, nemlig for han velde sete uenighed mellem Kongen og Revencklo og gøre Kongen opseeci imod Revenhlo og Kongen, som en fornuftig naadigherre, velde icke hørre det, men blef vred og gaf hans kammertienner afsken og som du ved, at sodan folck siger en hoven leyn, saa gick et og med ham, saa feg han order fra Kongen at skulle forfeye sig her fra, saa er han reist tel Norge, vores gode obermarskalg Molch er seyg som gør mig ont, ieg frygter for at han snart følger vorres naadig sallig Konge, tei hans død gaar ham møget ner, som han har endelig stor aarsag tel, di taller om en hoven forandringer som vel ske efter s.K. begravelse og alle husholningerne som er paa slotet skal afskafes, Revenchlo, siger di, har koft Gerloves gaar i Storremgaaden der som du ved Horkløren locher, da han var her, saa Revenchlo skal bo der med sin familie og inte paa slotet, oberhofmarskalg Molcke, som Kongen haar stor naade for bliver vel der som han er, som er mig møget kert, at Kongen kan got lide ham,

tei ieg kan forsechre dig at han er en ven af din mama og dig og har han lat sige tel din mama, at linger en i dag et aar maate du icke vere borte, saa maate du vere hiemme igen og din mama lod og sige, at du skulle tel den tid vere hieme igen, min bror Møsting er her og bliver her tel Kongens begravelse, hans skal bære himlen over Kongens lig tellige med 3 andre rider og saa skal han ride ved siden af ligvogen ved kisten lige tel Roschyl og di 4 ælste af sali Kongens cammeriuck skal ver holde i enderne af ligklædet, mens di skal gaa tel fods helle sermonien skal ieg sende dig skreflig, du kan lesse lige saa got som du saa det og ieg kan lade dig vide, at saa snart sallig Kongen er begravet bliver prensese Sophie Madalenes mariache declareret med cronprensen af Sverrig, mens vor snart mariachen eller formelingen sker, ved man icke inu, der siges vel tel efter host, mens gud om det sker før, der har du alt det neyt ieg kan lade dig dennegang vide, din mama bad mig, ieg skulle bede dig at du velde helse her Müller fra hende og tacke ham for hans bref, hun hade fat og giore hende ont, han hade vorren saa seug, men glæde sig at han skref, han var vel igen og ønsket ham af sit hierete god bedring og skulle glæde hende, at han var ganske restureret igen og bad hun dig saavelsom Müller, at I velde tage ier i agt for forkollelse som kunde saa let ske i denne sterge kulle det var og I maate braf divertere ier og gaa i selskab, vor du kunde have forneyelse og fant du kunde forneye dig og inte sede hiemme i ierres lochement og inte have noget at opmuntre ier med, det var inte for dem, der reiste ud i fremmde lan for at se sig om og lære at kende politesser og artigheder og bekenskaber med andre nasioner munter og fresk og fri og ferm intet tvongen og bley, mens som caveleerer bør at vere, ieg kan helse dig fra din gode ven mad. Demersiere, i vinter har hun ingen selskab, alleting er møget stelle her, ingen selskab, ver lever for sig self, alle ting stelle siden s.K. død, conssielledagene gaar di tel cur hos Kongen, der er alt den divertisman her er, en hoven vers bliver giort over s.K. død som ieg samler og gemmer tel dig, tel gud vel du kommer hiem, iblant andet er der giort et fransk vers af den preysse minister, Borg, som er møget artig og smog hade det icke kosstet saa mange postpinge, hade ieg gerne sent dig det, nu saa snart vei og ver bliver nogenledes saa reiser I vel fra Strasburg, mens indret saa ier reise, at I kan have bref fra vos og vei fra ier, nu vel ieg slute med min bror Møstings compleiman tel dig og Müller og ber ieg og helse her Müller fra den som sin levetid og tel sin død skal findes min hierte allerkereste Fretz, din oprigtige ven og tiennerinde, L. Juell

ps: Min søde Fretz, saa du din smoge lile contesse i Manhem, Müller roser hende saa meget for din mama, saa hun holder ret af hener, om hun bliver hendes sveigerdatter, er gud bekendt, skrif mig nu snart tel, alle gode venner lar dig milion gange helse nu gud vel-sin og bevarre dig, lef forneyet og vel og skrif flitig, adieu søde Fretz.

17

15-3-1766

Min hierte aller kerresste Fretz

Det skulle meget glæde og forneye mig at erfare at du befant dig ved god helbred og forneyet, muntter og vel i alle maader som gud i hemmelen give og er forseekret paa at den gode gud ogsaa gør det og har og din gode mama og den tro tel din ven her Müller at han paa alle maader forneyer dig, nu maa ieg lade dig først vide vorledes vei lever her, da har ieg dig og her Müller million gange at helse fra din gode mama, som befunder sig gudskelof fresk og vel i alle maader og linges kun efter at faa bref fra ier at I snart vel begive ier vidre paa ier reisse og at hun med første mate faa ier reisserulle paa vorledes I vel tage ier tur, nu begynder foraaret her at komme, i gaar da var det saa deilig ver, at din mama og ieg gjorde en liden tur tel Friderigstal og speisste hos Springer og kom saa her hiem i aftes igen, der var meget angenemt, mens sne og is laa inu paa adskillige steder og paa Furscøen la og issen inu, mens vel veret blive saaledes som det nu i en 8 dage har vorren, saa kan man snart vente det grønne, saa velde ieg kuns ønske vei hade vor gode gref Friderig hiemme igen saa kunde forneyelsen vere complet det ved gud ieg inderlig og af met hierte ønsker at den tid var omme og I var vel hiemme igen, nu maa ieg først lade dig vide vad neyt her passerer da siges at pressesens mariache skal declareres strags efter paasske nu paa tisdag skal vorres allernaadiste sallig konges lig førres tel Roschyl, det er det siste, ia alle og enver beklager den naadige herres død og mange vel og faa at finde det og safne ham gud beret saa sant min bror Møsting som hafte løfte paa hans datter at skulle komme tel pressesen Sophie Madalene i frøcken Lebzos sed som nu skal have brølop paa fredag, saa heder det at siden at pressesen skal om en 3 a 4 maaneder formeles, saa var det kongen kuns tel bekostning at formere hendes hofstad, tei naar pressesen gaar bort, saa faar hun ingen af sine hofdammer med og saa maa kongen give hende pansion og alle ting bliver taget paa menache, saa min bror er hiertelig bedrøvet over han icke feck hede tel hove, der

talles om en hel hoven forandring som skal ske efter begravelsen, som ieg skal nog lade dig vide, i dag tincker din mama og ieg at velde i sloskirgen at se sallig kongens castrodelons og bliver regallirne i disse 3 siste dage nerbrag og staa ved liget i di 2 timmer, der bliver ringet og linger en tel torsdagen efter begravelsen bliver der intet ringet med clogerne, nu har enver saa travelt med at gørrer deres indratelse tel deres eyleymasionner paa begravelsens dag og di ved icke vor pregtig di vel have det for at lade se vor heyt di har ælsket den naadig sallig Konge, gehemraadinde Demersiere har beet din mama at staa her at se prossisionnen med liget, som kommer her forbei og saa har din mama lat hende og gehemraaden beet at speise her om aftenen og saa kommer Borbo og hans konne og cammeringer Walnut og hans frue og etaasraad Schrøder og hans frue og nogle som mad. Demersiere taar med sig, som er vel mad. Kaas hendes søsterdatter, saa vei faar fult op den dag og her paa den blaa sal kommer Jens Hansen med sin familie og presicø og saadane følge, der har du helle stasen, din mama bad, du velde hels her Müller fra hende og sige hun hade skreven ham tel og sent ham en liden tegning paa noget, mens som han inte hade skreven om han hade fat den altsaa vesste hun inte om han hade fat hinners bref eller icke, ver posdag skriver hun ier tel og hun ved icke om I faar hinnes breve, for I skriver inde om I faar dem eller icke og saa bad hun saa møget, at du og Møller velde gorre ier reiserute, vorledes I velde tage ier tur og sende heinner og I velde icke holde ier linger op i Strasburg, hun mente I nock kunde verre ked af at lege der linger uden I hade noget saa kert dér, I kunde icke tage der fra, hun bad, at du og Møller velde endelig indræte ier reise saa hun kunde have bref fra ier ver uge og I fra heinner og hun trode Müller tel, at di steder, som du icke hade leyst at komme, icke reiste med dig og at holde ier linger op paa et sted en du fant dig forneyet, giorre din gode ven icke, saa I maate overlege med verandre, som I self velde og I kunde vere vel, pinge skulle icke fates, naar I hade fornøden og med nesste post saa feg hun icke tid at skrive for det er Kongens begravelsesdag uden der var noget magtpaalegen, mens er der noget neyt, som ieg kan tinge du velde gerne vide, saa skal ieg skrive dig det tel, nu gud velsin og bevare ier og før og ledsage ier paa alle ier resveige, min compliman tel din ven her Müller ber ieg at formelde, min bror Møsting lat ier bege flitig helse, vor nest ieg min levetid og tel min død skal findes, min hierte aller kerreste gode Fretz din oprigtige ven og tiennerinde L. Juell.

ps: Skrif mig snart tel, vor du er munter og forneyet, i agust siges pressesse Sophie Madalenes formeling skal vere, saa gaar hun te

Serrig og ugen efter paaske bliver declarationen og alle dammerne skal vere i rober og siden i sorig igen efter den galledag, nu kom din mama og ieg fra kergen, vor vei saa den staas og gehemraad Demersiere og frue var der som lod dig milion gange helse og mange andre gode venner, nu gud velsine ier, adieu, lef forneyet og vel, ingen grillen eller melancoliske tancke, mens tuchur bon humor e contan og kom snart hiem.

18

13-5-1766

Min hierte aller kerreste Fretz

Jeg vel ønsse og haabe, at dette maa finde ier bege fresk og forneyet og vel og at du er i complet forneyelse, ieg kan lade dig vide, at din mama befinder sig gud vere lovet ganske fresk og vel og efter hendes order maa ieg første telmelde miline helsen fra hende tel dig og Müller for det andet, at det var saa som hun med siste post hade skreven dig tel og maate I tage den nermesste veig tel Parris og gaa som I hade skreven over Lion mens icke gøre nogen omveie mens gaa den nermesste veig tel Paris, som ieg skriver, for det andet at det talles om at Kongens krøning skulle blive strages efter formelingen og salvingen skulle ske i Vor Frue kerke i Køvenhaven, mes ret veshed ved man icke, alleting gaar ret i comfussion og iavet paa med en hast, det var ganske uventelig, at formelin og krønning skule have sked saa hastig som det nu skal, hade man ventet det, hade det vorren got, I hade begivet ier før paa reisen fra Strasburg, saa hade I vorren vidre avanseret paa reissen og nermer paa hiemreissen, reglemanet tel dammerne som di skal klæde dem tel Kongens formeling og ellers naar di gaar tel hove feck di i gaar og sender ieg dig sedelen her du og Müller kan se, nu for det første maa ieg lade ier vide, vem der antaget te dammer hos vorres telkommendes Dronning, da for det første cammerherinde Plæs tel oberhofmessterinde og frøcken von Ein som cammerfrøcken og frøgen Rabe, frog Schel cammerherre Wedels datter og en frøcken fra Holstin, ves naven ieg har glemt og saa contesse Molg, der har du alle di ney hofdammer og Bodmarg tel overhofmesster som er i Eingelan, vidre er icke udnenet, vad neyt her er passeret som icke er gud beret ret got, gref Wedel, som var hofmester hos pressese Sophie Madalene, som har gref Molges datter, feck i sinde i fredags aftes og skød sig sel iiel med en pisttol paa sit cammer og døde strags, mens ingen ved vorfore og ingen har kunt merget nogen mesforneyelse paa ham i nogen maade, saa di kan icke begribe vor

han velde gørrer det uden ret af fandens inskydelse, saa enver christen og gus baren maa ret inderlig bede, at gud vel regere og bevare en fra den lede ans inskudelse og disperasioner, lider man nogle fortredeligheder, saa er det bedre at lide tolmodig den korte tid, saa faar det dog ende, hofmod gør møget ont i verden og det siger di, han skal have vorren og skal have hat en umetelig ambisin, gud ved det, saa gaar orret, den stages gamle gref Molg saavel som hellem famillin skal vere hiertelig bedrøvet, som man kan tinge og det gør mig ret ont, at gref Molg skulle faa den hiertesorrig, i lørdags skede den uleyge, at cammerhere Ranzo breget sit ben, di var en del som red med Kongen og da hade di sat et vedemol paa vem der kunde ride gesøindes, saa snublet Ransos hest og han falt af og hans ben blef hingenes i stifbeylen og saa breget han benet met over og saa rende hesten og ingen vesste af det, før di saa hessen kom allene, di sulle se dem om, da laa Ranzo paa margen og hade brut set ben og saa feck di en vogen fra det nærmeste sted, som vor Jegersborre og kørte ham der tel, der har du al vad er passeret siden site post, din mama skref ier tel, som var dato den tiende may, fra din mama skal ieg lade ier vide, at i morgen vel hun tage in tel beyen for at talle med gref Molg og da med neste pos lade ier vide vor snart crønningen skal vere og vor efter I kan rete ier med ier hiemreise som ufeilbarlig I maa vere her tel den tid. Min hierte Fres, tag nu den nermesste veig I kan tel Paris og hol ier icke linge op paa nogen sted og saa bad din mama, at I velde icke forsømme at skrive vor I var, hun kunde vide vor I kunde faa hendes breve i denne tid, der laa saa stor magt paa saa som det var om din timmelig velfert hun i verden strafte for. Milion helsen fra din gode mama tel dig først og sist ogsaa tel din Müller, gud lad ier leve forneyet og vel paa ier reisse og før og ledsage ier, jeg er min levetid og skal findes tel min død, min hierte allerkerreste velsinede Fretz, din oprigtige ven og tiennerinde L. Juell

ps: Alle her lar formelde deres respekt, det er sant, din cousine kommer inte tel hove, tei alle plasserne er besat, som ieg har skreven.

19
24-5-1766

Min hierte aller kerreste Fretz
Jeg tacher dig for det kere brev og glær mig at erfare der af at du befinder dig vel, gud fremdeles bevare ier og gif ier fremdeles god

helbred og alt self ønskende forneyelser i di fremmede lande, nu maa ieg for det første fra din kerre mama helse dig og din gode ven Müller milion gange og lade ier vide, at hun gud vere lovet befinder sig fresk og vel og tacker ier bege for ierre breve, hun med denne post feck, velget glæde heinner møget, at I befant ier fresk og vel og I var saa veit avanseret paa ier reise og var hun møget velforneyet med den tur I hade taget ier for og fant hun, at det var møget avantsassieus for dig, at du kom paa di steder vor der var et hof, vor du kunde profitere og blive bekent og da at destobedre at lære pollitesse og sivilitet og sligt og blive fri og føre en diskors og slig som hør tel en hofman, som du er, en cammerioncker og paa mandag vel gud, saa vel din mama tage hen tel Berrenstorf, vor gehemraad Berrenstorf er nu og talle med ham og da med neste post vel skrive dig og Müller tel, nu maa ieg lade dig vide videre vorledes vei lever, da var din mama og i Køvnhaven i ondags og blef der om naten for din mama skule have odiens hos eingedronning Juliane Marie, som hun og var og den naadige dronning var møget naadig mens hiertelig bedrøvet, Kongen som gør sig alt umag for at muntre hende op og ved icke vad forneyels han vel gøre hende for at muntre hende op og Kongen er nu paa Friderixberg, kør ver dag ind for at se tel ingedronningen, hans fru moder og persvaderer hende mellem at kørre ud at speise ude paa Frederixberg hos ham, saa den naadige herre han omgaas hende ret som en søn omgaas sin moder og det hele kongelig herskab lever saa kerlig og enig med verandre, saa det er en glæde og løst at høre og se og enver glær sig der over. Revencklo er nu reist tel Holstin for at bese sit gos og har permission paa en 6 uger, den gamle gref Molg, som oberhofmarskalg er alle tider ude hos Kongen og kør med ham, hofmarskalg Molg har taget sin afsken fra Cammercolegiet, som du ved han saad som presses i og har faat 800 rdallers telleg og bliver marskalg som han har vorren og inte vidre, den gode gamle Molg, han har sorrig nock, det var en stor sorrig for ham med hans sveigersøn, gref Wedel, der med saa fri hu og med saa overleg skyde sig self iiel, skriver nogle af sine gode venner tel og taar afsken med dem og recommanderer sin konne og børren tel dem, ia skriver tel pressesse Sophie Madalene tel og ber hende at bede Kongen om at hans frue maate neyde tel pansion efter ham di 15 hunrede rdaller, som han om aaret hade tel gache, som hun og beholder, senner bod tel docter Berger og lar ham komme og siger han maate gaa in tel hans frue, hans kamertinner sender ud efter et skelleri, løveren ud tel Bierregaar med breven og ingen kunde merge noget paa ham, da han nu feck vist ver sine veie, giore han da uleycken og skød sig død paa stedet, da kammertiennen kom med portrætet,

fant han herren død med hans flint ved siden og svømmet i hans blod, var det icke bedrøvelig, di siger, der skal vere over hundrede tussen rdaller gel efter ham, saa hans arvinger gaar fra arf og gel og di siger, det skal vere aarsag tel hans disperasion, gud regere enver christen og gus baren fra slig disparasion, nu siger di, at Casper Molg skal ver ganske blin og den lile Molg, som vor i Leibzei, da du var dér, skal vere gaaen ren fra forstanden ligesom broren, er det icke bedrøvelig for den fader, han har og sorrig den gode man, vor snart at formelinen og krønningen skal vere, ved man ingen veshed om inu, er inu inte fastsat i disse dage er passeret en slem sag med nogle scøoffiserer møget skammelig med et fruentemmer, en soldattekone. Nu har der ingen apartenan vorren siden den svenske cammerhere reisste alt musig er her forbuden tel sørgeaaret er forbe og inu gaar di i den deybe sorrig, en er icke forandret, i morgen har vi den store Bededag, som er for at bede gud for vorres nodig Konge om en leygelig regering i hans unge aar og fremdeles, Kongen har foræret prins Friderig Sorgenfrey og et span hesste og i onsdag saa tragterte prens Friderig Kongen og Dronningerne og presseserne her paa Sorgenfrey om midagen, der har du alt det neyt, ieg kan lade dig vide, som du kan fortele din Müller, nu maa ieg lade dig vide vorledes det staar paa Friderigsthal, da spasserer din mama braf og har nu fat sin allé messten i stan og 2 natergaale lod sig iaftes her hørre, som din mama med stor forneyelse sad i speisestuen tel kloget et og hørte paa, vel di natergaale nu blive her, velde det vere møget forneyeligt, i gaar var her Seynheiter og hans konne her og speiste, Horbo og hans frue var her for end 3 ugers tid siden, siden har vei icke set dem, gehemraadinde Demersiere og gehemrad er her i Leynbey, hun lar dig flitig helse og hun rovernock paa, at du maa endelig lære det franske sprog at snage det frit og vere inte saa bley, som du har voren, men snagsom og leystig og braf at gørrer complimenten som du nog lærde der ude ved hofferne saa hun bade hun og hendes man holder møget af dig, det saa hun, vor gode oberhofmester Vindt han gudskelof kommer sig nu, han har hat vassersot i brøsted, ieg har io lat dig vide, at Pathollem er bleven hofferer hos eingedronning Juliane Marie og skal have 300 r. om aaret tel gache og 8 r. kostpinge om maneden, naar di leger paa landet i den tid elles inte og nu først i juni teltrader han sin tienniste og Frans er bleven Dronningens munskinger, Pathollem er møget forneyet og naar di tel vinter kommer fra landet vel han have brølop med hans madame, nu ved ieg inte vidre denne gang, at kan lade dig vide, din mama bad mig, ieg velde bede dig du vilde helse Müller fra hende og sige ham, at den lile sedel med opskrift paa hade hingt fast ved laget paa det bref som la inden i

hans brev at en var reven itug, altsaa bad hun, han velde sende hende end anden lile sedel med første post. Nu vil ieg slute med at ønske fremdeles møgen leycke og velsinnelse tel ier videre reisse, herren vore ier førere og ledagere og sen ier fresk, forneyet og vel i alle mader omkring i di fremmede lan og omsider vel hiem igen, min compliment ber ieg tel din ven Müller fra den som uforanderlig tel sin død skal findes min hierte allerkerresse Fretz din opritige ven og tinnerinde L. Juell

ps: Alle her lar formelde deres respekt heye og lave, rige og fatige, din Sansosi lever got og er møget afholt for sin herres skyl, nu gud bevare dig, lef vel, gud ved om du kan læse mine breve for mine eyne er kuns svage saa ieg maa skrive med briller, nu gud velsine dig, lef forneyet og vel, Christian talte ieg med i Køvenh., han lar dig flitig helse og bad du velde helse Müller fra hans mor og ham, di var fresk og vel.

20

10-6-1766

Min hierte aller kereste Fretz

Det skulle inderlig og hiertelig glade mig og din gode mama at erfare, du og din gode ven Myller befant ier vel og lefte forneyet og vel sammen, her fra kan ieg lade dig vide for det første, at din gode mama befinder sig gud vere æret fresk og vel og promenerer ver dag i en tre, fire timmer i Sporreskul og i haven ogsaa runten om og saa har hun den forneyelse og har faat en natergaal, som har beyget sin rede her, velget forneyer hende møget og i onsdags hade vei fremmede, nemlig her Spingler, som din mama bad her ud, siden hans bror hade vorren saa artig imod dig, da I var dér, ellers lever vei som vei plæier, fates vos alleneste din nerverelse som vei linges alle hiertelig efter din hiemkomseht, som vei kan med gus hielp vente snart, vor here spar dig kuns ved god helbred og sunhed og du maa leve forneyet og vel der ude i di fremmede lande uden fortredeligheder min hierte Fretz, din mama siger at skal have skreven dig adskillige gange tel, at naar du velde have schatolpinge, saa maate du kuns trage en vexels paa heinner tel Brant i Hambore paa saa mange, du velde have 3 elle 4 hundrede rexdaller, saa mange som du seynes du vel have tel din plesser og di pinge kommer slet inte dine reisepinge ved, som I faar at reisse med, mens alleneste du skal have dem tel dine lommepinge og spellepinge og vad ellers du kan have løst tel og uden at gørrer reigenskab for vortel du gir dem ud

uden du for dig selv vel teinne dem op, tei din mama vel icke have, du skal vere uden pinge, heller icke at du skal tage dem i klatevis et par rixdaller eller en half snes, mens du alle tider skal have et par hundrede regxdaler i det schatol, du kan selv tage tel, naar du vel have nogen og din mama venter ver postdag at se en vegsel fra dig med det naven under, som velde møget forneye hinner og ieg har og skreven dig tel derom, mens du inu var i Strasburg. Nu maa ieg lade dig vide vorledes alle ting gaar her, da for det første befinder sig det helle kongelig hus sig fresk og munter og vel og det er en glæde at se det helle kongelig hus saa kerlig og enig di er og omgaas sammen og den gode gamle eingedronning Sophie Madalene gør med, vad di unge gør for at forneye dem, saa hun bliver ung igen, hun kør med paa munstringen med presseserne og gør alle ting med, i denne tid har kongen lat sin helle garnison exserseret og passeret reøeven og selv set sit manskab igemmel og er Kongen møget for militierstanden og gerne vel have alle tel offiserer, artig gick det med cammerioncker Sperling, først ved du, han blef reissstalmester, side cammerherre og nu er han bleven retmesster i Gaarden tel hest møget imod hans vilie, han unskulde sig nock, han inte forstod det og hade icke lagt sig efter at lærret, ia alt hans unskylning hialp intet, Kongen saa, han kunde lære det og han skule vere det, saa maate han tage imod som Kongen velde og jegermesster Gram skal og verre bleven ritmesster i Gaarden og di siger, at Kongen vel have at alle hans cammerionckre, som ingen gache har, vel han have skal vere offiser, mens dock der hos gørre deres opvartning som cammeriongere og saa har di der offisergache at holde dem med i steden, di nu har ingen gache, saa di, der nu har løst tel at vere offiser, kan let blivet i denne tid. Lanmelissen skal nu retes op paa samme fod, som han har vorren før og alle di offiserer, som da blef casseret og sat paa pansion skal amploieres igen og Kongen vel have sin armé paa fod igen, som en har vorren før, commandør capturing Gyldeckrone har faat gref Larvis diveision og er bleven commandør og cammerhere Kaas har faat Rømlins division og Rømling generaladmiral, Larvig har inte faat afsken, mes bare mestet sin division, oberhofmarskalg Molg kørrer og rider alle tider med Kongen, obercammerhere Revencklo er inu i Holsting, ambasseduren er alt reist, du ved han feck sin rapel fra sit hof, saa du ser ham nock, naar du kommer tel Paris, inu ved man inte telvesse, vor snart Kongens formelin sker, om det bliver som ieg før har skreven, mens salvingen menes icke at ske førren tel foraaaret, saa med gus hielp est du hiemme igen, gud ved ieg hiertelig linges efter ier hemkomst, i gaar var gehemraad Demersiere og frue an visit her og di bege bad at helse dig flitig fra dem, nu er gehem-

raad Win møget sey, saa der er ingen stor hob, at han lever, nu ved ieg inte mere neyt at kan melde dig denne gang, din gode mama lar dig og din gode ven Müller milion gange helse og nu i 3 post har hun ingen breve fat fra ier vel dock hobes, at I befinder ier vel, i gaar sende gehemrad Berrenstorf en af hans dommestiger her hid med en compliment tel din mama og bad naar hun skref dig tel, hun da velde sende dig dette bref som ieg sender dig her med en compliment fra ham og der hade han skreven en tel, som skulle bevise ier al politesse, tel Teyrein kunde han inte skrive for ier, som der var ingen som han hade nogen kenskab tel, saa din mama sa, at naar du nu feck dete bref, saa saa I udenpaa tel vem det var, saa kunde du kuns sende din tienner hen med det tel den person, det giordes intet nødig, at du self overleverte ham det, du kunde ved tienneren sende det, I bliver vel icke ret linge der i Geneve, der vel du nock icke faa stor leyst at holde ier ret linge op, tei der er io ingen uden luter lærde og ingen hof og du maa endelig lære at vere en fulkommen hofman, offiser kan du alletider blive, naar du har leyst tel et helst i denne tid, da vorres naadige Konge er møget for offiserne, mens ieg tror ganske vest, ad du bliver en stor minisster i steden for offiser, hade du bleven lingere i Strasburg, saa hade ieg vorren bange for et, for der tror ieg du hade icke mange andre at omgaas med der og ieg tror, det var icke af di finnestes slags folg dér, din mama siger, at fra sas(?), som du har skreven heinner tel skal du have vorren møget forneyet, som har møget glæde heinner med neste post vel hun self skrive ier tel, i 3 post ingen breve faat fra dig eller Müller, haabes dock, at faa bref med nesste post, gud ved om I har faat vorres breve siden I skriver intet derom, nu gud velsin og bevare ier og ver ier fører og ledsagere paa alle ier veie og stig, inu engang milion compliman fra din mama tel dig og Müller og fra mig ligesaa, som sin levetid og tel sin død skal findes, min hierte aller kerreste velsinede Fretz, din oprigtige ven og tiennerinde, L. Juell

ps: Alle her lar formelde deres respekt, Christian kan ieg helse dig fra for en 3 ugers tid vei var i København talte ieg med ham, mens siden har ieg icke set ham, skrif mig nu snart tel, det er sant, din mama bad ieg velde lade dig og Müller vide, hun hade fat en stor raretet, en insegt som kaldes Sant Hans Orem om aftenen i mørge, saa skinder den som et leys, som er manifig at se, nu gud bevare ier, lef vel og speis af det besste og forney ier det besste i denne hede I kan og tag ier sunhed i agt som er det fornemesste og hol ier bor for ier self, som er bedre en gaa paa speiskorter imellem ube-kente folck, I har gudskelof raad tel et og kan gørret at holde ier

eget bor, nu i dette eyeblik kom prost Lindegaar her og vel speise med vos tel midag og i morgen kom passtor Mynter, det er den ney teyske prast, her Ronne er inu kuns møget svag, Schonheiter er nu braf fresk igen.

21

16-12-1766

Min velsinede hierte aller kerreste Fretz

Det glær mig møget at hørre af din mama, at du befinder dig fresk og vel i Neapoles og skal møget glæde mig at hørre, du var leygelig og vel derfra igen, velget vei inderlig med bøn og sog tel gud ønsker, nu maa ieg lade dig vide vad neyt her passerer, for det første saa har der vorren masskerade paa slotet en gang og forgangen taarsdag bal in dommino og i dag apartemang, vor unge dronning er møget munter og leystig, gehemraad Berrenstorf har faat sin afsken fra Ecomnomei og Commerscoleget og siges, han vel og tage sin afsken fra hans andre charcher, beskopen som var bleven kongens confessionarius skal nu icke vere linger confessionarius, her i Kongens have bliver giort plas reydelig vor Kongen vel have tel exserserpalas i steden for den var paa Grønlan før og vel Kongen, siges der, at vel tel telkommendes sommer have sit sommerhus paa Rossenborger slot og paa Frederixberg og vel han self give generaalparolen ud ver dag og der talles om at der kommer med det første ud en klædesforordning ud vorledes den bliver, ved ieg icke, Kongen er ver dag paa paraden og er saa naadig mod alle og enver og han faar og saa mange supliger ver dag og er saa naadig og taar imod dem, Revencklo med sin familie begynder nu at fløte med sin familie fra slotet, tei vor naadige Konge vel icke have linger husholninger paa slotet, det er alt det neyt, ieg kan lade dig dennegang vide, di taller om, at der skal setes en hemmelig com-mision over gref Molg, at Kongen vel vide vor i at hans sallig her faders gel var bleven saa stor og vor pingene var bleven af, som var indkommen og saa vidre, gref Ludevig Molck hør eller ser ingen, saa han seder der med alt sin visdom, gud give vei hade dig vel hiemme igen, saa maate di have slugt al den visdom der var tel, som søger den alt for sterg og bedrøver andre, ieg tror min hierte gode lille Fretz, at du faar vergen din mamas eller mine breve, siden du aldrig skriver et or derom og din mama eller ieg skriver dig ver posdag tel, saa vergen hun eller ieg kan begribe vor vore breve bliver af uden andre faar dem, ieg har paa din mamas veine skreven dig tel, at naar du velde have pinge, du velde kuns træge

vegxel paa hende, saa mange du velde have tel din egen casse eller chatolpunge skulle du faa som du kunde have tel din egen forneyelse vor tel du self velde bruge dem uden at gøre nogen reigensk. for dem. Min hierte søde Fretz fates dig noget, saa skrif et, saa skal du faa et, gud ved din mamas hierte er alt for ømt tel at du skule fates noget eller at du skulle have ringeste mesforneyelse, det velde gøre hende møget ont om hun vesste noget vederfores dig noget tel mesforneyelse eller noget blef dig negtet af vad du velde have enten et eller andet, vad det kunde vere, det var og stor seyn, nu haabes ieg nest gus bistan at kan snart vente dig hiem, krønningen siges at skal vere sist i april og en skal vere her i Sloskercken, dit span hesste staar paa Lunsgaar parat naar gud vel du kommer der, gehemraad Horklors frue har gjort bassel og faat en søn, nu vel ieg slute med milion helsen fra mad. Demersiere først, siden fra alle gode bekendtere og gode venner her tel dig, her Müller ber ieg at helse vor nest ieg min levetid og tel min død skal findes, min hier-te allerkerreste velsinede Fretz din oprigtige og tro ven og tinnerinde, L. Juell

ps: Herres æggle læire sig om dig og ledsage dig paa alle dine veie, o søde gud bevare dig og ledsage dig paa alle di farlige veie, du kommer.

Copenhag d. 16. december 1766

22

16-2-1767

Min velsinede hierte aller kerreste Fretz

Det har hiertelig glædet din mama saavel som mig at hun feck bref, at I var leygelig og vel var kommet tel Teyrin og befant ier fresk og vel, gudskelof at du er vos saa møget nermer og haabes med gus hielp i april at se dig hiemme igen velget inderlig glader vos alle, din gode mama lar dig og milion gange helse og hun befinder sig nu gudskelof ganske vel igen af sin brøstseyge og har hun self skreven dig tel med forrie post, mens for ieg skulle skrive dig alt det neyt, her var, maate ieg i bag(?) skrive, da for det førset da skal der vere maskerade paa torsdag og om 8 dage lige saa for siste gang før fasten, som da indfalder og har Kongen vorren saa naadig og tellat alle og enver, som velde maskere dem, at maate komme paa maskerade, skræder og skomager anfeing fra den nederstan tel den heyeste uden forskel, som er møget naadig af Kongen, nu noget andet, vor naadig Konges salvinsfæst eller krønning kaldet er nu

fastsat den første may og det er vest og sant og efter krønningen skal der vere carosel og saa der efter vel Kongen mynsstre og saa vel han gaa tel Holsten og naar han kommer telbage vel han have campeman her, det er alt det neyt ieg kan lade dig vide, ieg kan lade dig vide, at gehemraad Berenstorf lar sig gørere tel krønningen en klenning af mørgeblaa atlask og bliver belagt med alle coulur schennillier som en broderie i steden for sølf og gul, tei di maa ingen sølf eller gul bere uden offiserer, min bror Møstings klenning sende ieg dig prøve af, at du kunde se hans, nu lar du dig nog gørere der nogle klenninger, du kan have her tel den tid, for der i Paris kan du best faa det, som er smogt og din mama siger og at skreven, du maate lade dig gørere klær der, at her er inte som du kan faa og saa hobes hun at du er her vest som hun har skreven meddig april saa du kan verre her end tei tolf dage for krønning skal vere med neste post vel hun self skrive dig og Müller som hun ber at helse fra hende, nu skal di med første tel at vele en præst tel teys kerke i her Ronnes sted, som har sagt si fra embedet siden han var nu saa svag og gammel, han inte kan betienne prægestolen mere, Kongens obersking gref Holg er bleven steftamtman i Norge i Christianssand steft, det er alt det neyt ieg denne gang kan lade dig vide, nu vel ieg slute med flitig helsen fra din cousine og alle gode venner her, ieg ber at helse din ven her Müller fra mig, som sin levetid og tel sin død skal findes, min velsinede hierte aller kerreste Fretz din oprigtige ven og tiennerinde L. Juell

ps: Her sendes et bref som er kommen tel dig fra Sverrig, nu gud velsine og bevare dig.

23

3-3-1767

Min hierte aller kerreste velsinede Fretz

Jeg tacker dig for din møget kerkomne bref, velget var mig en stor glade at se bref fra dig, mens hade du icke set din coussines naven i Stascalenderen, saa hade ieg icke hat den glæde at fat bref fra dig, mens ieg har dock for leinge siden skreven dig et tel og lat dig vide hun var ude i Altena og hende vor Dronning og helst dig fra hende, mens som du inte svarte mig derpaa, saa har ieg inte skreven vidre der om og har hun tit bedet mig helse dig fra hende og ieg maate lade dig vide, at intet sprog gelde tel hove ude det franske sprog, saasom Dronningen forstod intet andet en fransk og eingest og talles intet andet en fransk tel hove og dans var Dronningen

møget for, saa di faar og nog af et, di danser tel kloren er 4 ia man-
gen gang tel en er 6 om morgenen, i dag er der maskerade paa sotet
og kan der komme op vem der vel af borgerlig stan at sige af hon-
nete folg, i gaar det var fastelans mandag giorre baron Schemmer-
man et stor fessting og bal vor det hele kongelig herskab med der
hofstad var og var Kongen og Dronningen an domino og der helle
hofstad, dammerne og cavelerne tel hove er gerne veranden tors-
dag om ugen bal an dommino eller masskerade, mens i dag er mas-
serade for siste gang, saa linge fassten varrer, i morgen er fransk
commedie, din cousine speiser alle tider her hos vos gerne en gang
om ugen og ellers kommer hun somme tider om formedagen paa
en timmes tid tel mig og dreger thee og saa gaar hun ner tel din
mama og ber heinner god morgen, naa hun er vogen og ieg har og
vorren ope paa slotet og besøgt heinner, nu noget andet, nu gud-
skelof at du er kommet tel Paris og at det icke staa dig an der, er
mig kert, desdesnarer reisser du der fra, gud ved vor det glær mig
at vei nu snart kan vente dig hiem, herrens navn være æret, tack
og pris som har ophol dig fresk og vel med din ven Müller fresk og
vel hiteldags, den almegtiste gud fremdeles holde sin haan over ier
og sen ier leygelig og vel hiem tel vos igen, du kan icke tro, vor din
gode mama glær sig og vor hun peynter op for dig, nu har di alle
fat order i provinserne, Holsting, Feyn, Jeylan og alle veine, amt-
men og cammerherrene og heheimraderne anting alle at komme
her tel Kongens kroning, som er fastsat den første may og besske-
de fra Norge og Jeylan lige saa, sa det er nu vest, nu maa du ende-
lig lade dig gorre nogle galante klær, du kan have tel den tid, at du
kan vere galant her som en galant ung brudgom og der kan du og
faa det smogere en her og giort paa allerneyeste fransk mode, det
span heste har min bror paa Lunsgaar køft, saa du skal icke man-
ckere heste eller køre med gamle hesste, ridehest tel dig og Müller
har han og, saa alle ting skal vere her i god stan tel din hiemkomst,
naar I kommer tel Odenscø, finder I vel inte gehemraaden dér, saa
er han vel alt rist her over, dersom min bror paa Lunsgaar vad dag
han kunde lade sine hesste møde i Odenscø velde han gerne sende
sine hesste tel ier der, ieg har dig og Müller milion gange at helse
fra din gode mama og hun var ganske forneyet med at du inte reis-
ste tel Eingelan, mens at I reisste lige him fra Paris, som du hade
skreven, desto før kunde I komme hiem og saa velde hun tage ud
tel Friderigstal og tage imod ier dér, at I kunde vile ier ud dér en
dagstid, mens linger inte kunde vei icke blive dér, saa maa vei her
ind igen og saa kunde det og vere got for ier, I en dags tid kunde
veile ier af ier lange reisse, nu neyt ellers her fra, da haar Kongen
vorren saa naadig og foræret overcammerionger von der Ley den

gaar paa Kømagergaade som den han bode i, kaldes Marsskalg-
gaaren og siges at han skal giftes nemlig von der Ley og skal have
contesse Holg, som er hofdamme hos prensesse Lovise, mens det
er icke declareret inu mens er dock vest og orret gaar, at cammer-
herre Sperling skal have eingegrevinde Wedel, som er oberhofmar-
skalg Molges datter og at gref Holg, som har titel af Kongens
muntskinck eller oberksinger er bleven steftamtman i Norge i Chri-
stiansant, det er alt det neyt, ieg kan lade dig vide, nu sende din
coussine bod tel mig, at di kom icke fra Chemermans fra ballen der
før i morges klogen 6, saa linge hade dei dansset der, saa hun kom
icke i seing før klogen i morres var 7 og i aften var der masskerade,
cour gir Kongen kuns en gang om ugen, som er om fredagen og saa
er marskaltafel den dag, ellers icke og Kongen gaar icke tel taffels
om midagen førren klogen 3 halgon 4 og om aftenen 9 halvgon tei,
gehemraad Berenstorf har taget sin afsken af Commerscoliget og
obercammerhere Revenchlo er kommet i Commerscoleget igen,
gehemraadinde Gram er død, nu noget andet, din Jens, som har
tient dig har hat brølop i disse dage med en brendevinsmans datter
og hans brølop var saa han gick med hende tel kerken efter der var
leyst 3 gange for dem af prægestollen og lod sig vei tel hende, mens
bad slet ingen tel brølop, han hade icke saa møget at meste, at han
kunde gøre skigelig brølop for, Christian kan ieg icke helse dig fra
tei ieg har icke set ham siden neytaar, ellers ved ieg af andre han er
fresk og lever vel, som du ved han plæier, Pathollem lar sin respekt
formelde og han lever vel med sin unge konne og alle og enver glær
sig ved din hiemkomst, din Cansosei og Bunteroy er i god stan og
dine 2 føl, saa ieg haabes, at du skal finde alleting efter forneyelse,
naar du kommer hiem, inu en gang skal ieg helse dig fra din gode
mama og du skulde kuns blive ved det forset, som du hade skreven
og gaa lige fra Paris og hiem og inte gaa tel Eingelan for at deste
snarere komme hiem og kunde du helse din gode ven Müller og
sige ham, at hun var ganske vel forneyet med du inte tog turen over
Eingelan, mens kun lige hiem fra Paris, nu har ieg skreven lige som
din mama har beet mig, nu vel ieg slute med min compliment tel
din gode ven her Müller og dernest er ieg og forbliver tel min død,
min velsinede hierte aller kereste Fretz din bestandig tro og oprig-
tige ven og tiennerinde L. Juell

ps: Alle her lar formelde deres respekt og Brant ligesaa, nu gud
bevare dig og lad vos se dig med glæde og forneyelse, herrens eing-
le før og ledsage ier paa alle ierre veie, ame.

Noter

1. *Gellert*, C. F. Gellert, professor i Leipzig. Berømmelse, ros. *Vind*, J. Krag-Juel-Vind, overhofmester hos dronning Juliane Marie. *I Lyngby kirke*, grevinden var fadder for præstens barn. *Quadrille*, et kortspil, der spilledes som l'hombre af fire personer. *Brandt*, en af to slægtninge, Nikolaj og Hans, der begge var knyttet til familien, formentlig i funktioner som kommissionær, dvs. mellemmand ved indkøb og pengetransaktioner. *Springer*, Christian, forvalter på Frederiksdal. *Ravnsø*, teolog, der som student havde været husprædikant på Frederiksdal. *Rantzau*, Otto Manderup. *Justitarius*, retsformand. *Bartholin*, Casper Christoffer. *Galanterier*, pynteting. *Præsenterer (fr.)*, forære. *Tulabelle*, Fritz's hund. *Den gamle Müller*, O. F. Müllers far, Joachim Nicolaus døde 22. aug. 1763 i sit tredje ægteskab, hans anden kone var død i 1726. *Tyske kirkegård*, St. Petri kirke i København. *Christian*, O.F. Müllers bror, han blev uddannet som kobberstikker hos Johan Martin Preisler, der om sommeren boede i Lyngby. *Kramsfugle*, drosler. *Indvånere*, beboere.

2. *Celebrerede geburtsdag*, fejrede fødselsdag. *Friis*, C., etatsråd. *Horrebow*, Christian, professor ved Universitetet, Fritz Schulins lærer. *Birkedommeren*, Jens Gyrsting, birkedommer for Københavns Amts Rytterdistrikts Birk. *Desmercières*, Elisabeth Sophie. *Bluhme*, C., tysk hofprædikant, og *Rohne*, A.C., begge præster ved Sankt Petri kirke til hvis menighed familien Schulin hørte. *Chagrinering*, bekymring, af det franske ord chagrin, sorg. *Ahlefeldt*, Conrad Wilhelm, greve. *Krigskancelliet*, Krigskancelliet og Generalkrigskommissariatet forenedes til Generalkrigsdirektoriet under ledelse af C.L. de Saint Germain fra 28.10. 1763. *Mariage*, ægteskab. *Reventlow og von Thienen*, enkegrevinde Reventlow, Ida Lucie Scheel von Plessen giftede sig med Wulf Henrik von Thienen. *Wewers enke*, Anne Marie Køster, først gift Fabritius, dernæst Wewer og sidst med general J. B. D. Longueville. *Levetzau*, H.F. *Sorgen skal lægges an*, de konventionelle tegn på sorg skal tages i anvendelse. *Kongen af Polen*, August 3. af Sachsen. *Karakter*, titel, rang. Johann Georg von Langen blev udnævnt til jægermester med den opgave at lave planer for de kgl. skove. Et af træerne fra hans beplantning i Nørreskoven ved Furesøen kan endnu ses fra Frederiksdal. *Glæder mig på*

sommeren, glæder sig til sommeren. *Den agende post*, den kørende private postbesørgelse, som også transporterede rejsende og gods.

3. *Madam Müller*, O.F. Müllers mor. *Norbo*, eller Norborg, teolog. *Jens Hansen*, Johan Sigismund Schulins sekretær, der efter hans død førte regnskaber for grevinden. Han blev gift i 1762 med en bryggerenke og flyttede, men fortsatte regnskabsføringen. *Schrødersee*, Johan Christian von. *Reichau*, kommandør, død 1764, grevinden betalte for hans ligkiste 30. april 1764. *Jens*, Louise Juels bror, Jens Juel, ejede Lundsgaard ved Kerteminde, der brændte 3. november 1763. *Domestikker*, tjenestefolk. *Hollænderi*, mejeri. *Stald*, hestestald. *Fæhus*, kostald. *Altereret*, ophidset. *Konfusion*, forvirring. *Kollegier*, gå på kollegier, høre forelæsninger. *Enkedronningen*, Christian 6.s dronning Sophie Magdalene. *Prinsesserne*, Sophie Magdalene, Wilhelmine Caroline og Louise. *Kongen*, Frederik 5., *Dronningen*, Juliane Marie, *Patholm*, Peter, hofembedsmand, blev hoffourer hos enkedronning Juliane Marie i 1766.

4. *Fortrædelig*, i dårligt humør. *Efter den måde*, efter omstændighederne. *Kald*, kaldsretten til præsteembeder indehavedes af kongen eller godsejeren. *Laurvig*, Christian Conrad Danneskiold-Laurvig. *Memorial*, ansøgning. *Ekspektance*, udsigt til et ledigt embede. *Vakance*, når en stilling blev ledig. *Lodseddel*, familiemedlemmer og O.F. Müller havde hver en lodseddel i Klasselotteriet. *Musik*, ved mærkedage og andre festlige lejligheder blev der indkaldt musikere til at spille.

5. *Flyede dig*, gav dig. *Vinterkvarter*, Schulins gård på Østergade, sommeropholdet på Frederiksdal plejede at vare til efter grevindens fødselsdag 25. oktober. *Kronprinsen*, den senere Christian 7. *Prins Frederik*, arveprins Frederik. *Badet og brønden*, kurophold med bade og kildevand. *Grev Ludvig*, Frederik Ludvig Moltke, kaldet »den lærde Moltke«, var i Leipzig, da Fritz Schulin kom dertil. *Emploi*, beskæftigelse. *Råbe på*, tale højlydt om. *Bly*, genert. *Bernstorff*, Johan Hartvig Ernst, udenrigsminister. *Kusine*, Frederikke Louise Møsting skulle være hofdame. *Frk. Levetzau* var ifølge Hof- og Statskalenderen hofdame hos prinsesse Wilhelmine Caroline. *Vattersot*, væskeansamlinger i kroppen. *Gyldenlund*, Charlottenlund slot. *Fattes noget*, mangle noget. *Fortrolighed*, tillid, tiltro. *Divertissement*, underholdning, fornøjelse. *Ihvad*, hvad end. *Sansouci*, Fritz' hund.

6. *Profitere*, drage nytte af. *Logement*, logi. *Når det går om igen*, når det gentager sig. *Kollegium*, forvaltningsorgan. *Fremkontinuere*,

fortsætte. *Lide den tid*, udholde den tid. *Parlere* (fr.), tale. *Kujoneret*, underkuet, forsagt. *Lehn*, Poul Abraham, godsejer. *Hårkløveren*, øgenavn for Louise Juels bror, Carl Juel, stiftamtmand over Fyn. *Overhofmesterinden*, Birgitte Christina Hvidtfeldt. *Vemmetofte*, stiftelse for adelige damer. *Hvornæst*, hvorefter. *Signet*, segl, et graveret stempel til at trykke navnetræk i lak til forsejling af breve.

7. *Kur*, regentens modtagelse eller audiens. *Prinsen af Nassau*, hertugdømme i Midtjylland opkaldt efter borgen Nassau. *Prinsen af Gotha*, hertugdømmet Sachsen-Coburg med Gotha som residentsby. *Palæet*, Prinsens Palæ lige overfor Christiansborg. *Fyrbøder*, person, der forestår opvarmningen i et herskabshus. *Gøre stort af én*, gøre store anstalter. *Mariage gør folk*, giftermål skaber folk. *Enkedronningen*, Sophie Magdalene gift med Christian 6. *Coiffere*, frisere. *Gøre kur hos*, aflægge formel visit. *Lider vel*, har det godt. *Med (det) første*, inden længe. *Avantyre*, affære. *Løvenskjold*, Herman Løvenskiold og hans hustru, Ingeborg Akeleye blev skilt efter hendes affære med Danneskiold-Laurvig. *Brandt*, Nicolaj Brandt døde i 1765 og blev begravet på St. Petri kirkegård, grevinde Schulin betalte begravelsen.

8. *Galant*, elegant. *Ihvor*, hvor end. *Sophie Magdalene*, datter af Frederik 5. *Grev Schmettau*, Louise skriver Smito. *Dispyt*, disput, diskussion. *Fordret hverandre ud for en kårde*, udfordret hinanden til duel på kårde. *Blesseret* (fr.), såret. *Danneskjold*, Frederik Danneskjold-Samsøe. *Benzon*, Jacob Benzon, statholder i Norge, gehejmeråd. *Haxthausen*, måske C.A. Reuss, Heinrich VI, greve. *Kongen af Prøjsen*, Frederik den Store. *Lynar*, Rochus Friderich, greve statholder i Oldenburg til 1766. *Schimmelmänn*, Heinrich Carl, skatmester. *Trang*, travl, året var aldrig så langt, at juleaften jo var trang er et kendt ordsprog. *Connnaissance* (fr.), bekendtskab. *Gik an*, begyndte. *Probere*, prøve. *Gøre opbud*, erklære sig konkurs. *Schönheyder*, J.F.G., læge.

9. *Deklareret*, erklæret. *Magnifique* (fr.), prægtige. *Den stand*, krigerstanden, officerstanden. *Collegierne*, forelæsningsne. *Falkenskjold*, Seneca Otto, officer, meddelagtig i Danneskjold-Laurvigs bortførelse af skuespillerinden Mette Marie Rose i 1765. *Méler*, bland dig ikke. *Mesten*, næsten. *Altererte*, blev forskrækket. *Flinter*, geværer. *Wedel*, formentlig Frederik Wilhelm Wedel Jarlsberg. *Besluttet*, fastsat. *Gelassen*, rolig, koldblodig.

10. Der er huller i brevets foldekanter. *Konseil*, kongens nærmeste

råd. *Borgerskabet*, borgervæbningen. *Confusion* (fr.), forvirring. *Alarm*, voldsom uro. *Menagere*, være sparsommelig. *Depanse* (fr.), udgift. *Formæling*, bryllup. *Spidsborgere*, jævne borgere. *Grevinde Skeel*, Eleonora Agnes Raben g.m. Christen Skeel fik en datter 29. december 1765. *Frikke*, kælenavn for Frederikke Møsting. *Cher cousin* (fr.), kære slægting.

11. *Gå til Manheim*, rejse til Mannheim. *Dependere*, afhænge. *Ordinere*, bestemme. *Pleureuser*, tøjstrimler, der anbringes på klædnin-gen som tegn på sorg. *Retirerer*, trækker sig tilbage til. *Alle kollegier-ne*, alle betjentene, embedsmændene i de administrative organer. *Hidtildags*, hidtil. *Groskansler*, storkansler. *Konseilet*, gehejmekonse-ilet, kongens råd. *Skertse*, spøge. *Artig*, køn. *Kapabel*, i stand til. *Det tykkes mig godt an*, det synes jeg godt om. *Sort kant*, i sørgetiden var sort kant om papiret. *Lide vel*, have det godt.

12. *Maliciøst*, ondt. *Logeret*, indlogeret. *Civiliserede*, dannede. *Poli-t'ste*, mest kultiverede. *Apartement i gården*, lokum. *Commodigheder*, bekvemmeligheder, Fritz var vant til at have natstolen i sit sove-værelse. *Logementer*, værelser. *Reventlow*, Ditlev. *Præses på Rente-kammeret*, leder af Rentekammeret, den økonomiske forvaltning i landet. *Enfin*, kort sagt. *Forretning*, bestilling, arbejde. *Forordningen*, Anordning om Sørgeklæder for Salig og Højlovlig Ihukommelse Kong Frederik V, udkom 16. januar og foreskrev, at rangspersoner og deres tjenestefolk skulle anlægge sorte sørgeklæder i et år. *For-søge*, prøve, opleve. *Etableret*, anbragt i faste forhold. *Alt den del*, fast udtryk der betyder alt hvad. *Vår dig*, tag dig i agt for. *Helst*, især.

13. Brevet er fugtskadet og delvist ulæseligt. *Mesten*, for det meste. *Sørgesedlen*, reglement om anlæggelse af sorg. *Fransos*, franskmænd. *Spengler*, Lorenz Spengler, hof- og kunstdrejer, Müller og Fritz besøgte hans bror i Schaufhausen i Schweiz.

14. *Jetzige* (ty.) nuværende, Louise skriver idsige. Kongens *for-mæling*, Christian 7.s vielse til Caroline Mathilde fandt sted i Chri-stiansborg Slotskirke 8. november 1766. *Paradesengen*, kongen lå på lit de parade i apartementsgemakket, hvortil der var offentlig adgang. *Castrum doloris*, en forhøjning hvor kongelige ligkister stil-les inden begravelsen. *Castronloressen*, som Louise staver det, blev opbygget i Slotskirken. *Avancement*, forfremmelser og afskedigelser. *Saint Germain* blev afskediget, men senere genantaget. *Allerhelst*, især. *Cavalier*, fornem ung herre. *Kammerjunker*, Fritz var udnævnt 31. marts 1763 af Frederik 5. *Confirmeret*, officielt bekræftet.

14/15. Det kan ikke afgøres hvilket af brevene denne løse seddel har hørt til. *Bestilt*, udnævnt. *De la Fidelité*, den af dronning Sophie Magdalene i 1732 indstiftede orden, som også kaldes de l'Union parfaite, den lykkeligste forening, til minde om hendes og Christian 6.s bryllupsdag, 7. august. Grevinde Schulin fik denne orden 31.3.1750. *Benådede*, udmærkede ved tildeling af ordenstegn. *Item*, ligeledes. Marskal [], der er intet navn, men det fremgår af næste linie, at det er Anton Henrik Moltke, hofmarskal hos Christian 7. som kronprins. *Kammeret*, Rentekammeret.

15. *Illumination*, det var praksis, at bypalæerne blev pyntet med dekorationer i anledning af kongelige begivenheder. *Nielsen*, Georg Nielsen, kongens lærer, udnævnt til kabinetssekretær og bibliotekar. *Proponeret*, foreslået. *Skønsomt*, vidne om påskønnelse. *Divertere*, more.

16. *Hofstat*, hofholdning. *Køkkenskriver*, person der fører køkkenregnskabet. *Kælderskriver*, person der fører vinkælderregnskabet. *Employeret*, ansat. *Husholdningerne på Slottet*, en række familier havde bolig på slottet og ret til at spise dér. *Sophie Magdalene*, kongens søster blev forlovet med den senere Gustav 3. af Sverige. *Politesser*, takt, levemåde. *Ferm*, rask, kæk. *Konseildagene*, de faste mødedag i kongens råd. *Borcke*, Adrian Heinrich von Borcke, prøjsisk gesandt i Danmark. *Artig*, smukt, kunstfærdigt.

17. Årstallet er tydeligt skrevet som 1767, men begivenhederne vedrører foråret 1766. *Tro*, tiltro, tillid. *Rejserulle*, rejseplan. *Angenemt*, smukt. *Finde*, føle. *Formere hendes hofstat*, oprette hendes hofholdning. *Går bort*, rejser væk. *Taget på menage*, sparsommeligt, økonomisk. *Regalierne*, symbolerne på den kongelige magt, krone, scepter og rigsæble. *Walmoden/Walmut*, *Schrødersee*, *Kaas*, *Jens Hansen*, gæster i den schulinske gård på Østergade for derfra at se på begravelsesoptøget. Louise skriver *Presicø*, måske det franske presque, næsten, svarende til ældre dansk næste eller nærmeste. *Stads*, optog, følge. *Bon humeur og content* (fr.), op med humøret og vær glad.

18. *Confusion*, forvirring. *Damer hos dronningen*, Louise von Plessen, Elisabeth Sophie von Eyben, Margaretha Raben, Regitzta Christina Charlotta Scheel, Christina Ernestina Wedel, Louise Moltke. *Bothmar*, Hans Casper von Bothmer. *Wedel*, Hannibal Wedel Wedelsborg gift med Cathrine Sophie Wilhelmine Moltke skød sig 9. maj 1766. *Hvor han ville gøre det*, hvordan. *Gesvindest*, hurtigst. *På marken*, på jorden. *Kusine* Frederikke Møsting.

19. *Avantagetøst*, fordelagtigt. *Politesse og civilitet*, belevenhed og dannelse. *Diskurs*, samtale. *Persvaderer*, overtaler. *Permission*, orlov. *Rekommanderer*, anbefaler. *Lille Moltke*, Adam Gottlob Ferdinand blev sindsyg. *Apartement*, modtagelse ved hoffet. *Sorgenfri*, arveprins Frederik fik Sorgenfri slot ved Lyngby, som han solgte i 1769 og tilbagekøbte i 1790. *Trakterede*, beværtede. *Gøre komplimenter*, bruge høflighedsfraser. *Hoffourer*, hofffunktionær med regnskabsopgaver. *Frans*, Frans Gross, mundskænk og kælderskriver hos enkedronning Juliane Marie.

20. *Spurveskjul*, skovstykke ved Frederiksdal. *Artig*, elskværdig. *Chatolpenge*, de personlige lømmepege i chatollet, skrivebordet. *Plaisir*, fornøjelse. *Passere revue*, inspicere en hærenhed. *Sperling*, Joachim Ulrik von Sperling. *Gram*, Christian Frederik Gram. *Gyldenkrone*, Jens. *Rappel*, blev kaldt tilbage. *Turin*, grevinde Schulin havde bedt om introduktionsskrivelser til hofferne i Italien. *Christian*, sikkert Christian Friderich Müller, O.F. Müllers yngre bror. *Raritet*, sjældenhed. *Magnifique*, prægtigt. *Fornemmeste*, vigtigste. *Spisekvarter*, spisested, spisehus. *Lindegaard*, formentlig Hans Rasmussen Lindegaard, præst ved Vajsenhuset. *Münter*, Balthasar Münter, præst ved St. Petri tyske kirke.

21. *Bal in domino*, maskebal. *Charger*, hverv. *Konfessionarius*, Ludvig Harboe, biskop over Sjællands stift. *Generalparolen*, dagsbefalingen. *Grønland*, eksercérplads ved Kastellet. *Supplikker*, bønskrifter eller ansøgninger. *Visdom*, viden, kundskaber. *Fattes dig*, mangler du. *Vederfores*, overgik, skete. *Næst Guds bistand*, med Guds bistand.

22. *Maskerader*, kredse af offentligheden kunne afhente billetter, som blev udstedt på navn og dermed deltage i maskeraderne. *Carroussel*, prægtige optrin og optog med heste. *Campement*, lejr. *Cheniller*, lådden tråd eller snor.

23. *Kusine*, Frederikke Møsting blev hofdame hos dronning Caroline Mathilde. *Statskalenderen*, Hof- og Statskalenderen. *At sige*, det vil sige. *Festin (fr.)*, gilde, festmiddag. *Står dig an*, behager. *Kroning*, Christian 7. s kroning eller salving fandt sted 1. maj. *Gehejmeråden*, Carl Juel. *Min bror på Lundsgaard*, Jens Juel. *Mankere*, mangle. *Marskalgården*, det nuværende hovedpostkontor i Købmagergade, ejet af overkammerjunker Volrath August von der Lühle, gift med komtesse Margrethe Holck. *Overskinger*, overskænker, overmundskænk. *Marskaltffel*, taffel ved hoffet for personer af lave-re rang.

Navne ifølge Louise Juel

Acoleie	Ingeborg Akeleye
Adelfeldt	Conrad Ahlefeldt
Arnsted	Ernst Lebrecht Arnstedt
Bartulin	Caspar Christopher Bartholin
Bensen	Jacob Bentsen
Berenstorff	Johan Hartvig Ernst Bernstorff
Berger	Johan Just von Berger
Berrenstorff	Johan Hartvig Ernst Bernstorff
Blum	Christopher Bluhme
Bodmarg	Hans Casper von Bothmer
Borbo	Christian Horrebow
Borg	Adrian Heinrich Borcke
Brant	Hans og Nicolaj Brandt
Brogenhus	O.F. Brockenhus
Bülo	Hans Henrik Bülow
Carel, Juel	Carl Juel
Ceincherming	Jean Claude Louis de Saint Germain
Chemerman	Carl Heinrich Schimmelmann
Christian	Christian Friderich Müller
Dannelschol	Frederik Danneskjold Samsøe
Demersiere	Johan Henrik og Elisabeth Desmercières
Falgenschol	Otto Seneca Falkenskjold
Finck	Friederich August Finck
Frans	Frans Gross
Frege	Frederikke Møsting
Friis	C. Friis
Gellert	Christian Fürchtegott Gellert
Gota, prensen af	Prinsen af Gotha
Gram	C.F. Gram
Gyldeckrone	Jens Gyldenkrone
Hagstusen	F.G.M. Haxthausen
Hansen, Jens	Jens Hansen
Holck	Frederik Vilhelm Conrad Holck
Holg	samme

Holstein	Christian von Holstein
Holstin	samme
Hoppe	Frederik Hoppe
Horbo	Christian Horrebow
Horkløren	Hårkløveren, Carl Juel
Horklørrer	samme
Host,	Holstein
Jens, Juel	Jens Juel
Juul	Gregers Juel
Kaas	Sophie Magdalene
Larvei	Christian Conrad Danneskjold-Laurvig
Larvi	samme
Larvig	samme
Lebzo	Anne Margrethe Levetzau
Lebzoen	samme
Len	Poul Abraham Lehn
Ley von der	Volrath August von der Lühe
Lindegaar	Hans Rasmussen Lindegaard
Linnart	Rochus Friderich Lynar
Ludevig,	Ludvig Moltke
Løvenhold	Herman Løvenskjold
Løvenholt	samme
Molch	Moltke
Molck	samme
Molcke	samme
Molg, Adam	Adam Moltke
Molg, Casper	Casper Moltke
Molg, Ludvig	Ludvig Moltke
Molge	Moltke
Moltke	samme
Mynter	Balthasar Münter
Møller	Joachim Nicolaus Müller
Møsting	Frederik Christian Møsting
Naso, prensen af	Prinsen af Nassau
Nielsen	Georg Nielsen
Nilsen	samme
Norbo	Norbo, Norborg
Norbore	samme
Patholem	Peter Patholm
Pathollem	samme
Plessen, Ludevig	Ludvig von Plessen
Plæs	samme
Quallen, von	Christian Friderich von Qualen

Rabe	Margrethe Raben
Rantzau	Carl Adolph og Otto M. Rantzau
Ranzo	samme
Ravenseø	Ravnsøe
Reico	Reichau
Reucko	samme
Revenchlo	Ditlev og Ida Lucie Reventlow
Revencklo	samme
Reventlau	samme
Reysse	Heinrich Reuss
Reyssensted	Wolf Veit Christoph Reitzenstein
Reyssenstins	samme
Rone	Anton Christopher Rohne
Ronne	samme
Rosenkrantz	Frederik Christian Rosenkrantz
Rysse	Heinrich Reuss
Rømlin	Hans Henrik Rømeling
Schack	Hans Schack
Schag	samme
Schel	Jørgen Scheel
Schemmerman	Carl Heinrich Schimmelmann
Schimmerman	samme
Schonheiter	J.F.G. Schönheyder
Schrøder	J.C. Schrødersee
Schrøderscø	samme
Schrøderseø	samme
Schulenburg	Margrethe Charlotte Schulenburg
Schönheiter	Schönheyder
Seynheiter	samme
Smito	Schmettau
Spengler	Lorentz Spengler
Sperling	Ulrich Sperling
Spingler	Lorentz Spengler
Springer	Christian Springer
Tin von	Wulf Henrik von Thienen
Vind	J. Krag-Juel-Vind
Vindt	samme
Walmut	Christoph Georg Walmoden
Wedel	Hannibal Wedel
Wewer	Anne Marie Wewer
Win	Vind
Wind	samme

Personregister

- Ahlefeldt, Conrad (1707-91),
kommandant i København, 39
- Akeleye, Ingeborg (1741-1804),
g.m. Herman Leopoldus
Løvenskjold, 51
- Arnstedt, Ernst Lebrecht von
(1705-91), generalløjtnant, 67
- Bartholin, Caspar Christopher
(1700-65), konstitueret retsfor-
mand, 35
- Bentsen, Benzon, Jacob (1688-
1775), statholder i Norge, 52
- Berger, Johan Just von (1723-91),
livlæge, 77
- Bernstorff, Johan Hartvig Ernst
(1712-72), gehejmeråd, uden-
rigsminister, 46, 60, 77, 81, 82,
84, 86
- Bluhme, Christopher (1708-82),
tysk hofprædikant, 39
- Borcke, Adrian Heinrich von,
prøjsisk gesandt i Danmark, 71
- Bothmer, Hans Casper von (1727-
87), dansk gesandt i England,
75
- Brandt, Hans og Nicolaj (-1765),
formentlig handlende i Køben-
havn med tætte forbindelser til
den schulinske husholdning, 10,
35, 37, 38, 39, 40, 41, 51, 55,
59, 61, 69, 79, 87
- Brockenhus, O.F. (1717-95), offi-
cer, 67
- Bülow, Hans Henrik, eller Christi-
an Frederik, begge kammerjun-
kere, 55
- Caroline Mathilde (1751-75),
dronning fra november 1766,
10, 75, 82, 85
- Christian 6. (1699-1746), 11
- Christian 7. (1749-1808), konge
fra 14. januar 1766, 10, 12, 45,
46, 47, 52, 54, 56, 57, 60, 61,
65, 66, 68, 70, 72, 75, 77, 78,
80, 83, 84, 85, 86
- Danneskjold-Samsøe, Frederik
(1703-70), greve, overkrigsse-
kretær, 52, 56
- Desmercières, Elisabeth Sophie, f.
Friis (1714-99), gift med
nedenstående, 15, 39, 46, 48,
52, 55, 58, 61, 62, 65, 71, 74,
78, 83
- Desmercières, Johan Henrik
(1687-1778), gehejmekonfe-
rentsråd, deputeret i Kommer-
cekollegiet, 53, 74, 81
- Dronningen, se Juliane Marie og
Caroline Mathilde.
- Enkedronningen, se Sophie Mag-
dalene og Juliane Marie.
- Eyben, Elisabeth Maria Sophia
von (-1780), hofdame, 75
- Falkenskjold, Otto Seneca (1738-
1820), oberst, 54
- Finck, Friederich August (1718-
66), generalløjtnant, 67
- Frans, Gross, mundskænk og kæ-
lderskriver hos Juliane Marie, 78
- Frederik 5. (1723-66), død 14.
januar 1766, 10, 12, 14, 26, 41,
42, 43, 45, 46, 50, 52, 54, 56,
57, 59, 60, 62, 64, 65, 67, 70,
71, 72, 74, 78
- Frederik (1753-1805), arveprin-
sen, 45, 47, 57, 64, 67
- Friis, C, etatsråd, 38, 47
- Gellert, Christian Fürchtegott

- (1715-69), professor i Leipzig, 12, 32, 35
- Gram, C. F. (1737-68), hofjægermester, overhofmarskal, 80
- Gyldenkrone, Jens, kommandør, 81
- Hansen, Jens (1717-89), grevinde Schulins sekretær og regnskabsfører, 40, 43, 74
- Haxthausen, F.G.M. (1705-70), kommandant, 52, 54
- Holck, Frederik Vilhelm Conrad (1745-1800), greve, 55, 67, 84, 86
- Holck, komtesse, 86
- Holst, formentlig Holstein
- Holstein, Christian von, overhofmester, 67
- Hoppe, Frederik (1690-1776), admiral, 67
- Horrebow, Christian (1718-76), professor, Fritz Schulins privatpræceptor, 38, 40, 47, 74, 78
- Hårkløveren, se Carl Juel
- Jens, forrider, 37
- Juel, Carl (1706-67), Louise Juels bror, 20, 48, 51, 59, 62, 64, 69, 83
- Juel, Christine (1702-85), Louises søster, 19
- Juel, Christine Elisabeth, f. Knuth (1675-1738), Louises mor, 16
- Juel, Frederik (1761-1827), Louises nevø, 17, 18, 19
- Juel, Gregers (1738-76), deputeret i Rentekammeret, 67
- Juel, Jens (1707-74), Louise Juels bror, 14, 20, 40, 42, 51, 64
- Juel, Knud (1665-1709) til Tåsinge, Louise Juels far, 16
- Juel, Niels, (1629-97) admiral, 16
- Juel, Sophie Hedvig (1703-61), Louises søster, 18
- Juliane Marie (1729-96), dronning til 14.1. 1766, 41, 42, 50, 52, 60, 64, 65, 67, 68, 70, 77, 78
- Kongen, se Frederik 5. og Christian 7.
- Kronprinsen, se Christian 7. til 14. januar 1766
- Kaas, kammerherre, 81
- Kaas, Sophie Magdalene, f. Juul, kammerherreinde, hofdame, 67, 74
- Langen, Johan Georg von (1699-1776), overjægermester, 39
- Laurvig, Christian Conrad Danne-skjold- (1723-83), greve, 42, 51, 81
- Lehn, Poul Abraham (1732-1804), godsejer, 48, 55
- Levetzau, Anne Margrethe, hofdame, g. 21. marts 1766 i Christiansborg slotskirke, 46, 48, 50, 52, 54, 56, 72
- Lindegaard, Hans Rasmussen (d. 1770), præst ved Vajsenhuset, 82
- Lühe, Volrath August von der (1705-78), overpræsident, 86
- Lynar, Rochus Friderich (1708-81), statholder i Oldenburg, 52, 54
- Løvenskjold, Herman (1729-88), kammerherre, 51
- Moltke, Adam Gottlob (1709-92), gehejmeråd, overhofmarskal hos Frederik 5., 57, 60, 61, 64, 70, 75, 76, 77, 81, 83
- Moltke, Adam Gottlob Ferdinand (1748-1820), greve, 45, 47
- Moltke, Anthon Henrik (1734-92), marskal hos kronprinsen (Chr. 7.), 67, 77
- Moltke, Casper (1738-1800), oberst, 60, 77
- Moltke, Frederik Ludvig (1745-1824), kaldet den lærde Moltke, 45, 47, 52, 54, 83
- Moltke, Louise, hofdame, 75
- Moltke, Maria Elisabeth, f. Rosenkrantz (1742-98), marskalinde, 67

- Müller, Joachim Nicolaus (1686-1763), Otto Friderich Müllers far, 37
- Müller, Christian Friderich (f.1744), Otto Friderich Müllers bror, 37, 78, 82, 86
- Münter, Balthasar (1735-93), præst ved St. Petri kirke, 82
- Møsting, Frederik Alexander (1680-1737), grevinde Schulins far, 16
- Møsting, Frederik Christian (1717-73), amtmand, Louise Juels halvbror, grevinde Schulins bror, 18, 52, 54, 56, 57, 62, 64, 68, 70, 71, 72, 74, 84
- Møsting, Frederikke Louise (1748-1810), hofdame, datter af F.C. Møsting, 52, 56
- Nielsen, Georg (1710-97), bibliotekar, Christian 7.s lærer, 68
- Norbo, Norborg ?, præst, 40, 42, 51
- Numsen, Margrethe Marie Thomasine (1705-76), g.m. Michael N., 67
- Patholm, Peter, ansat ved dronning Juliane Maries hof, 41, 46, 61, 70, 78, 87
- Plessen, Ludvig von, kammerherre, 67
- Plessen, Louise von (1725-99), overhofmesterinde, 75
- Prinsen af Gotha, tysk fyrste, 50
- Prinsen af Nassau, tysk fyrste, 50
- Prinsesserne, Frederik 5.s døtre Sophie Magdalene, Vilhelmine Caroline og Louise, 52, 68, 71, 72, 74, 77, 86
- Qualen, Christian Friderich von (1724-92), gehejmeråd, 67
- Raben, Margrethe, hofdame, 75
- Rantzau, Carl Adolph (1742-1814), baron til Brahesborg, 67
- Rantzau, Otto Manderup (1719-68), greve, 35
- Rantzau, kammerherre, 76
- Rantzau, marskal, 67
- Ravnøe, præst, havde som teologisk student holdt privatprædikener på Frederiksdal, 35
- Reichau, (d. 1764), kommandør, kaptajn, 40, 41, 42
- Reitzenstein, Wolf Veit Christoph (1710-81), amtmand, 67
- Reuss, Heinrich VI (1707-83), greve, præjsisk overhofmarskal, 52, 54
- Reventlow, Ditlev (1712-83), lensgreve, overhofmester, 60, 65, 67, 70, 77, 81, 83
- Reventlow, Ida Lucie Scheel, f. von Plessen (1740-92), g. 1758 m. Chr. Ditlev Reventlow, g. 1763 m. Wulf Henrik von Thienen, 39
- Rohne, Anton Christopher (1696-1774), præst ved St. Petri kirke, 39, 53, 54, 82, 84
- Rosenkrantz, Frederik Christian (1724-1802), gehejmeråd, 67
- Rømeling, Hans Henrik (1707-75), admiral, 81
- Saint Germain, Jean Claude Louis de (1707-78), generalfeltmarskal og krigsminister, chef for Generalkrigsdirektoriet, 65
- Schack, Hans (1735-96), greve, 67
- Scheel, fru, f. Wedel, 75
- Schimmelmann, Carl Heinrich (1724-82), skatmester, 52, 54, 65, 85, 86
- Schmettau, Waldemar Frederik (1749-94), rigsgreve, 52
- Schrødersee, J. C. von (1706-72), kabinetssekretær, 40, 46, 74
- Schulenburg, Margrethe Charlotte von der, f. Rosenkrantz (1727-86), grevinde, 67
- Schulin, Elisabeth Susanne (1743-58), komtesse, Fritz Schulins søster, 13

- Schulin, Johan Sigismund (1694-1750), 11, 13, 20
- Schulin, Sophie Hedevig, f. Warnstedt (1753-1807), g. 1771 med Fritz Schulin, 16, 17
- Schönheyder, J.F.G. (1701-77), læge, 53, 54, 78
- Skeel, Eleonora Agnes, f. Raben (1743-1808), grevinde, 56, 75
- Sophie Magdalene (1700-70), enkedronning, g.m. Christian 6., 11, 41, 42, 50, 68, 80
- Spengler, Lorentz (1720-1807), kunstdrejer, 64, 79
- Sperling, Ulrich von (1741-91), staldmester, 67, 80, 86
- Springer, Christian, forvalter på Frederiksdal, 10, 35, 37, 39, 41, 72
- Vind, J. Krag-Juel (1723-76), greve, overhofmester, 35, 67, 78, 81
- Walmoden, Christoph Georg (1730-93), gehejmeråd, 74
- Wedel, Cathrine Sophie Wilhelmine, f. Moltke (1737-1806), grevinde, 86
- Wedel, Hannibal (1731-66), greve, 14, 75, 77
- Wedel Jarlsberg, Frederik Wilhelm (1724-90), greve, 54
- Wewer, Anne Marie, f. Køster (1705-75), enke efter Michael Fabritius, fra handelshuset Fabritius og Wewer g.m. general J. B. D. Longueville, 39

Stedregister

- Altona, 85
Amsterdam, 12
Antwerpen, 12
Basel, 12
Bern, 12
Berlin, 50
Bernstorff slot, 77
Bjerregård, 77
Bologna, 12
Bruxelles, 12
Christiansborg, 47
England, 12
Firenze, 12
Frankfurt, 12
Fredensborg, 47, 51, 64
Frederiksberg, 45, 47, 64, 77, 82
Frederiksdal, 10, 13, 15, 16, 20, 22, 72, 78, 86
Frydenlund, 70
Genève, 12, 81
Grønland, eksercérplads ved Kastelet, 82
Gyldenlund, Charlottenlund slot, 46
Göttingen, 12
Hamburg, 12, 14
Hannover, 12, 45, 50
Hirschholm, Hørsholm slot, 57
Haag, 12
Jægersborg, 76
Karlsruhe, 12
Kassel, 12
Kerteminde, 41
Leipzig, 12, 35, 77
Lundsgaard, 14, 40, 42, 51, 64, 69, 83, 86
Lyngby, 35, 78
Mannheim, 12, 46, 57, 59, 71
Marburg, 12
Milano, 12
Neapolis, Napoli, 12, 82
Nordsjælland, 27
Norge, 42
Odense, 86
Oldenburg, 54
Palæet, Prinsens palæ, 50
Paris, 12, 75, 81, 84, 85, 87
Prichsenstadt, 11
Rom, 12
Rosenborg, 82
Rosenholm gods, 42
Roskilde Kloster, 16, 17, 18, 20
Rotterdam, 12
Schaffhausen, 12
Schweiz, 12
Slotskirken, Christiansborg slotskirke, 11
Sorgenfri, 78
Spurveskjul, skovstykke ved Frederiksdal, 79
Strassburg, Strasbourg, 12, 45, 46, 47, 48, 54, 55, 59, 60, 65, 66, 74, 75, 79, 81
Tåsinge, 18, 28, 37, 42
Venedig, 12
Verona, 12
Versailles, 12
Zürich, 12

ISBN 87-7500-192-6